

Ὁ ἍΓΙΟΣ ΝΙΚΗΤΑΣ

100 χρόνια ἐλεύθερης ζωῆς
ΣΕΡΡΕΣ
1913-2013

ΕΙΣ ΑΙΔΙΟΝ ΜΝΗΜΗΝ
ΤΩΝ
ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ
ΕΝ ΛΑΧΑΝΑ ΠΕΣΟΝΤΩΝ
20-21 ΙΟΥΝΙΟΥ
1913

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΙ ΝΙΓΡΙΤΗΣ
ΕΤΟΣ ΚΕ' - ΤΕΥΧΟΣ 248 - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2013

Περιεχόμενα

«Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΗΤΑΣ
ὁ ἐν Σέρραις ἀθλήσας».
Διμηνιαῖο Περιοδικό
Ἱερᾶς Μητροπόλεως
Σερρῶν καὶ Νιγρίτης,
ἐκδιδόμενο ὑπὸ τοῦ Ἐπικοινωνια-
κοῦ καὶ Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος
«Ὁ Ἅγ. Νικήτας ὁ Νέος»,
προνοία καὶ ἐπιμελεία
τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου
Σερρῶν καὶ Νιγρίτης
κ.κ. ΘΕΟΛΟΓΟΥ.
Ἰδιοκτίτης:
Ἱερά Μητρόπολις Σερρῶν
καὶ Νιγρίτης.

Δ/ΝΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
πρωτ. Ἰορδάνης Θεμελίδης
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Γεώργιος Μπακιρτζής
Παναγιώτης Παπαφράγκος
Παναγιώτης Σκαλτσής
Φιλοκλήμων Φάκας
Χαράλαμπος Χαραλαμπίδης
Διανέμεται δωρεάν.
Συνδρομές προαιρετικές.
Ἐπιστολές καὶ ἐμβάσματα:
Ἱερά Μητρόπολις Σερρῶν
& Νιγρίτης - 621 22 ΣΕΡΡΕΣ
Τηλ. 2321 0 68 100
Fax 2321 0 68 119
Τυπογραφείο «ΜΕΛΙΣΣΑ»,
Ἀσπροβάλτα Θεσ/νίκης
τηλ. 2397 0 23 313
Fax 2397 0 21 754

Εἰκόνα ἐξωφύλλου:
Μνημεῖο πεσόντων τῆς μάχης
τοῦ Λαχανᾶ (21.6.2013)

Τά ἐνυπόγραφα ἄρθρα ἐκφράζουν
ἀπόψεις τοῦ ἀρθρογράφου, γιά τίς
ὁποῖες καὶ φέρει ὁ ἴδιος τήν εὐθύνη.

Ἀσκητική Γωνιά

• Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀρχή τῆς ἀρετῆς, πού
γεννᾶται ἀπό τήν πίστη καὶ σπέρνεται στήν καρδιά,
πού καταγίνεται στά τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς.

Ἀββάς Ἰσαάκ ὁ Σύρος

• Καί τό δάκρυ πού στάζει ἰσοδυναμεῖ μέ τό λου-
τρο· καί ὁ βαθύς στεναγμός ξαναφέρνει τή χάρη πού
ἀναχώρησε πρὶν ἀπό λίγο.

Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Νύσσης

• Νά ἐξασκεῖς ἀγάπη, σωφροσύνη, ὑπομονή,
ἐγκράτεια καὶ τά ὅμοιά τους, γιατί ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ
αὐτό εἶναι.

Μέγας Ἀντώνιος

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ
ΕΠΙ ΤΗΣ 1700ΕΤΗΡΙΔΙ ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΜΕΔΙΟΛΑΝΩΝ

† Β Α Ρ Θ Ο Λ Ο Μ Α Ι Ο Σ
ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
ΠΑΝΤΙ ΤΩ ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΧΑΡΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗΝ ΠΑΡΑ ΘΕΟΥ

Άριθμ. Πρωτ. 441

"Εὐλογητός ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ οὕτως εὐδοκήσας" καί οἰκονομῶν τά πάντα τοῖς πᾶσι καί ὀδηγήσας εἰς τήν "Ἀναστάσεως ἡμέραν ταύτην" καθ' ἣν "τά πάντα πεπλήρωται φωτός, οὐρανός τε καί γῆ".

Συμπληροῦνται κατά τό τρέχον ἔτος χίλια ἑπτακόσια ἔτη ἀπό τῆς ἐκδόσεως τοῦ Διατάγματος τῶν Μεδιολάνων περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς πίστεως καί ἐπικοινωνοῦντες πρὸς τήν ἐν παντί τόπῳ καί χρόνῳ ἐκκλησίαν ἀπευθύνομεν ἀπὸ τοῦ Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καί Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου μήνυμα ἐλπίδος, ἀγάπης, εἰρήνης καί αἰσιοδοξίας, καθ' ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὑπάρχει ὡς συνεχῆς θεοφάνεια. "Ὁ ἑωρακὴς τόν Υἱόν ἑώρακε τόν Πατέρα" (πρβλ. Ἰωάν. δ' 9) καί ὁ ἑωρακὴς τόν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας ἑώρακε τόν ἀοράτως μεθ' ἡμῶν ὄντα Θεάνθρωπον Κύριον καί τό Ἅγιον Πνεῦμα.

Τοιοῦτος θεσμός ἐν ἐλευθερίᾳ ἐστίν ἡ Ἐκκλησία. "τοιοῦτος ὁ Χριστιανισμός ἐν δουλείᾳ ἐλευθερίαν χαριζόμενος". (πρβλ. Ἰ. Χρυσόστομος, Ὀμιλία ΙΘ' εἰς Ἀ' Κορινθίους, πρ. G61,193).

Διὰ τοῦ Διατάγματος τῶν Μεδιολάνων οἱ διωγμοί κατά τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς θρησκείας κατά τύπον νομικόν ἐπαύθησαν καί ἐθεσμοθετήθη διὰ πρώτην φοράν δι' ἀνθρωπίνου περιβλήματος ἡ ἐλευθερία τῆς

θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἰς τόν κόσμον. Ὅμως, ἡ ἐλευθερία «ἣ ὁ Χριστός ἡμᾶς ἠλευθέρωσε» (πρβλ. Γαλ. ε' 1) δέν εἶναι τυπός καί γράμμα. Εἶναι ἡ πραγματικὴ ἐλευθερία, τὴν ὁποίαν ἐπιζητοῦμεν πάντοτε, ὥστε νά γίνωνται τά πάντα "καινά". Ἄλλωστε, μήπως δέν προσδοκῶμεν καινόν οὐρανόν καί καινὴν γῆν;

Μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου, τοῦ πρὸ Χριστοῦ "παλαιοῦ Ἰσραήλ", ἀλλὰ καί μετὰ τὴν θεανθρωπίνην ἔνσαρκον παρουσίαν τοῦ "καινοῦ Ἰσραήλ", καί ἡ ἐλευθερία ἔκφρασις τῆς συνειδητῆς πίστεως τοῦ ἀνθρώπου ἦτο πλήρης διώξεων καί διωγμῶν μέχρι μαρτυρίου αἵματος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.

Εἰς τὴν ἱστορίαν καταγράφονται καί διωγμοί κατά προσώπων, τά ὁποῖα εἶχον διαφορετικὴν ἀντίληψιν καί πίστιν περὶ τῆς Θεότητος ἀπὸ αὐτῆς τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ ἄρχων ἢ ἡ κοινωνία τῆς ὁποίας ἀπετέλουν μέλη.

Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀναφέρεται εἰς τόν θεωρούμενον κοσμοκράτορα τότε βασιλέα Ναβουχοδονόσορα· εἰς τὴν κατασκευὴν μεγάλης εἰκόνης τοῦ προσώπου του· καί εἰς τὴν ἀπαίτησιν αὐτοῦ παρὰ πάντων τῶν ὑπηκόων του ὅπως προσκυνοῦν αὐτὴν δι' ἐδαιφιαίας ὑποκλίσεως.

"Οἱ τρεῖς εὐαγεῖς Παῖδες" ἐρρίφθησαν εἰς

τήν κάμινον τοῦ πυρός, διότι ἠρνήθησαν νά προσκυνήσουν τό εἶδωλον τοῦ Ναβουχοδονόσορος. Ἐρνήθησαν ἐν τῇ πράξει νά ἀποδώσουν εἰς κοσμικόν βασιλέα τήν ἀξίαν τῆς ἰσοθεΐας, τήν ὁποίαν ἀπέδιδεν αὐτός οὔτως εἰς τόν ἑαυτόν του. Ἐδιώχθησαν καί ἔσχον μαρτυρικόν τέλος διά τόν αὐτόν λόγον καί ἡ ἅγια Σολωμονή καί οἱ ἑπτά μακαββαῖοι παῖδες σὺν τῷ διδασκάλῳ αὐτῶν Ἐλεαζάρῳ. Τήν αὐθεντίαν τοῦ Ναβουχοδονόσορος διέψευσε πανηγυρικῶς ἡ κάμινος τοῦ πυρός, ἡ ὁποία, προτυποῦσα τό Μυστήριον τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου, ἐδρόσισε καί ἐφύλαξεν ἀσινεῖς τοὺς Τρεῖς Παῖδας, ὡς τό Πῦρ τῆς Θεότητος τήν Παρθένον Θεοτόκον.

Οἱ ἀρνηθέντες νά προσκυνήσουν τόν ἐξ ἀλόγου ὑπερηφάνειας ἰδιοποιηθέντα τήν ιδιότητα τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπῶν αἰχμάλωτοι Παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ λέγοντες μεγάλη τῇ φωνῇ, "πάντα τά ἔργα ὑμνεῖτε τόν Κύριον", προεικόνισαν τήν ἐλευθερίαν τήν ὁποίαν ἔφερεν ὁ Κύριος, "γενόμενος ὑπὸ νόμον ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσῃ" (πρβλ. Α΄ Κορ. θ΄ 20).

Εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας, ὁ φιλόσοφος Σωκράτης κατεδικάσθη εἰς θάνατον μέ τήν αἰτιολογίαν ὅτι δέν ἀπεδέχετο τοὺς θεοὺς τοὺς ὁποίους ἡ πόλις ἐλάτρευεν. Ὅμοίως ἀτομικαί διώξεις κατά τῶν ὑποστηριζόντων διαφορετικὰς δοξασίας ἀναφέρονται πολλαί ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ἡ δίωξις τοῦ Ἀναξαγόρου τοῦ Κλαζομενίου ἐπειδὴ ὑπεστήριζεν ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι πυρακτωμένη πέτρα ἢ ἡ δίωξις τοῦ Διαγόρου τοῦ Μηλίου ἐπειδὴ ἐκατηγόρει τὰ ἀρχαῖα εἰδωλολατρικά μυστήρια καί ἀπέτρεπε τοὺς πολίτας νά συμμετέχουν εἰς αὐτά.

Ὅπως δὲ οἱ διωγμοί, πραγματικοί καί ἰδεολογικοί, ἀνά τοὺς αἰῶνας, καίτοι ὠδήγησαν πολλάκις καί ὀδηγοῦν εἰς τό ἐν μαρτυρίᾳ μαρτύριον, οὐδέποτε κατέλυσαν τήν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων θρησκευτικὴν

ἀνεκτικότητα, ἡ ὁποία διεκηρύχθη ἐπισήμως διά τοῦ Διατάγματος τῶν Μεδιολάνων.

Οἱ ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες κατεῖχοντο ὑπὸ ἀπολυταρχικοῦ πνεύματος καί κατέστησαν ἑαυτοὺς ἀρχηγούς καί τῆς θρησκείας. Μάλιστα δέ ἔφθασαν μέχρι τοῦ σημείου νά ἀπαιτοῦν τήν ἀναγνώρισιν εἰς αὐτοὺς θεϊκῆς ιδιότητος καί ἀντιστοίχου τιμῆς.

Ἡ ὑπὸ τῶν χριστιανῶν ἀπόρριψις τῶν ὡς ἄνω ἀπαιτήσεων τοῦ αὐτοκράτορος προεκάλει τήν ὀργήν αὐτοῦ, ἔνεκα κυρίως τῆς ἀμφισβητήσεως τῆς αὐθεντίας αὐτοῦ. Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἀνθρωποκεντρικῆς θεωρήσεως οἱ γνωστοὶ ἀνηλεεῖς διωγμοί, οἱ ὁποῖοι προεκάλεσαν ἑκατόμβας μαρτύρων, οἵτινες "ἔπλυναν τὰς στολὰς αὐτῶν καί ἐλεύκαναν αὐτάς ἐν τῷ αἵματι τοῦ Ἀρνίου" (Ἀποκ. ζ΄, 14).

Συμπερασματικῶς, οἱ διωγμοὶ κατά τῆς θρησκείας κατέληξαν εἰς τό ἀπόφθεγμα τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου: "Τόν δέ Θεῶν πολεμοῦντα οὐκ ἐνι ποτέ εἰς χρηστόν καταστρέψαι τέλος ἀλλ' ὁ τοιοῦτος ἐν ἀρχῇ μὲν τῆς τόλμης οὐδέν ἴσως πείσεται δεινόν [...] ἄν δέ ἐπιμένῃ τῇ παροινίᾳ [...] μηδέποτε τῆς πρὸς τόν Θεόν ἄπτεσθαι μάχης, ὡς οὐκ ἐνόν τήν ἀήττητον ἐκείνην χεῖρα διαφυγεῖν" (Εἰς τοὺς πολεμοῦντας τόν μοναχικόν βίον Α΄, Ρ.Γ. 47,319).

Οἱ Αὐτοκράτορες Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας, τῆς Ἀνατολῆς, καί Λικίνιος, τῆς Δύσεως, παρεδέχθησαν μετὰ τρεῖς αἰῶνας σκληροτάτων διωγμῶν κατά τῶν χριστιανῶν, ὅτι ἡ θρησκευτικὴ μισαλλοδοξία καί οἱ συνεχεῖς διωγμοὶ κατ' αὐτῶν εἰς οὐδέν ὠφέλησαν τήν Αὐτοκρατορίαν. Ἀπεφασίσθη δέ ὑπ' αὐτῶν ὅπως ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς χριστιανούς ἡ ἐλευθέρᾳ ἄσκησις τῆς πίστεως καί τῆς ὑπ' αὐτῶν λατρείας τοῦ Θεοῦ. Τήν βούλησιν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, "λογισαμένου τό ἔντεχνον τοῦ διαβολικοῦ πολέμου" ἀπεικονίζει τό περιεχόμενον τοῦ πάντοτε συγχρόνου τούτου Διατάγματος τῶν

Μεδιολάνων τοῦ ἔτους 313 μ.Χ., τό ὁποῖον ἀπετέλεσε τήν β á σ ι ν τῆς μετά πολλούς αἰῶνας ἀναγνωρισθείσης παγκοσμίως ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως.

Τό Διάταγμα τῶν Μεδιολάνων περιλαμβάνει προκεχωρημένας θέσεις διά τήν θρησκευτικήν ἐλευθερίαν, ἐκπεφρασμένας εἰς δεκατρεῖς ἐνότητες. Θεσπίζονται ἄ ρ χ α ί παράδοξοι διά τήν περίοδον ἐκείνην τοῦ Δ΄ αἰῶνος, αἱ ὁποῖαι παραμένουν πάντοτε ἀρχαί καί ὀδοδεῖκται, ἔστω καί ἐάν προβάλληται ὁ ἰσχυρισμός ὅτι ἐφαρμόζονται αὗται πλήρως καί ἐν τῷ κειμένῳ "ἐν τῷ πονηρῷ" κόσμῳ τούτῳ τῆς "ἀδικίας" καί τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ "σκότους", ἀντί τῆς Δικαιοσύνης καί τοῦ Φωτός.

Ὁμολογοῦνται καί διακηρύσσονται: ὁ σεβασμός εἰς τήν σκέψιν καί εἰς τήν βούλησιν ἐκάστου νά ἐπιμελῆται τῶν θείων πραγμάτων ὡς αὐτός βούλεται· ἡ εὐλάβεια καί τό σέβας πρὸς τό θεῖον καί ἡ ἀπόδοσις εἰς τούς Χριστιανούς καί εἰς πάντας τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐπιλογῆς θρησκείας, ἄνευ ἐνοχλήσεώς τινος· ἡ παράδοσις πάραυτα ἄνευ χρονοτριβῆς τινος εἰς τό σῶμα τῶν χριστιανῶν, τήν Ἐκκλησίαν καί τήν Σύνοδον, τῶν κατασχεθέντων καί ἀφαιρεθέντων τόπων λατρείας αὐτῶν καί λοιπᾶ· ταῦτα δέ πάντα, ὥστε "ἡ θεία μέριμνα, ἡ ὁποία μᾶς περιβάλλει, τῆς ὁποίας πείραν ἐλάβομεν ἤδη εἰς πολλάς περιστάσεις, νά μείνῃ εἰς ἡμᾶς ἀσφαλῆς διά παντός".

Διά τοῦ Διατάγματος τούτου καί διά τῶν ἀκολουθησασῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, εἰσηλθεν εἰς τόν κόσμον ἡ ἔννοια τῶν ἀ ν θ ρ ω π ί ν ω ν δ ι - κ α ι ω μ ᾶ τ ω ν . Καθιερώθησαν διά πρώτην φοράν αἱ ἀνωτέρω περιγραφόμεναι ἀξίαι, ὁ σεβασμός τῆς ἀνεξιθρησκείας, ἡ ἐλευθερία τῆς ἐκφράσεως τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως - ἀξίαι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς- καί πάντα ὅσα ἀπετέλεσαν τήν βάσιν τῆς σήμερον ἰσχυροῦσης σχετικῆς νομοθεσίας καί τῶν περιλαμβανομένων ἐν αὐτῇ διατάξεων εἰς τάς κατά και-

ρούς διακηρύξεις διεθνῶν ὀργανισμῶν καί κρατικῶν ὀλοτήτων.

Ὁ Μέγας Κωνσταντίνος, οὐκ ἐξ ἀνθρώπων λαβών τήν κλῆσιν, περιεπτύχθη πάντας, λαόν καί Ἐκκλησίαν, πιστούς καί ἀπίστους, καί ἐγένετο διάκονος τοῦ ἔργου τῆς εὐημερίας ἐν γαλήνῃ καί τῆς σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀπό τῆς ἐποχῆς του καί ἐξῆς ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ μεταμορφώνει τούς θεσμούς, τήν ζωήν καί ἀναγεννᾷ τόν κόσμον, ὅπως ἀκριβῶς ἡ Βάτος ἡ καιομένη καί μή φλεγόμενη τοῦ Σινᾶ, ἡ Μήτηρ "ἡ τόν ἀχώρητον χωρήσασα", τήν Ζωήν, "ἵνα ζωήν ἔχωμεν" (πρβλ. Ἰωάν. ι΄ 10).

Παρατηροῦντες μετά προσοχῆς τήν ἔκτοτε ἱστορίαν τοῦ κόσμου, ἰδίᾳ σήμερον, μετά 1700 ἔτη ἀπό τῆς θεσπίσεως διά τοῦ Διατάγματος τούτου τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, διαπιστοῦμεν μετά λύπης, ὅτι ἀτυχῶς αἱ θεσπιζόμεναι ὑπ' αὐτοῦ διατάξεις ὑπέρ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας πολλάκις κατά τό παρελθόν παρεβιάσθησαν, οὐχί μόνον εἰς βάρος τῶν Χριστιανῶν, ἀλλά ἐνίοτε καί ὑπό τῶν Χριστιανῶν κατ' ἀλλήλων καί κατά τῶν ὀπαδῶν ἄλλων θρησκειῶν.

Δυστυχῶς, ὅταν οἱ Χριστιανοί κατέστησαν πλειονοψηφία εἰς τήν κοινωνίαν, ὑπῆρξαν περιπτώσεις τινές ὑπερζηλωτικῆς τάσεως μετὰ αὐτῶν. Ἐκ τῶν πλέον ἀξιοκατακριτῶν συμπεριφορῶν τῆς μισαλλοδοξίας χριστιανῶν κατ' ἀλλήλων ὑπῆρξε τό μεταξύ αὐτῶν σχίσμα καί ἡ διαίρεσις τῆς Μιᾶς Ἐκκλησίας, λησμονησασῶν τῶν ἐπακολουθησασῶν γενεῶν ὅτι "οὐ μεμέρισται ὁ Χριστός" (πρβλ. Α΄ Κορ. α΄ 13) καί ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα "γῆ καί σποδός" (Σοφ. Σιράχ. ι΄, 9) καί ἠγνοήσαμεν καί παραβλέπομεν τήν ἀγωνίαν τῆς διαιρέσεως τοῦ ἀρράφου χιτῶνος τοῦ Κυρίου, τῆς Ἐκκλησίας, κατά τόπον καί ἐπί μέρους ὡς Μιᾶς καί Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς. Καί ὡς ἄλλη "κάμινος κακίας" (πρβλ. Παροιμ. ις΄ 30), δέν ἔχομεν ἀγάπην καί εἰρήνην καί ἀνεκτικότητα, καί δέν ὑποβάλλομεν εἰς ἑαυτούς

καί ἀλλήλους τό καιρίον ἐρώτημα μήπως "ὁ κρίνων πᾶσαν τήν γῆν οὐ ποιήσεις κρίσιν" (Γεν. ιη', 25-26) καί δι' ἡμᾶς;

Τόν παρελθόντα αἰῶνα, ἡ Ὁρθόδοξος ἰδιαιτέρως Ἐκκλησία κατεδιώχθη ἀπηνῶς ὑπό τοῦ ἀθεϊστικοῦ καθεστῶτος καί τῶν λοιπῶν ἐξαρτωμένων ἰδεολογικῶς ἐξ αὐτοῦ καθεστῶτων, ἰδιαιτέρως εἰς τās χώρας τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Εἰς ὠρισμένας δέ χώρας οἱ χριστιανοί ἀντιμετωπίζονται ἀκόμη καί σήμερα μετά μεγάλης δυσμενείας, παρ' ὅλον ὅτι διά πολλῶν διεθνῶν συμβάσεων ἔχει πλέον παγκοσμίως ἀναγνωρισθῆ τό δικαίωμα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας.

Αἱ σχετικαί πρός τήν θρησκευτικήν καταπίεσιν ἐκθέσεις τῶν ἀρμοδίων Διεθνῶν Ὁργανισμῶν βρίθουν συγκεκρωμένων περιπτώσεων θρησκευτικῆς καταπίεσεως εἰς βάρος κυρίως χριστιανικῶν θρησκευτικῶν μειονοτήτων καί μεμονωμένων χριστιανῶν.

Ἦδη καί σήμερα χρειάζεται, δυστυχῶς, νά τονίζηται, ὅτι ἡ ἀνεξιθρησκεία καί ἡ ἐλευθερία τῆς λατρείας εἶναι πολιτιστική κατάκτησις. Μεγάλαι περιοχαί τῆς γῆς κατοικοῦνται ὑπό ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι δέν ἀνέχονται θρησκευτικήν πίστιν διαφορετικήν τῆς ἰδικῆς των.

Θρησκευτικοί διωγμοί ἐξακολουθοῦν νά γίνωνται, ἄν καί δέν ἔχουν τήν μορφήν τῶν κατὰ τῶν πρώτων χριστιανῶν διωγμῶν. Διακρίσεις διάφοροι δυσμενεῖς διά τούς ὀπαδούς ὠρισμένων θρησκευτικῶν πίστεων ὑφίστανται καί πολλάκις εἶναι ἐντόνως καταπιεστικά. Εἰς πολλάς περιπτώσεις ἐπικρατεῖ ὁ θρησκευτικός φανατισμός καί φονταμενταλισμός, ὥστε τό Διάταγμα τῶν Μεδιολάνων νά εἶναι ἐπίκαιρον καί σήμερα καί νά ἀπευθύνηται πρός ἐκείνους, οἱ ὅποιοι, παρὰ τήν πάροδον 1700 ἐτῶν ἀπό τῆς ἐκδόσεώς του, δέν τό ἔχουν ἐφαρμόσει ἐν τῷ συνόλῳ του.

Καθορῶντες τήν πορείαν τῆς ἀνθρωπότητος ἀπό τοῦ Ἱεροῦ τούτου Κέντρου τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐν ἐλευθερίᾳ ὁμολογοῦμεν ὅτι

ἀτυχῶς, παρὰ τήν ραγδαίαν πρόοδον τῆς κατ' ἀνθρώπον ἐπιστήμης καί τās ἀνακαλύψεις, δέν ἔφθασεν εἰσέτι ὡς σύνολον ὁ κόσμος εἰς τήν ἀνωτέραν ἀντίληψιν καί παραδοχήν τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καί ὅτι ἀπαιτεῖται σύντονος προσπάθεια διά τήν ἐπίτευξιν τοῦ στόχου τούτου.

Οἱ σύγχρονοι θρησκευτικοί διωγμοί κατὰ τῶν χριστιανῶν ἀποκαλύπτουν καί πάλιν τήν δύναμιν τῆς πίστεως καί τήν χάριν τῆς ἀγιότητος.

Πατέρες, Ἀδελφοί καί Τέκνα ἐν τῷ Ἀναστάντι Κυρίῳ,

Ἡ ἐορταζομένη αὕτη ἐπέτειος ἀποτελεῖ καιρίον σῆμα. Τό σῆμα ὅτι ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀπολέσῃ τήν ἐνότητά του πρός τήν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία συγκροτεῖται διά τοῦ Τριαδικοῦ "καθώς", ἀπόλλυσι καί τήν ἐλευθερίαν του. Διότι ἀπόλλυσι τόν ἑαυτόν του, ὁ ὁποῖος εἶναι πάντες οἱ ἄλλοι. Τό πᾶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ φανερώνει τό Τριαδικόν "καθώς", ἰδιαιτέρως ἡ εὐχαριστιακή ἱερουργία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τήν καρδίαν τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι χάρισμα, δωρεά ἐκ τοῦ Πατρός διά τοῦ Υἱοῦ συνεργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐάν σωθῆ τό Τριαδικόν "καθώς", σώζεται ὁ ἄνθρωπος ὡς πρόσωπον καί κοινωνία. Καί ἐάν σώζωμεν καί βιώμεν τό "καθώς", τό θεανθρώπινον, τότε τό ἀσυγχύτως καί ἀδιαιρέτως τῆς ἐνώσεως τῶν δύο ἐν Χριστῷ συνελθουσῶν φύσεων διατηρεῖται καί ἐπεκτείνεται ὡς ἐυλογία εἰς τήν ἐνότητα ἀληθείας καί τῆς ζωῆς, θεσμοῦ καί χάριτος, νόμου καί ἐλευθερίας. Περιχωροῦνται ἀτρέπτως καί ἀναλλοιώτως τά φαινομενικῶς ἀντίθετα, κατὰ τό πρότυπον τῆς Θεομήτορος ἡ ὁποία ἤγαγεν εἰς ταῦτό τάναντία καί ἐν τῇ περιχωρήσει ταῦτη διακρίνεται ἡ πανταχοῦ μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος διαρκῆς παρουσία τοῦ Θεανθρώπου, ὁ Ὅποῖος ἐξακολουθεῖ νά πορεύηται ἐν ἐτέρᾳ μορφῇ εἰς τόν ἀγρόν τῆς ἱστορίας. Καί συμπορεύεται πρός τόν ἀγωνιῶντα, ἐρευνῶντα καί ἀπελ-

πιζόμενον ἄνθρωπον, οὐχὶ διὰ νά τῷ δώσει "μαγικάς λύσεις" ὡς ναρκωτικόν τῶν αἰσθήσεων, ἀλλά διὰ νά τῷ ἀνεώξη τοὺς ὀφθαλμούς, νά τῷ χαρίσῃ τὰς αἰσθήσεις καὶ νά τόν ἀναγάγῃ εἰς τόν οὐρανόν καὶ νά καταγάγῃ εἰς τήν γῆν τό Πνεῦμα τό Ἅγιον, τό Ὅποϊον ὡς Τριαδική ζύμη εἰσέρχεται εἰς τό γεῶδες ἡμῶν φύραμα.

Οὐδεὶς ἀνθρώπινος θεσμός, οὔτε καὶ ἄν ὀνομάζεται ἐκκλησιαστικός, δύναται νά χωρέσῃ, νά ἀνεχθῇ καὶ νά ἱκανοποιήσῃ τόν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐντός του τήν πνοήν τοῦ Θεοῦ, ἐπιποθεῖ τό "πορρωτέρω", τήν ἐπέκτασιν, τόν Χριστόν. Καὶ δέν εἶναι δυνατόν νά ἀναπαυθῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς οὐδεμίαν ὑπόσχεσιν ἢ ἐνδοκοσμικὴν προοπτικὴν, διότι διψῇ τό ἀσύλληπτον καὶ ἀνθρωπίνως ἀνεφικτον. Ὁλόκληρος ἡ ὕπαρξις τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογεῖ "ὄχι" εἰς τόν κοσμικῶς ὠργανωμένον θεσμόν, ὁ ὁποῖος θέλει δῆθεν νά τόν χειραγωγήσῃ εἰς τό μυστήριον τῆς ζωῆς καὶ τῆς σωτηρίας.

Διὰ τόν ἄνθρωπον ὁ μηχανικῶς λειτουργῶν "καλός" πνευματικός θεσμός εἶναι "μόνον" ὁ ἐτοιμόρροπος, ὁ διαλελυμένος καὶ ἀνύπαρκτος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ τὰ πάντα γινώσκων καὶ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς Κύριος ἦλθε καὶ διέλυσε τὰς "φυλακάς". Ἐδιώχθη καὶ διώκεται. Εἰς τό τέλος ἐνίκησε μέ τήν Ἀνάστασίν Του. Καὶ κατέστρεψε τήν ἀπάτην. Ἀνέτρεψε τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν καὶ τὰς καθέδρας τῶν ἐμπόρων, οἱ ὁποῖοι μετέτρεψαν τόν Ναόν τοῦ Θεοῦ εἰς "οἶκον ἐμπορίου" (Ἰωάν. β' 17). Ἀπήλλαξε τήν ἀνθρωπότητα ἐκ τῆς "κατάρας" τοῦ Νόμου (Γάλ. γ' 13). Καὶ διὰ τῆς καθόδου Του εἰς τόν Ἄδην "μοχλοὶ συνετριβήσαν, ἐθλάσθησαν πύλαι, μνήματα ἠνοιχθήσαν, νεκροὶ ἀνέστησαν" (πρβλ. ἀπόστιχα Μ. Ἐσπερινοῦ Μ. Παρασκευῆς).

Καὶ ἐξήλθομεν ὅλοι οἱ "νεκροὶ" ἀπὸ ἀγάπην, ἀπὸ ἐλευθερίαν, ἀπὸ ἀνθρώπινα δικαιώματα, ἀπὸ πίστιν, ἀπὸ ἐλπίδα, ἀπὸ

προσδοκίαν, ἀπὸ φῶς, ἀπὸ δικαιοσύνην, ἀπὸ ἀλήθειαν, ἀπὸ Ζωήν, ἐξήλθομεν εἰς τό Φῶς: "Καὶ νεκρὸς οὐδεὶς ἐπὶ μνήματος" (Κατηχητήριος Λόγος Ἱεροῦ Χρυσοστόμου).

Συνεκροτήθη ἡ Ἁγία Ἐκκλησία, ἡ ὁποία διὰ τῶν αἰώνων, τῶν Μαρτύρων, τῶν Ὁσίων, τῶν δικαίων, παρὰ τοὺς διωγμούς καὶ τοὺς ἀνθρωπίνους πειρασμούς, δέν εἶναι "φυλακῆ", ἀλλά ἐλευθερία καὶ κραταιά, ὡς ὁ θάνατος, ἀ γ ά π η . Ἡ Ἐκκλησία, κῆρυξ τῆς ἀληθείας αὐτῆς ἀνά τοὺς αἰῶνας, εἶναι συνέχεια καὶ συνέπεια τῆς μητρὸς μιᾶς ἄλλης Μητρὸς, "εὐρυχωροτέρας τῶν οὐρανῶν", ἡ ὁποία γεννᾷ τόν ἐλεύθερον ἄνθρωπον. Καὶ εἴμεθα ὅλοι, χάρις εἰς αὐτήν, τέκνα τῆς ἐλευθέρας (Γάλ. δ' 31), τέκνα τῆς ἐλευθερίας, ἡ ὁποία κατακτᾶται διὰ τῆς ὑπακοῆς εἰς τήν Ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, τήν Ἀγάπην.

Καὶ ἐάν οἱ ἀνθρώπινος θεσμοὶ φοβῶνται τήν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ δι' αὐτὸ τήν ἀπεμπολοῦν, τήν ἀγνοοῦν ἢ τήν καταργοῦν, ὁ θεσμός τῆς Ἐκκλησίας γεννᾷ τοὺς ἐλευθέρους ἐν Πνεύματι ἀνθρώπους. Καὶ ὅλον συγκροτεῖ τόν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας τό Πνεῦμα, τό Ὅποϊον "ὅπου θέλει πνεῖ... ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει οὕτως ἐστὶ καὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος" (Ἰωάν. γ', 8). Καὶ τό ἀπροσδιόριστον τῆς ἐλευθερίας εἶναι ἡ πέτρα τῆς πίστεως.

Ἡ τοῦ Θεοῦ Σοφία, ἡ Κυρία Θεοτόκος ἡ Παμμακάριστος καὶ ἡ Παραμυθία, ὁ ἅγιος Δημήτριος ὁ Κανάβης, ὁ ἅγιος Γεώργιος ὁ Τροπαιοφόρος τοῦ Διπλοφαναρίου, οἱ ἅγιοι συνολικῶς τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν δέν εἶναι φύλακες τοῦ νόμου, ἀλλά νομοθέται, κατὰ τόν ἅγιον Συμεών τόν Νέον Θεολόγον. Ὁ θεσμός τῆς Ἐκκλησίας εἶναι χ α ρ ι σ μ α τ ι κ ὸ ς καὶ τὰ χαρίσματα τῶν ἁγίων λειτουργοῦν ὡς θεσμοὶ καθοδηγητικοὶ διὰ τό ἐκκλησιαστικόν πλήρωμα.

Δύναται ἀληθῶς καὶ ἐμπειρικῶς νά λεχθῇ ὅτι χαρισματοῦχοι δέν ὑπάρχουν, ἀλλά γίνον-

ται, γεννῶνται διαρκῶς. Δέν τοῖς ἐδόθη χάρισμα ὡς ἰδιότης στατική, ἀλλά ὡς ἐὺ λ ο γ ί α ἢ ὁποῖα χαρίζεται διαρκῶς. Εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀληθῶς ἐλεύθεροι διότι συνειδητοποιοῦν τήν ἐσχάτην ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου καί τήν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἀποστάλαγμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν αἱ διατάξεις τοῦ Διατάγματος τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου.

Αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι βλέπουν ὅλους τοὺς ἄλλους καλοὺς καὶ καθαροὺς καὶ θεωροῦν τὸν ἑαυτὸν τῶν "ὑποκάτω τῆς κτίσεως", ἔχουν τὴν χάριν τῆς συντριβῆς τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἐξουθενημένου. Δέχονται τὰ χαρίσματα τῆς ἔσωθεν ἀναπαύσεως καὶ τοῦ φωτισμοῦ. Δέν θεωροῦν οἰοδῆτι ὡς κατόρθωμα οὔτε ἀξιολογήσιμον δυνατότητα πρὸς αὔξησιν τοῦ "κύρους" τῶν διὰ τῆς "ὑποτιμήσεως" τῶν ἄλλων, τοῦ περιορισμοῦ δηλαδή τῆς ἐλευθερίας τοῦ προσώπου. Ἐκπλήσσονται οἱ ἅγιοι ἐκ τῆς ἀφάτου ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ αὐθορμήτως ἀποδίδουν, ἐπιστρέφουν αὐτὴν ἀμέσως εἰς τὸν Δωρεοδότην. Καὶ αὐτὸ καθιστᾷ ἀξίους τοὺς ἁγίους νὰ δέχονται συνεχῶς νέα χαρίσματα, μεγαλύτερα, πάντα, πνευματικά, εὐλογοῦντα τὰ σύμπαντα, ἀληθινὰ ἐπιτεύγματα. Καὶ αὐτοὶ ἐξακολουθοῦν οὐδεμίαν ιδέαν νὰ ἔχουν δι' ἑαυτοῦς. Ἔχουν μεγάλην ιδέαν διὰ τὸν Θεόν.

Καὶ μόλις γίνεται γνωστόν ὅτι ὁ κόσμος τοὺς τιμᾷ, παραξενεύονται, δυσανασχετοῦν, συστέλλονται. Καὶ φεύγουν εἴτε ὀπισθεν τοῦ παραπετάσματος μιᾶς ἐπιπλάστου μωρίας καὶ σαλότητος, εἴτε ἀγνοίας κατ' ἄνθρωπον, δηλαδή ἀληθινῆς ἐλευθερίας. Καὶ ἠσυχάζουν, διότι ζοῦν, παρακολουθοῦν καὶ συμβάλλουν εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος καὶ τῆς χάριτος ἐντὸς τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος.

Ἀδελφοί ἐν Κυρίῳ,

Τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι χ α ρ ί -

σ μ α τ α τὰ ὁποῖα "ἅπαξ ἐδόθησαν τοῖς ἁγίοις" (πρβλ. Ἰουδ. 3), κατακτῶνται ὁμως συνεχῶς ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ διαδρομῇ. Καὶ κατακτῶνται διὰ τοῦ βιῶματος τῆς κοινωνίας ἐν Χριστῷ ἐντὸς τῆς παναρμονίου συμπαντικῆς λειτουργίας. Ὁμιλοῦμεν ἐπὶ 1700 ἔτη περὶ ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Ὁρθόδοξος ὁμως Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἀλλ' ἰδίᾳ κατὰ τοὺς ἐσχάτους τούτους καιροὺς τῶν κοσμογονικῶν ἀλλαγῶν τοῦ παρελθόντος τραγικοῦ αἰῶνος προβλέπει, διαβλέπει καὶ μελετᾷ ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς τὴν "ἐπικράτησιν ἐν τῷ κόσμῳ τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τὴν ἄρσιν τῶν φυλετικῶν καὶ λοιπῶν διακρίσεων", θά ἀποφανθῇ δέ συγκαλουμένης τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης αὐτῆς Συνόδου.

Τὰ θεῖα δωρήματα ταῦτα βιοῦνται διὰ τῆς χάριτος ἐντὸς τῆς Θεῖας Λειτουργίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀποκαλύπτεται ἡ κοσμογονία. Δέν κατανοεῖται ἀνθρωπίνως τὸ μέγεθος τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν φρονημάτων του διότι δέν γίνεται σεβαστὴ ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄνθρωπος. Καὶ ἐάν δέν ἀγαπᾶται ἐνωτικῶς ὁ συνάνθρωπος, δέν ἀγαπᾶται ἀληθῶς ὁ Θεός.

Εἰς τὸν ἐπίγειον βίον ἀφελῶς νομίζεται ὅτι "τά πάντα ρεῖ καὶ οὐδέν διαμένει καὶ οὐκ ἔστι δὲ τὸ αὐτὸν ποταμὸν διαβῆναι" (Ἡράκλειτος), ὅτι δηλαδή τὰ πάντα ἔρχονται καὶ παρέρχονται καὶ λησμονοῦνται, καὶ καλύπτουν τὰ ἀνθρώπεια λίθοι καὶ τάφος.

Ὁ Κύριος ἐδώρισε τὸ μυστήριον τῆς μνήμης ἐν ἐλευθερίᾳ διακηρύττων ὅτι "οὐδέν [...] συγκεκαλυμμένον ἐστὶν ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται" (Λουκ. ιβ' 2) καὶ ὅτι τὰ πάντα καταλήγουν εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐλευθερίας ἐν Αὐτῷ καὶ εἰς τὴν αἴσθησιν τῆς δοξολογικῆς εὐγνωμοσύνης "ὑπὲρ πάντων ὧν ἴσμεν καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν".

Πέραν τῶν ἐξωτερικῶν διαφορῶν καὶ ἀποστάσεων, λοιπόν, πέραν τῶν ἐγκοσμίων

ἐναλλαγῶν καί ἀπόψεων, πέραν τῆς "λογικῆς" Δύσεως καί Ἀνατολῆς, ἀπό καταβολῆς κόσμου ἔχομεν τήν φανέρωσιν τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἢ ὁποῖα ὡς ἔκρηξις ἐν σιγῇ διαλύει τό ψεῦδος τῆς ἀπάτης, χαρίζει εἰς ἡμᾶς τήν ἀλήθειαν τῆς ζωῆς, ὡς εὐλογίαν ἐλευθερίας καί ἐνότητος, ὡς πορείαν ἐκπλήξεων ὁδηγουσῶν εἰς τήν ἀτελεύτητον Πορείαν καί πρὸς τό Πάσχα, τό ὁποῖον εἶναι αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Θεάνθρωπος. "Οὐ πρέσβυς οὐδέ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτός Κύριος ἔσωσεν" (Ἦσ. ξγ' 9) ἡμᾶς ἐν ἐλευθερίᾳ καί ἐπ' ἐλευθερίᾳ. Εἶναι μεθ' ἡμῶν ὅταν ἀναλαμβάνεται, "οὐδαμόθεν χωριζόμενος, ἀλλά μένων ἀδιάστατος" (κοντάκιον ἑορτῆς Θείας Ἀναλήψεως). Συμπαραστέκεται ὅταν φαινομενικῶς ἐγκαταλείπη τόν ἄνθρωπον. Καί χαρίζει, τέλος, τήν βεβαιότητα, ὅτι εἶναι πάντοτε παρών, φανερῶν τήν δόξαν Του ἐν τῇ ἀγάπῃ καί ἐν τῇ κενώσει, παρουσιαζόμενος εἰκονογραφικῶς ὡς Βασιλεύς τῆς δόξης ἐν τῇ Ἀναστάσει, ἐλευθερῶν ἐκ τῶν καταχθονίων τόν Ἀδάμ καί τήν Εὐάν, τόν ἄνθρωπον, ἀλλά καί κρεμᾶμενος γαληνίως ἐπὶ ξύλου Σταυροῦ, ἐν ἐσχάτῃ ταπεινώσει.

"Μέγας εἶ Κύριε καί θαυμαστά τά ἔργα Σου καί οὐδεὶς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασίων Σου". ἄλλωστε "ὕμνος ἅπας ἠττᾶται, συνεκτείνεσθαι σπεύδων τῷ πλήθει τῶν πολλῶν οἰκτιρῶν" τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ἡμετέρα Μετριότης καί οἱ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀδελφοί καί συλλειτουργοί ἐν Κυρίῳ, ἰστάμενοι μετὰ τῶν Μυροφόρων Γυναικῶν ἔμπροσθεν τοῦ "κενοῦ μνημείου" θεωροῦμεν ὅτι "ἀποκεκλύλισται ὁ λίθος" καί θεωροῦμεν ἐν ἐκστάσει καί ἐν τρόμῳ Ἀναστάντα τόν Κύριον, θανάτῳ θάνατον πατήσαντα καί ἐλευθερώσαντα ἡμᾶς ἐκ τῶν δεσμῶν τοῦ σαρκίου καί τοῦ παμφάγου ἄδου καί ζωὴν χαρισάμενον.

Μέ ἀφορμὴν τήν ἀνάμνησιν, λοιπόν, τοῦ γεγονότος τῆς παροχῆς εἰς τοὺς χριστιανούς τοῦ δικαιώματος τῆς ἐλευθερίας τῆς πίστεως καί τῆς λατρείας των, ἀπό τοῦ Ἱεροῦ τούτου

Κέντρου τῆς Ὁρθοδοξίας, τοῦ ἐν δουλείᾳ κατ' ἄνθρωπον διακονήσαντος τήν ἀληθῆ ἐλευθερίαν ἐν Χριστῷ τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, ἐκφράζομεν τόν μόνιμον ἔντονον π ρ ο β λ η μ α τ ι σ μ ό ν , τήν ἀγωνίαν καί τήν διαμαρτυρίαν αὐτοῦ διά τὰς συνεχιζόμενας διώξεις ἀπανταχοῦ τῆς γῆς, ἰδίᾳ ἐσχάτως πρὸς τοὺς χριστιανικούς πληθυσμούς τῆς γεωγραφικῆς περιοχῆς τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, αἱ ὁποῖαι ἐκφράζονται μέ συχνὰς δολοφονίας, ἀπαγωγὰς, διώξεις καί ἀπειλὰς ἐναντίον των, μέ ἀποκορύφωμα τήν ἀπαγωγὴν τῶν δύο ἀγνοουμένων εἰσέτι ἀδελφῶν Ἱεραρχῶν, τοῦ ἐκλεκτοῦ καί γνωστοῦ διά τήν πνευματικότητα καί τό σημαντικό ἐκκλησιαστικόν, κοινωνικόν καί ἐκπαιδευτικόν ἔργον του Ἱερωτάτου Μητροπολίτου Χαλεπίου καί Ἀλεξανδρέττας κυρίου Παύλου καί τοῦ Συροϊακωβίτου Μητροπολίτου Χαλεπίου Ἰωάννου-Ἱμπραχίμ.

Συμμεριζόμεθα καί συμμετέχομεν εἰς τόν πόνον, τήν θλίψιν καί τὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας ἀντιμετωπίζουν οἱ χριστιανοί ἐν τῇ Μέσῃ Ἀνατολῇ καί ἐν Αἰγύπτῳ, καί ἰδιαιτέρως εἰς τό παλαιάφατον καί πρεσβυγενές Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας, καί μακρὰν πάσης πολιτικῆς τοποθετήσεως καταδικάζομεν ἀπειροφράστως ἅπαξ ἔτι τήν χρῆσιν πάσης μορφῆς βίας ἐναντίον των, ποιοῦντες ἐκκλησίαν πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς εἰς σεβασμόν τῶν στοιχειωδῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς, τῆς ἀξιοπρεπείας, τῆς παρουσίας, γνωρίζοντες καί ἐπαινοῦντες τό φιλήσυχον καί εἰρηνικόν αὐτῶν καί τήν μόνιμον καί σταθερὰν προσπάθειαν ἵνα μείνουν μακρὰν πάσης ταραχῆς καί διαμάχης.

Ἐκφράζομεν τήν ἀγωνίαν ἡμῶν ὡς Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως διότι χίλια ἑπτακόσια ἔτη μετὰ τήν ἔκδοσιν τοῦ Διατάγματος τῶν Μεδιολάνων οἱ ἄνθρωποι διώκονται διά τήν πίστιν καί τήν θρησκείαν καί τὰς συνειδησιακάς ἐπιλογὰς αὐτῶν.

Τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον οὐδέποτε

θά παύση διά τῶν εἰς τήν διάθεσιν αὐτοῦ πνευματικῶν μέσων καί τῆς ἀληθείας νά στηρίξη τās προσπαθείας δι' εἰρηνικόν διάλογον μεταξύ τῶν διαφόρων θρησκειῶν, τήν εἰρηνικήν ἐπίλυσιν κάθε διαφορᾶς καί τήν ἐπικράτησιν κλίματος ἀνοχῆς, καταλλαγῆς καί συνεργασίας μεταξύ τῶν ἀνθρώπων κάθε θρησκευματος καί ἐθνικῆς καταγωγῆς.

Καταδικάζοντες ὡς ἀντίθετον πρός τήν θρησκείαν κάθε μορφήν βίας, κηρύσσομεν ἀπό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὅτι μέγα ὡς ἀληθῶς "τό τῆς εὐσεβείας μυστήριον

Θεός ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν Πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ" (Α΄ Τιμ. γ', 16), κυβερνᾷ τόν κόσμον καί τά τοῦ κόσμου κατά τās ἀνεξιχνιάστους βουλᾶς καί τά κρῖματα Αὐτοῦ καί πάλιν ἔρχεται ἐν δόξῃ ὡς δίκαιος Κριτής κρῖναι τά σύμπαντα.

Αὐτῷ ἡ δόξα καί τό κράτος καί ἡ δύναμις καί ἡ τιμή καί ἡ προσκύνησις καί ἡ βασιλεία εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ βιγ', κατά μῆνα Μάϊον (ιθ')
Ἐπινεμήσεως Ϛ'

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαῖος, διάπυρος πρός Θεόν εὐχέτης

- † ὁ Χαλκηδόνης Ἀθανάσιος, συνευχέτης
- † ὁ Δέρκων Ἀπόστολος, συνευχέτης
- † ὁ Πέργης Εὐάγγελος, συνευχέτης
- † ὁ Θεοδορουπόλεως Γερμανός, συνευχέτης
- † ὁ Μυριοφύτου καί Περιστάσεως Εἰρηναῖος, συνευχέτης
- † ὁ Μύρων Χρυσόστομος, συνευχέτης
- † ὁ Σασίμων Γεννάδιος, συνευχέτης
- † ὁ Νέας Ἱερσέης Εὐάγγελος, συνευχέτης
- † ὁ Ρόδου Κύριλλος, συνευχέτης
- † ὁ Κυδωνίας καί Ἀποκορώνου Δαμασκηνός, συνευχέτης
- † ὁ Σιγκαπούρης Κωνσταντῖνος, συνευχέτης
- † ὁ Αὐστρίας Ἀρσένιος, συνευχέτης

Πρός τούς εὐλογημένους χριστιανούς τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μητροπόλεως

Ἀγαπητοί μου ἀδελφοί,

Ὁ Μακεδονικός Ἀγώνας ὑπῆρξε μία ἀπό τις σημαντικότερες καί ἡρωϊκότερες ἐξάρσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατά τά τέλη τοῦ 19ου καί τις ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Οἱ πατέρες μας, οἱ ἔνδοξοι Μακεδονομάχοι, ἀγωνίσθησαν ἤδη ἀπό τό 1821, μέ κορυφαῖο τότε ἀρχηγέτη τόν συντοπίτη μας, Ἀρχιστράτηγο Ἐμμανουήλ Παπαῦ, γιά τό ὑπερμέγιστο ἀγαθό τῆς ἐλευθερίας. Καθώς ἐφέτος συμπληρώνονται ἑκατό χρόνια ἀπό τήν ἀπελευθέρωση τῆς πόλεως καί τῆς περιοχῆς μας ἀπό τήν διπλή σκληρὴ σκλαβιά, πρωτίστως - στούς Τούρκους, γιά 530 χρόνια καί ἀργότερα - στούς Βουλγάρους κλίνουμε νοερώς μέ εὐλάβεια καί σεβασμό τό γόνυ τῆς ψυχῆς καί τοῦ σώματός μας, ἐνώπιον τοῦ μαρτυρίου καί τῆς θυσίας τῶν ἡρωϊκῶν ἀγωνιστῶν, ἀνδρῶν καί γυναικῶν, νέων καί γερόντων, κληρικῶν καί λαϊκῶν πού βασανίσθησαν, διώχθηκαν καί θυσιάστηκαν γιά τήν ἐλευθερία τῆς ἑλληνικωτάτης Μακεδονίας μας, καταθέτοντας τήν εὐγνωμοσύνη καί τόν σεβασμό μας στήν μνήμη των.

Ἡ λαμπρὴ αὐτὴ ἐπέτειος μᾶς δίνει ἐπίσης τήν ἀφορμὴ νά ἐμβαθύνουμε μέ γόνιμο τρόπο στά γεγονότα καί κυρίως νά διδαχθοῦμε ἀπό αὐτά. Ἡ ἀναγνώριση, ἡ ἔκφραση καί ἡ ἀπονομή τιμῆς καί εὐγνωμοσύνης πρὸς ὄλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι, στίς κρίσιμες στιγμές τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου, ἐπετέλεσαν μέ συναίσθηση ὑψηλῆς εὐθύνης καί ἀπαράμιλλο ἡρωϊσμό τό χρέος τους πρὸς τήν Πατρίδα, ἀποτελεῖ ἐπιβεβλημένο καθῆκον ὅλων μας, πού σήμερα ἀπολαμβάνουμε τό μέγα ἀγαθό τῆς ἐλευθερίας, χάρις στίς ἰδικές τους θυσίες. Ἐνας ἀπό τοὺς κορυφαίους πρωταγωνιστές αὐτοῦ τοῦ ἔπους, στόν ὁποῖον ὀφείλεται ἰδιαίτερη τιμὴ καί εὐγνωμοσύνη, γιά ὅσα ὑπὲρ τῆς πίστεως

καί τῆς πατρίδος ἔπραξε, εἶναι καί ὁ ἀείμνηστος προκάτοχός μας, Μητροπολίτης Σερρών Ἀπόστολος Χριστοδοῦλου (1909-1917), πού ὡς ὁ κορυφαῖος τῆς ὀδύνης καί τῆς μεγάλης θλίψεως τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, παρέμεινε ὡς τό τέλος ὁ καλὸς ποιμένας, κοντά στό βασανισμένο ποῖμνιο τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ ἀείμνηστος Ποιμενάρχης ὀργάνωσε κατ' ἐκείνες τις δραματικές ὥρες τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1913, τήν ἄμυνα τῆς πόλεως, προστατεύοντας ὡς πατέρα τους Ἑλληνες ἀλλά καί τοὺς Τούρκους πολίτες τῶν Σερρών ἀπό τίς ἄγριες ἐπιθέσεις τῶν Βουλγάρων. Μὲ ἀπαράμιλλη τόλμη προσπάθησε νά ἀποτρέψει τήν καταστροφὴ τῆς πόλεως ἀπευθυνόμενος ἐγκαίρως στίς βραδέως δυστυχῶς προελαύνουσες Ἑλληνικές δυνάμεις καί ἐθρήνησε ὡς ἄλλος Ἱερεμίας, στὰ ἐρείπια τῆς ἀγαπημένης του πόλεως, ἀνάμεσα στά ὁποῖα περιλαμβανόταν ὁ περικαλλέστατος παλαιὸς Μητροπολιτικός Ναός τῶν Ἁγίων Θεοδώρων καί ἄλλες 18 ἐκκλησίες, καί τέλος ὑπεδέχθη ὡς ἐπικεφαλῆς τῆς πόλεως, τόν ἔνδοξο καί ἐλευθερωτὴ Ἑλληνικό στρατό μετὰ ἀπὸ 530 χρόνια ἀπαράκλητης σκλαβιάς στούς Τούρκους.

Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς στήν ἱστορικὴ του πορεία ἔχει γνωρίσει πολλοὺς κατακτητές, ἔχει ἀποκτήσει συνείδηση τί θά πεῖ σκλαβιά καί ἔχει χύσει πολὺ αἷμα γιά τήν πολυπόθητη κάθε φορά ἐλευθερία του. Ἔτσι γνωρίζει τὴ μεγάλη σημασία καί ἀξία τῆς εἰρηνικῆς καί ἐλεύθερης ζωῆς. Ἡ μελέτη καί ἡ βαθιὰ γνώση τῆς ἱστορίας, ἡ ἐπαγρύπνηση, ἡ ἐθνικὴ μας ἐνότητα καί ὁμοψυχία ἀποτελοῦν καί σήμερα τὰ πιὸ ἀποτελεσματικὰ ὄπλα, γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ποικίλων ἐθνικῶν, κοινωνικῶν καί πνευματικῶν προκλήσεων τῆς σύγχρονης ἐποχῆς.

Ἀγαπητοί μου ἀδελφοί,

Σέ λίγες ἡμέρες, στίς 29 Ἰουνίου, πού ἡ Ἐκκλησία μας μέ λαμπρότητα ἐορτάζει τή μνήμη τῶν πρωτοκορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καί Παύλου, ὁ ὁποῖος μάλιστα εἶναι καί ὁ πνευματικός πατέρας καί φωτιστής, καί τῆς τοπικῆς μας Ἐκκλησίας, ἐορτάζει καί ἡ πόλη μας τήν ἐπέτειο συμπληρώσεως ἑκατό χρόνων ἀπό τῆς ἀπελευθερώσεώς της ἀπό τοὺς Τούρκους δυνάστες καί τοὺς Βουλγάρους κατακτητές. Τήν ἐφετεινὴ μάλιστα ἐπέτειο θά τιμήσουν διὰ τῆς παρουσίας τους Σεβασμιώτατοι Μητροπολίτες γειτονικῶν ἐπαρχιῶν, οἱ ὁποῖοι θά παραστοῦν στίς λατρευτικὲς ἀκολουθίες καί στίς ἐπετειακὲς ἐκδηλώσεις γιὰ τήν ἀπελευθέρωση τῆς ἱστορικῆς πόλεως καί πρωτεύουσας τοῦ Νομοῦ Σερρών.

Ἡ μαζικὴ συμμετοχὴ ὄλων μας στοὺς ἐορτασμούς πού θά κορυφωθοῦν ἀνήμερα τῆς 29ης Ἰουνίου μέ τήν τέλεση στόν Ἱερό Ναό τῶν Μεγαλομαρτύρων Ἁγίων Θεοδώρων

Σερρῶν τῆς πολυαρχιερατικῆς θείας Λειτουργίας, τῆς δοξολογίας, τῆς ἐπιμνημοσύνου δεήσεως καί τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς μαρμαρίνης προτομῆς τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Σερρῶν Ἀποστόλου (Χριστοδοῦλου) καί τῆς παρελάσεως στό κέντρο τῆς πόλεως εἶναι ἐπιβεβλημένη, καθὼς αὐτὴ δέν συνιστᾶ μία τυπικὴ ἀνάμνηση ἡμερῶν δόξης τῶν πατέρων μας, ἀλλὰ μία ἐξαιρετὴ εὐκαιρία οὐσιαστικοῦ ἀναβαπτισμοῦ στίς ὑπερούσιες, ζωηφόρες καί διαχρονικὲς ἀξίες καί παραδόσεις τῆς πατρίδος μας, τήν ὁποία ὅλοι ὀφείλουμε νά ἀγαποῦμε καί νά τιμοῦμε, ἀναδεικνυόμενοι μέ τοὺς ἀγῶνες μας, τό ἦθος μας καί τήν καθημερινή μας μαρτυρία ἀντάξιοι ἀπόγονοι ἡρωϊκῶν καί θαυμασιῶν πατέρων.

Ταῦτα γνωρίζοντας εὐχόμεθα ἐκ μέσης καρδίας ἢ χάρις καί τό πλούσιο ἔλεος τοῦ Κυρίου μας μέ τίς διάπυρες πρεσβεῖες τῶν ἁγίων ἐνδόξων πρωτοκορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καί Παύλου νά εἶναι πάντοτε μαζί μας.

Μετ' εὐχῶν ἐγκαρδίων καί ἀγάπης
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ
† Ο ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΙ ΝΙΓΡΙΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ

**«ΜΑΡΜΑΡΩΜΕΝΟΣ ΜΕΝΕΙ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ,
ΚΑΙ ΚΑΡΤΕΡΕΙ ΝΑ ΨΘΕΙ Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΝΑ ΤΟΝ ΣΗΚΩΣΗ»**

Λαϊκός θρύλος

Τοῦ φιλολόγου Γεωργίου Στ. Μπακιριτζή

Κάθε χρόνο τήν 29ην Μαΐου, ἡμέρα ἀποφράδα γιά τούς Πανέλληνες, στρέφεται ἡ σκέψη μας στόν ἡρωϊκότατον τελευταῖον αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, τόν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον.

Ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος ἔχοντας ὑπόψη του ὅλους τούς χρονογράφους τῆς Ἀλώσεως - Δούκα, Φραντζή, Χαλκοκονδύλη καί προπαντός τόν Κριτόβουλον, πού τόν χαρακτηρίζει συγγραφέα ἄριστον, φιλαλήθη, εὐσυνείδητο «μετά παρρησίας ὑπέρ τῆς ἀληθείας μαρτυροῦντα», ἀλλά καί τούς Ἑλληνες καί ξένους ἱστορικούς, παλιούς καί νεότερους σημειώνει ὅτι «ἐξαίρουσι τάς σπανίας τοῦ Κωνσταντῖνου βασιλικάς καί πολιτικάς ἀρετάς... ὁμολογοῦνται αἱ μεγάλαι ἀρεταί του ὡς βασιλέως ἀγωνιζομένου ἵνα βασιλεύσῃ ἐντίμως, ἀποφασίσαντος δέ μεγαλοφρόνως νά πέσῃ ἐντίμως εὐθύς ὅτε ἐνόησεν ὅτι δέν ἠδύνατο νά βασιλεύσῃ ἐντίμως. Ἦτο δέ μέγα εὐτύχημα τῷ Ἑλληνικῷ γένει ὅτι τήν σειράν τῶν τελευταίων ἀσθενῶν καί ἀνικάνων τό πλεῖστον αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου ἔκλεισεν αὐτοκράτωρ παρασχών λάμπιν ἔκτακτον καί μεγάλην εἰς τάς τελευταίας ἐπιθανατίου ἀγωνίας στιγμάς τοῦ θνήσκοντος κράτους καί διά τῆς τοιαύτης λάμπεως διατηρήσας φλογεράν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ πολιτικῶς δουλωθέντος λαοῦ καί ἐν αὐτῷ τῷ σκότει τῆς δουλείας τήν πρός ἀνόρθωσιν καί ἀναβίωσιν πολιτικήν ὁρμήν καί πόθον»¹.

Ὁ καθηγητής Ἀδαμάντιος Ἀδαμαντίου, συντάκτης τοῦ μεγάλου ἄρθρου Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος στήν Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαίδεια Παύλου Δρανδάκη γρά-

φει:«ἅπαντες οἱ ἱστορικοί Ἑλληνες καί ξένοι, παλαιοί καί νεώτεροι ἐθαύμασαν τήν δραστηριότητα καί τήν ἀνδρείαν τοῦ Κωνσταντῖνου ὡς δεσπότου, τήν ἀξιάγαστον διά τήν μαρτυρικήν ὑπομονήν βραχυχρόνιον βασιλείαν του, τόν ἡρωϊκόν ὡς μάρτυρος θάνατον αὐτοῦ»².

Ἐπιλέγουμε ἀπό τά ὅσα ἔγραψαν οἱ χρονογράφοι τῆς ἀλώσεως γιά τόν Παλαιολόγο ἓνα χαρακτηριστικό ἀπόσπασμα ἀπό τόν ἀκριβολόγον ἱστορικό Κριτόβουλο, πού ἄς σημειωθεῖ ὅτι δέν ἦταν ἀπό τούς φίλους τοῦ αὐτοκράτορα, ἀφοῦ φιλικά συνδεόταν μέ τόν Μωάμεθ Β΄ τόν πορθητή καί μάλιστα μετά τήν ἄλωση ἔγινε καί γραμματέας του. Θά τό δώσουμε στήν ἀπλή γλώσσα, γιάτί ὅπως λέγει ὁ Παπαρρηγόπουλος εἶχε ὑπέρομη ἀγάπη στή χρήση λέξεων καί λεξιδίων πού προτιμοῦσαν οἱ ἀττικιστές θηρεύοντες περιττόν καί ὑπέρομητον ἀττικισμόν Θουκυδίδειον, γιά νά τό κατανοήσουν ὅλοι οἱ ἀναγνώστες: «Ἄφησε τήν τελευταία του πνοή στή μάχη ὁ βασιλιάς Κωνσταντῖνος. Ἔφτασε στό ἀκρότατο σημεῖο τῆς φρόνησης καί τῆς ἀρετῆς· συνεισέφερε καί μάστορας στά πολιτικά πράγματα· ὁ πρῶτος σ' ὅλα καί ἀνώτερος ἀπό ὅλους τούς πρίν ἀπό αὐτόν βασιλεῖς. Ἀξεπέραστος στήν σύλληψη καί ἐκλογή τοῦ πρακτέου· δεινός ὁμιλητής καί δεινότερος στήν ἀντίληψη καί τήν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων. Ἔβλεπε μέ ἀκρίβεια τά παρόντα καί προέβλεπε μέ τό γερό του μυαλό τά μέλλοντα νά συμβοῦν. Προτιμοῦσε νά ἐνεργήσῃ τά πάντα καί νά ὑποφέρει τά πάντα γιά τήν πατρίδα καί τούς πολίτες. Κι ἐνῶ ἔβλεπε ὀλοκάθαρα τόν ἐπι-

κείμενον γιά τόν ἑαυτόν του κίνδυνο, κι ἐνώ
μποροῦσε νά σωθεῖ καί τόν παρακαλοῦσαν
πολλοί νά τό κάνει, αὐτός προτίμησε νά θυ-
σιαστεῖ γιά τήν πατρίδα καί τούς συμπολίτες
του. Ἦθελε μάλιστα καί εὐχόταν νά πεθάνει
πρὶν νά δεῖ τήν πατρίδα του νά πέφτει στά χέ-
ρια τῶν ἐχθρῶν καί τούς πολίτες ἄλλοι νά
σφάζονται ἄγρια κι ἄλλοι νά σέρνονται
στήν αἰχμαλωσία μέ τρόπον αἰσχρόν καί βί-
αιον.

Τόσο ἀγαθός ὑπῆρξε!

*Τόσο θερμός προστάτης καί κηδεμόνας
ἄλων τῶν πολιτῶν!*

*Τόσο δυστυχής σ' ὄλη τή ζωή ὑπῆρξε καί
δυστυχέστατο τέλος εἶχε!».*

Αὐτά γράφει ὁ Κριτόβουλος σάν ἐπιτάφιο
λόγο στόν αὐτοκράτορα Κωνσταντίνο σέ βι-
βλίο του πού τό ἀφιέρωσε στόν Σουλτάνο.

Θά μπορούσαμε νά συμπληρώσουμε τήν
ἠθική εἰκόνα τοῦ Παλαιολόγου, παραθέτον-
τας ἐνθουσιαστικές ἐκφράσεις ἐπιφανῶν
ιστορικῶν, τούς ὁποίους συγκινεῖ τό ἠρωϊκό
του μεγαλεῖο, γιά νά μή φανεῖ ὅμως ὅτι εἴμα-
στε ὑπερβολικοί καί ἐξιδανικεύουμε τά πράγ-
ματα, θά ἀφήσουμε νά μιλήσει ἕνας ψυχρός
ιστορικός ὄχι ἀπό τούς εὐνοῦστερους πρὸς
τούς Βυζαντινοὺς, τόν Γάλλο Le Beau, πού
πρῶτος ἔγραψε ἀπό τούς σύγχρονους Βυ-
ζαντινὴ Ἱστορία. «Ἄξιζε νά βασιλεύσει ὁ Κων-
σταντίνος εἰς ἄλλους καιρούς, ὅτε θά ἦτο ἀκό-
μη δυνατόν νά σταματήσῃ τήν πτώσιν τοῦ
κράτους. Τοῦλάχιστον χάρις εἰς αὐτόν τό κρά-
τος τοῦτο ἔπεσε μέ δόξαν καί τά ἐρείπιά του
ἐκαλύφθησαν μέ τό αἷμα ἐνός ἥρωος καί τῶν
γενναίων αὐτοῦ. Ἐπὶ δύο μῆνας εἶδεν ὁ κό-
σμος νά λάμπουν πάλιν αἱ ρωμαϊκαὶ ἀρεταί,
καί τό τέλος τῆς Νέας Ρώμης ὑπῆρξε λαμ-
πρότερον ἀπό τό τέλος τῆς παλαιᾶς καί
ἐνθυμίζει τὰς ὠραιότερας ἡμέρας ἐκείνης»³.

Ἔτσι ἐξηγεῖται πῶς ἔγινε ὁ Κωνσταντίνος
θρυλικὸς ἥρωας. Πολύ ὀρθά ἔχει λεχθεῖ πῶς

γιά κανέναν ἄλλο ἀπὸ τούς μεγάλους ἄνδρες
καί ἥρωες τῆς ἔνδοξης Ἱστορίας μας δέν σχη-
ματίστηκαν τόσο πολλές καί συγκινητικές πα-
ραδόσεις τοῦ λαοῦ. Ἔχουν περάσει ἀπὸ τήν
ἄλωση 560 χρόνια κι ὅμως ἐπέζησε καί ἐπιζεῖ
ζωντανή ἢ μορφή τοῦ μαρτυρικοῦ Κων-
σταντίνου Παλαιολόγου στήν ποίηση, τούς
θρύλους καί τίς παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας.
Ἀπὸ τίς πιό γνωστές εἶναι ἡ παράδοση τοῦ
«Μαρμαρωμένου βασιλιά» καί τοῦ ἡγουμένου
πού τηγανίζει ψάρια στό μοναστήρι τῆς Πα-
ναγίας στό Μπαλουκλί. Νά δοῦμε τήν πα-
ράδοση τοῦ Μαρμαρωμένου βασιλιά ὅπως
μᾶς τήν ἔχει καταγράψει ὁ ἰδρυτὴς τῆς Λαο-
γραφίας στήν Ἑλλάδα Ν. Πολίτης.

«Ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα ἡ Πόλη νά τουρκέψῃ
καί μπῆκαν μέσα οἱ Τοῦρκοι, ἔτρεξε ὁ βασι-
λιάς μας καβάλα στ' ἄλογό του νά τούς
ἐμποδίσει. Ἦταν πλήθος ἀρίφνητο ἡ τουρκιά,
χιλιάδες τόν ἔβαλαν στή μέση κι ἐκεῖνος χτυ-
ποῦσε κι ἔκοβε μέ τό σπαθί του. Τότε σκοτώθη
τ' ἄλογό του κι ἔπεσε κι αὐτός. Κι ἐκεῖ πού
ἕνας ἀράπης σήκωσε τό σπαθί του νά χτυ-
πήσῃ τό βασιλιά, ἦρθε ἄγγελος Κυρίου καί
τόν ἄρπαξε καί τόν πῆγε σέ μιά σπηλιά βα-
θιά στή γῆ κάτω, κοντά στή Χρυσόπορτα.
Ἐκεῖ μένει μαρμαρωμένος ὁ βασιλιάς καί καρ-
τερεῖ τήν ὥρα νά ῥθει πάλι ὁ ἄγγελος νά τόν
σηκώσῃ. Οἱ Τοῦρκοι τό ξέρουν καλά αὐτό,
μά δέν μποροῦν νά βροῦν τή σπηλιά πού εἶναι
ὁ βασιλιάς· γι' αὐτό ἔχτισαν τήν πόρτα πού
ξέρουν πῶς ἀπ' αὐτή θά μπεῖ ὁ βασιλιάς, γιά
νά τούς πάρει πίσω τήν Πόλη. Μά ὅταν εἶναι
τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, θά κατεβεῖ ὁ ἄγγελος στή
σπηλιά καί θά τόν ξεμαρμαρώσῃ καί θά τοῦ
δώσῃ στό χέρι τό σπαθί, πού εἶχε στή μάχη.
Καί θά σηκωθεῖ ὁ βασιλιάς καί θά μπεῖ στήν
Πόλη ἀπὸ τήν Χρυσόπορτα καί κνηγώντας
μέ τά φουσάτα του τούς Τοῦρκους, θά τούς
διώξῃ ὡς τήν Κόκκινη Μηλιά. Καί θά γίνῃ
μεγάλος σκοτωμός, πού θά κολυμπήσῃ τό

μουσκάρι στο αίμα»⁴.

Άνάλογος είναι και ο θρύλος για τὰ ψάρια πού τηγάνιζε ὁ ἴγούμενος κοντά στήν πηγή, ὅταν κάποιος καλόγερος ἐρχόμενος ἀπό τήν παρμένη Πόλη τοῦ φέρνει τό θλιβερό νέο:

«Τί τηγανίζεις, γέροντα καί φούμησε τό ψάρι,

τήν πόλη τή μεγάλη, τήν πόλη τήν ἑξακουστή

οἱ Τοῦρκοι ἔχουν πάρει...».

Ὁ ἠγούμενος δέν πιστεύει, ταράζεται καί λέγει πώς ἄν εἶναι ἀλήθεια, τὰ μισοτηγανισμένα ψάρια θά πηδήσουν στήν λίμνη...

πράγμα πού ἔγινε: «Ἀκόμα ὁ λόγος βάσταγε τὰ ψάρια ἀπ' τό τηγάνι

τή μιὰ μεριά ψημένα

πηδήξανε καί πέσανε στής λίμνης τή λεκάνη

γερά ζωντανεμένα»⁵.

Κι Ἕλληνες πιστεύουμε πώς τὰ μισοτηγανισμένα ψάρια, ὅταν θελήσει ὁ Θεός «θά ξαναμποῦν τὰ ψάρια στοῦ τηγάνι

κι ὁ ἴγούμενος θά τ' ἀποτηγανίσει»⁶.

Στήν πηγή τοῦ Ἀγιάσματος στοῦ Μπαλουκλί, σάν κατεβεῖς τή στενή σκάλα στή λιμνούλα βλέπεις «Ἀκόμα ὡς τώρα νά πλέουνε κόκκινα ἀπό τό μέρος ὁπού τὰ εἶχε ψήσει» ὁ ἠγούμενος⁷.

Ἡ φήμη ὅτι ὁ αὐτοκράτορας ἐπέζησε μετά τήν ἄλωση τῆς Πόλης πέρασε «μετέστη» ἀπό τό χῶρο τῆς Ἱστορίας στόν χῶρο τῆς ποίησης, τῶν ἐθνικῶν ὀνείρων καί τῶν ἐλπίδων. Αὐτήν τήν ἐλπίδα διαβλέπουμε καί στοῦ «θρῆνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως» μέ τήν ἐπανειλημμένη ἀποστροφή πού κάνει ὁ ἀνώνυμος ποιητής πρὸς τόν Κωνσταντίνο.

«Ὡ Κωνσταντῖνε βασιλεῦ, Δραγάζη τό πινόμι,

εἰπέ μου ποῦ εὐρίσκεσαι; ἐχάθης ἢ ἐκρούβης;

Ὡ Κωνσταντῖνε βασιλεῦ, τί νᾶναι ἀπό σένα;

Λέγουν ὅτι ἀπέθανες ἐπάνω στοῦ σπαθί σου.

Ἦκουσα πάλιν νά λέγουσι καί εἶσαι κεκρυμμένος.

Ἰπὸ χειρός τε πανσθενοῦς δεξιᾶς τῆς τοῦ Κυρίου.

Μακάρι νᾶσαι ζωντανός σάν εἶσαι ἀποθαιμένος».

Ἐμπνευσμένος ἀπό ὅλα αὐτά ὁ ποιητής μας Γεώργιος Βιζυηνός ἔγραψε τό ὠραῖο ποίημά του «Ὁ τελευταῖος Παλαιολόγος».

Στήν Πόλη, στήν Χρυσόπορτα, στόν πύργο ἀπό κάτω,

εἶν' ἓνα σπήλαιο πλατύ, στρωμένο σάν παλάτι,

σάν ἅγιο παρεκκλήσι.

Κανένας Τοῦρκος δέν μπορεῖ νά κρατηθεῖ κοντά του,

κανεῖς τῆς σιδερόπορτας νά βρεῖ τό μονοπάτι, νά πα'νά τό μηνύσει.

Μόνο κανένας χριστιανός, κανένας πού τό ξέρει,

περνᾷ π'αὐτοῦ κρυφά κρυφά καί τό σταυρό του

κάνει μέ φόβο καί μ' ἐλπίδα.

Μές στοῦ σκοτάδι τό βαθύ ἐν' ἄστρο σά λυχνάρι

σάν μία φλόγα μυστική, ἀπ' τόν Θεό ἀναμμένη,

γαλάζια λάμψη χύνει.

Καί φέγγει τήν λευκόχλωμη τοῦ Βασιλέως χάρη,

πού μέ κλεισμένα βλέφαρα ἐξαπλωμένος μένει

στήν ἀργυρή του κλίνη.

Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιάς...

Καιρούς καιρούς σηκώνει τό κεφάλι

στόν ὕπνο τό βαθύ Του,

καί βλέπει ἄν ἦρθεν ἡ στιγμή, πῶχει ὁ Θεός ὀρίσει,

καί βλέπ' ἄν ἦρθ' ὁ ἄγγελος, γιά νά τοῦ φέρει πάλι

τό κοφτερό σπαθί του.

Κι ὁ βασιλιάς θά σηκωθεί, τήν σπάθα του θά δροῦξει...».

Ἡ πίστη πού ἀναφέρεται προσωπικά στόν Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο ὅτι δέν πέθανε καί ὅτι μέλλει νά ἐπανέλθει γιά νά διώξει τούς ἄπιστους ἀπό τήν Πόλη ἀποτελεῖ τό ἰδεῶδες ἀποκορύφωμα τῆς ἐλπίδας, γιά τήν ἀνάσταση τοῦ γένους. Εἶναι, ἄς ποῦμε ἕνα συμβολισμός, πού θά τόν δοῦμε ὕστερα ἀπό 390 περίπου χρόνια μέ τήν Μεγάλη Ἰδέα, ἀπό τόν Ὅθωνα καί τόν Κωλέττη. Ὁ πρωθυπουργός Ἰ. Κωλέττης θά δηλώσει: «Ἡ Κωνσταντινούπολη εἶναι ἡ μεγάλη πρωτεύουσα, ἡ πόλις, τό ὄνειρο καί ἡ ἐλπίς ὅλων τῶν Ἑλλήνων»⁷. Χαρακτηριστικό τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι τό ἀνέκδοτο πού ἀναφέρει ὅτι «ὁ Νικόλαος Φλογαίτης, ἀγωνιστής καί νομομαθής, διατελέσας καί πρόεδρος Ἐφετῶν εἰρωνεύετο τόν συγγενή του Γεώργιον Γλαράκη, γερουσιαστήν, ἐπειδή ἠγόρασεν οἰκίαν εἰς Ἀθήνας (...) διότι πρωτεύουσα ἐντός ὀλίγου θά καθίστατο, ὡς ἐπιστεύετο, ἡ Κωνσταντινούπολις καί αἱ Ἀθηναί θά ἔχαναν προφανῶς τήν ἀξίαν των. «Ἀκοῦς ἐκεῖ ν' ἀγοράση σπιτι στήν Ἀθήνα ὅπου ὕστερα ἀπό ὀλίγον καιρόν θά λαλήσουν κοῦκοι, διότι ἡ πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου θά μεταφερθῆ εἰς τήν Κωνσταντινούπολιν!»⁷.

Ἀντίθετα πρὸς τόν Κωλέττη ὁ Μαυροκορδάτος μιλοῦσε γιά πολιτική περισυλλογῆς καί εἰρηνικῆς δημιουργίας ὡς ἀρχῆς τῆς «Μεγάλης ἰδέας». Αὐτό θεωροῦσε οὐτοπικό ὁ Κωλέττης «ἐφ' ὅσον ἡ ἐλευθέρα Ἑλλάς περιωρίζετο εἰς τά στενά ὄρια»⁹.

Βλέπουμε λοιπόν ὅτι οἱ μετὰ τόν Ὅθωνα, τήν Ἀμαλίαν καί τόν Κωλέττην χωρὶς νά ἀπορρίπτουν τήν «Μεγάλην Ἰδέαν» στενεύουν πολύ τήν ἔννοιάν της, κατεβάζουν τόν πῆχυν τῶν ἐθνικῶν ὀνειρῶν καί ἐπιδιώξεων, καί θά ἐπιδιώξουν τό νοικοκύρεμα τοῦ μικροῦ κράτους πού δημιουργήθηκε μετὰ τό 1830.

(Πρωτόκολλον Λονδίου 22-01-1830), Συνθήκη Λονδίνου 17-05-1832, Σύμβαση Κωνσταντινουπόλεως Ἰούλιος 1932, Σύνορα τῆς Ἑλλάδος στό ὕψος Παγασητικοῦ-Ἀμβρακικοῦ). Πολύ ἀργότερα βέβαια οἱ μεταγενέστεροι πολιτικά ἀναγκασμένοι ἀπό τά ἴδια τά πράγματα, τίς ἐπαναστάσεις στήν Κρήτη, Θεσσαλία, Μακεδονία, νά ἀναλάβουν προσπάθειες, κι ἔτσι θά ἔλθουμε ὡς τούς Βαλκανικούς πολέμους μέ τόν Ἀρχιστράτηγο Κωνσταντῖνο καί βασιλέα μετὰ τήν δολοφονία στή Θεσ/νίκη τοῦ Γεωργίου, καί τόν Ἐλευθέριο Βενιζέλο γιά νά φτάνουμε ἐκεῖ πού εἴμαστε σήμερα.

1. Κωνσταντῖνος Παπαρηγόπουλος «Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους», Ἐκδ. Οἶκος Ἐλευθερουδάκη, τόμ. Ε', σελ. 374.

2. Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαίδεια, Δρανδάκη, τόμ. ΙΕ, σελ. 576.

3. Αὐτόθι, σελ. 576.

4. Νικόλαος Πολίτης «Παραδόσεις» Ἀθῆναι 1904.

5. Μαρία Δρογκάρη, «Κωνσταντινούπολη» Ἐκδ. Γκοβόστη, σελ. 237.

6. Αὐτόθι, σελ. 238.

7. Σπ. Μαρκεζίνη, «Πολιτική Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος», Ἐκδόσεις «Πάπυρος» τόμ. 1ος, σελ. 208.

8. Αὐτόθι, σελ. 208.

9. Αὐτόθι, σελ. 214 καί Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἐκδ. Ἀθηνῶν ΙΓ', 129.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Γεωργίου Φλωρόφσκυ

Ὁ Μ. Βασίλειος καὶ ἡ «ἄγραφος Παράδοσις»*

Δέν πρέπει νά μᾶς ξενίζει ὁ ἰσχυρισμός τοῦ Μ. Βασιλείου ὅτι τά δόγματα παρεδόθησαν ἀπό τούς Ἀποστόλους «ἐν μυστηρίῳ».

Θά ἀπετέλει κατάφωρον παρερμηνείαν ἐάν τοῦτο ἐπεξηγεῖτο ὡς «κρυφίως». Ἡ μόνη ἀκριβής ἀπόδοσίς του εἶναι «διά τῶν μυστηρίων», δηλαδή μέ ἱεροτελεστίας καί (λειτουργικάς) χρήσεις ἢ «συνηθείας). Πράγματι δέ, αὐτό ἀκριβῶς λέγει καί ὁ Μ. Βασίλειος: «Τά πλεῖστα τῶν μυστικῶν ἀγράφως ἡμῖν ἐμπολιτεύεται». Ἐδῶ ὁ ὅρος «τά μυστικά» ἀναφέρεται εἰς τās ἱεροτελεστίας τοῦ Βαπτίσματος καί τῆς θείας Εὐχαριστίας, πού διά τοῦ Μ. Βασιλείου εἶναι ἀποστολικῆς προελεύσεως. Ὁ Μ. Βασίλειος ἀναφέρει τούς λόγους τοῦ ἰδίου τοῦ ἀποστόλου Παύλου περὶ «Παραδόσεων», πού παρέλαβον οἱ πιστοί «εἴτε διά λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς» (Β' Θεσ. 2, 15· Α' Κορ. 11, 2). Ἡ ἐν λόγῳ δοξολογία εἶναι μία ἐκ τῶν «Παραδόσεων» τούτων (71 πρβλ. ἐπίσης 66: «οἱ τά περὶ τās Ἐκκλησίας ἐξαρχῆς διαθεσμοθετήσαντες Ἀπόστολοι καί Πατέρες, ἐν τῷ κεκρυμμένῳ καί ἀφθέγκτῳ τό σεμνόν τοῖς μυστηρίοις ἐφύλασσαν»).

Πράγματι, ὅλαι αἱ σχετικαί περιπτώσεις, πού ἀναφέρονται ἀπό τόν Μ. Βασίλειον, εἶναι λειτουργικῆς ἢ λειτουργικῆς φύσεως ἢ χρήσις τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ κατά τήν τελετήν τῆς εισόδου τῶν κατηχουμένων, ἢ πρὸς ἀνατολὰς στροφή κατά τήν προσευχήν, ἢ συνήθεια τῆς ὀρθοστασίας

κατά τήν λατρείαν τῆς Κυριακῆς, ἢ ἐπίκλησις κατά τήν θείαν Εὐχαριστίαν, ὁ ἁγιασμός τοῦ ἐλαίου καί τοῦ ὕδατος, ἢ ἀπόταξις τοῦ Σατανᾶ καί τῶν δαιμόνων, ἢ τριπλῆ ἐμβάπτισις κατά τό μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος. Ὑπάρχουν πολλά ἄλλα «ἄγραφα τῆς Ἐκκλησίας μυστήρια» λέγει ὁ Μ. Βασίλειος (κεφ. 66 καί 67). Δέν ἀναφέρονται αὐτά εἰς τήν Ἀγ. Γραφήν, εἶναι ὅμως ἄκρως αὐθεντικά καί μεγίστης σημασίας. Εἶναι ἀπαραίτητα διά τήν διατήρησιν τῆς ὀρθῆς πίστεως. Εἶναι ἀποτελεσματικά μέσα μαρτυρίας καί ἐπικοινωνίας. Κατά τόν Μ. Βασίλειον προέρχονται «ἀπό τῆς σιωπωμένης καί μυστικῆς Παραδόσεως ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καί ἀπορρήτου διδασκαλίας». Ἡ «σιωπωμένη» καί «μυστική» αὕτη Παράδοσις, ἢ «ἀδημοσίευτος», δέν ἀποτελεῖ δόγμα ἀπόκρυφον προοριζόμενον ἀποκλειστικῶς δι' ὠρισμένους ἐκλεκτούς. «Ἐκλεκτοί» ἦσαν ἡ Ἐκκλησία. Εἰς τήν πραγματικότητα ἡ Παράδοσις πού ἐπικαλεῖται ὁ Μ. Βασίλειος εἶναι ἡ λειτουργικῆ ἀσκῆσις τῆς Ἐκκλησίας. Ἐδῶ ὁ Μ. Βασίλειος ἀναφέρεται εἰς ὅ,τι τώρα ὀνομάζεται *disciplina arcani* «πειθαρχία τῆς μυστικότητος». Κατά τόν τέταρτον αἰῶνα ἡ «πειραρχία» αὕτη ἐχρησιμοποιεῖτο εὐρύτατα, ἐπισήμως δέ τήν ἐπέβαλεν ἡ Ἐκκλησία καί συνηγόρει ὑπέρ αὐτῆς. Ἐσχετίζετο μέ τόν θεσμόν τῶν κατηχουμένων καί εἶχε πρωτίστως μορφωτικόν καί διδακτικόν σκοπόν.

* Γεωργίου Φλωρόφσκυ, Ἁγία Γραφή, Ἐκκλησία, Παράδοσις, ἔκδ. Π. Πουργαρά, Θεσσαλονίκη 1976, σσ. 118-120.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΑ΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ
Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

Τοῦ Χαρ. Βουρουτζίδη

Ἡ ἦττα τοῦ Σέρβου δεσπότη τῶν Σερρῶν Ἰωάννη Ugljesa καί τοῦ ἀδελφοῦ του Vukasin στίς 26 Σεπτεμβρίου τοῦ 1371 στή μάχη τοῦ Cernomen στόν Ἐβρο ἔδωσε τή δυνατότητα στούς Σέρβους ἡγεμόνες Κωνσταντῖνο καί Ἰωάννη Dragas, πού ἐξουσίαζαν περιοχές τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, νά καταλάβουν τήν πόλη τῶν Σερρῶν γιά μικρό χρονικό διάστημα, ἀφοῦ, τό Νοέμβριο τοῦ 1371, τήν ἐλευθέρωσε ὁ Διοικητής τῆς Θεσσαλονίκης Μανουήλ Παλαιολόγος, πού στίς 25 Σεπτεμβρίου τοῦ 1373 στέφθηκε συναυτοκράτορας τοῦ Ἰωάννη Ε΄ Παλαιολόγου.

Ὁ Μανουήλ στήν πόλη τῶν Σερρῶν γνώρισε τή Σερβίδα πριγκίπισσα Ἑλενα Dragas, τήν ὁποία καί παντρεύτηκε μετά τήν ἄνοδό του στόν αὐτοκρατορικό θρόνο τῆς Κωνσταντινούπολης, στίς 19 Φεβρουαρίου τοῦ 1392. Ἡ Ἑλενα Dragas λίγο πρῖν ἀπό τή στέψη της σέ αὐτοκράτειρα μετονομάστηκε σέ Εἰρήνη καί πέθανε στήν Κωνσταντινούπολη τό 1450. Ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος ἦταν τό τέταρτο παιδί ἀπό τά ἕξι ἀγόρια πού ἀπέκτησε μέ τήν Εἰρήνη-Ἑλενα Dragas ὁ Αὐτοκράτορας Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος.

Ὁ Κωνσταντῖνος γεννήθηκε τό 1404. Ἀπό νωρίς ὁ πατέρας του Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος (1391-1425) τοῦ ἀνέθεσε ἡγετικές καί ὑπεύθυνες, γιά τίς συνθήκες τῆς ἐποχῆς, διοικητικές θέσεις. Ἔτσι ἀνέλαβε τή διοίκηση τῶν πόλεων τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τό 1427 τή διοίκηση τῆς Βοστίτσας ἐνῶ στή συνέχεια μέ τά ἀδέλφια του Θεόδωρο καί Θωμᾶ ἀνέλαβε τή διοίκηση τοῦ Δεσποτάτου τοῦ Μυστρᾶ. Τήν ἐποχή αὐτή κατάφερε νά ἀνακαταλάβει τίς ἐναπομείνουσες ὑπό τόν ἔλεγχο τῶν Φράγκων περιοχές τῆς Πελοποννήσου. Ἡ διαφωνία τῶν τριῶν ἀδελφῶν ἀνάγκασε τόν Κωνσταντῖνο νά ἐπιστρέψει στήν Βασιλεύουσα, ὅπου καί παρέμεινε ἀπό τό Σεπτέμβριο τοῦ 1435 ἕως καί τόν Ἰούνιο τοῦ 1346. Κατά πᾶσα

πιθανότητα κατά τήν παραμονή του στήν Κωνσταντινούπολη, συμμετείχε στίς προκαταρκτικές συζητήσεις γιά τήν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν καί, χάρις σ' αὐτήν τήν ἐμπειρία, συμμετείχε σέ ἐπιτροπές πού μετέβησαν στήν Ἰταλία γιά νά συζητήσουν αὐτό τό θέμα.

Ἀπό τίς 27 Νοεμβρίου τοῦ 1439 ἕως τήν 1η Φεβρουαρίου τοῦ 1440 ἀντικατέστησε τόν αὐτοκράτορα Ἰωάννη Η΄ Παλαιολόγο (1425-1448) πού, ἐπικεφαλῆς ἑνός ὁμίλου ἀπό ἀξιωματούχους τῆς αὐλῆς καί ἐκκλησιαστικούς ἡγέτες, πῆγε στήν Ἰταλία γιά νά συμφωνήσει τήν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν καί τή μεταστροφή στό δόγμα τῶν Λατίνων τοῦ ὀρθόδοξου λαοῦ καί τοῦ κλήρου τῆς Μιάς Ἁγίας Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Μετά τήν ἐπώδυνη γιά τήν Ὁρθοδοξία διακήρυξη τῆς ἔνωσης τῶν Ἐκκλησιῶν ὁ Αὐτοκράτορας ἐπανῆλθε στή Βασιλεύουσα καί ὁ Κωνσταντῖνος τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1443 ἐπέστρεψε στήν Πελοπόννησο ὅπου καί ἔγινε Δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ. Αὐτή τήν ἐποχή συνομιλεῖ μέ τόν Γεώργιο Γεμιστό Πλήθωνα, τό φιλόσοφο μέ τή νεοελληνική συνείδηση, πού ἔγραφε στόν Αὐτοκράτορα Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγο πώς: «Ἕλληνες ἐσμέν τό γένος, ὧν ἠγεῖσθε καί βασιλεύετε, ὡς ἡ τε φωνή καί ἡ πάτριος παιδεία μαρτυρεῖ». Καρπός τῆς πνευματικῆς ἐπίδρασης τοῦ φιλοσόφου, πού ὑποστήριζε πώς οἱ Παροπαμισάδαι, ὅπως ἔλεγε τοῦς Τούρκους, θεωρώντας τοῦς βυζαντινοῦς Ἕλληνες¹ ἦθαν γιά νά ἐκδικηθοῦν τά ὅσα ἔπαθαν οἱ πρόγονοί τους ἀπό τόν Μέγα Ἀλέξανδρο, ἦταν ἡ στερέωση τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοσυνειδησίας τοῦ Κωνσταντῖνου Παλαιολόγου, πού ἐπηρέασε μέγανως τίς κατοπινές του ἀποφάσεις.

Ἐπί τῶν ἡμερῶν του τό Δεσποτάτο τοῦ Μυστρᾶ αὔξησε τά ὄριά του καί βελτίωσε τήν ἄμυνά του μέ τήν οἰκοδόμηση στόν ἰσθμό τῆς Κορίνθου τοῦ τείχους τοῦ Ἑξαμιλίου, τό ὁποῖο ὁμως δέν ἄντεξε στήν ἐπίθεση τῶν στρα-

τευμάτων του Μουράτ του Β΄, που νίκησε τον Κωνσταντίνο στις 10 Δεκεμβρίου του 1446 και τον υποχρέωσε να γίνει φόρου υποτελής του.

Στις 31 Οκτωβρίου του 1448 πεθαίνει, χωρίς να αφήσει απογόνους, ο Αυτοκράτορας Ίωάννης Η΄ Παλαιολόγος που, παρά τη σθεναρή αντίσταση του Μητροπολίτου Έφέσου Μάρκου του Ευγενικού, είχε υπογράψει στις 6 Ιουλίου του 1439 την ένωση των Εκκλησιών.

Στό θρόνο της αυτοκρατορίας τον διαδέχεται ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος-Δραγάσης που, στις 6 Ιανουαρίου του 1449 στέφθηκε αυτοκράτορας στο Μυστρά ως Κωνσταντίνος ο ΙΑ΄ και δύο μήνες αργότερα εισήλθε στην Κωνσταντινούπολη.

Την αρχή της βασιλείας του σημάδεψαν γεγονότα με τεράστια πολιτική σημασία. Το πρώτο ήταν η παραίτηση από τη θέση του καθολικού κριτή και γενικού σεκρετάρου των ανακτόρων του Γεννάδιου Σχολάρου που έγινε τό 1450. Το δεύτερο ήταν ο θάνατος στις 2 Φεβρουαρίου του 1451 του Σουλτάνου Μεχμέτ του Β΄ και τό τρίτο η φυγή του Πατριάρχη Γρηγορίου Β΄ Μελισσηνού τον Αύγουστο του 1451.

Η ανάληψη της εξουσίας από τό νεαρό Μωάμεθ επιδείνωσε τις σχέσεις Οθωμανών και Βυζαντίου. Η στρατιωτική πίεση των Οθωμανών στη Βασιλεύουσα, που αυτήν την εποχή ήταν πρωτεύουσα και κράτος της κάποτε κραταιάς Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, καθημερινά αυξανόταν και η σύγκρουση φαινόταν πώς ήταν αναπόφευκτη. Οί στρατιωτικές δυνάμεις της αυτοκρατορίας ήταν αξιόμαχες μέν αλλά αριθμητικά ασύγκριτα λιγότερες απ' αυτές που διέθετε ο νέος Οθωμανός Σουλτάνος Μωάμεθ Β΄. Από τον Αυτοκράτορα Κωνσταντίνο δέν έλειπε η προνοητικότητα, τό θάρρος και η αποφασιστικότητα. Οί προθέσεις του νέου Σουλτάνου έδειχναν πώς η σύγκρουση ήταν πρό των πυλών της Κωνσταντινουπόλεως. Οί δυνατότητες βοήθειας για την Αυτοκρατορία

ήταν περιορισμένες, καθώς ο Σέρβος Δεσπότης Γεώργιος Μπράνκοβιτς (1427), έγγονός του πρίγκιπα Λαζάρου, που είχε ήρωικότατα αντισταθεί στις στρατιές του Μουράτ Α΄ στην μάχη του Κοσσυφοπέδιου (1389), δέν είχε την δυνατότητα βοήθειας, αφού η Σερβία βρισκόταν υπό τον όθωμανικό ζυγό από τό 1439. Ακόμη, η έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των Σέρβων και των Ούγγρων του Ίωάννη Ουνιάδη, η ήττα του χριστιανικού στρατού στις μάχες της Βάρνας τό 1444 και του Ουνιάδη στό Κοσσυφοπέδιο τό 1448 απέκλειαν κάθε βοήθεια από τις χριστιανικές δυνάμεις της Μεσεωρώπης, γιατί ο Ουνιάδης είχε συνάψει ανακωχή μέ τους τούρκους τό Νοέμβριο του 1451.

Ο Αυτοκράτορας Κωνσταντίνος, παρά τό γεγονός πώς δέν είχε περιορισμένη αντίληψη της συνολικής πολιτικής καταστάσεως στη Δύση, δέν υποψιαζόταν τις ραδιουργίες του Πάπα Νικολάου του Ε΄, που ενίσχυε μέ όλα του τά πολιτικά και οικονομικά μέσα τό θρασύ βασιλιά της Αραγωνίας και Νεαπόλεως Άλφόνσο τον Ε΄, που, οί πολιτικές και στρατιωτικές φιλοδοξίες του έφταναν έως και την ίδρυση μιās νέας λατινικής αυτοκρατορίας στην Κωνσταντινούπολη.

Η «... πολυώνυμος ... και μεγαλώνυμος... η μεγαλόπολις αυτή Πόλις πασών των υπό τον ήλιον πόλεων...» ήταν γεωγραφικά απομονωμένη από τό χριστιανικό της περίγυρο. Η μόνη όδός επικοινωνίας της μέ τη Δύση ήταν η θάλασσα.

Ο Αυτοκράτορας Κωνσταντίνος δέν είχε μπροστά του πολλές επιλογές. Τόν Απρίλιο του 1451 στέλνει στη Ρώμη τον Άνδρόνικο Βρυένιο Λεοντάρη, να ζητήσει βοήθεια. Ο αυτοκρατορικός απεσταλμένος δίνει στον πάπα Νικόλαο Ε΄ δύο επιστολές. Η πρώτη ήταν του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ο οποίος έξηγοϋσε στον πάπα πώς ο καιρός είναι κατάλληλος για την παροχή βοήθειας προκειμένου να αντιμετωπισθεί τό στράτευμα του νεαρού Σουλτάνου ενώ μέ τη δεύτερη επιστολή, που συνέταξαν οί άνθε-

νωτικοί: «οὐχ ἐκόντες... ἀλλά ἠναγκασμένοι καὶ βεβιασμένοι τὰς συνειδήσεις...» προτεινόταν στὸν πάπα ἢ σύγκλιση μιᾶς νέας συνόδου στὴν Κωνσταντινούπολη πού θὰ ἐπανεξέταξε τίς μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν διαφορές. Ἐν τῷ μεταξύ καὶ κάτω ἀπὸ τὴν αὐξανόμενη δυσαρέσκεια τοῦ λαοῦ τῆς Πόλης, γιὰ τὸν ὑποπτο ρόλο πού ἔπαιξε ὁ ἐνωτικός Πατριάρχης Γρηγόριος Β΄ Μελισσηνός στὸ ἀκανθῶδες θέμα τῆς ἐνεργοποίησης τῶν ὄρων τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας καὶ τῆς καλλιέργειας ἀσταθοῦς πολιτικοῦ κλίματος στὴ Βασιλεύουσα τὸν Αὐγούστο τοῦ 1451 φεύγει κρυφά καὶ χωρὶς νὰ παραιτηθεῖ ὁ Πατριάρχης ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη πηγαίνοντας στὴ Ρώμη.

Τὸ αἶτημα τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου γιὰ στρατιωτικὴ βοήθεια συζητήθηκε στὴ Ρώμη καὶ στίς ἀυλές τῆς Βενετίας καὶ τῆς Γένοβας, πού ἔχοντας οἰκονομικά συμφέροντα στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, τὴν Κρήτη, τὴν Πελοπόννησο, τὴν Κύπρο καὶ στὸν Γαλατά, δέν ἐπιθυμοῦσαν μιὰ εὐθεία ἀντιπαράθεση μέ τούς Ὀθωμανούς.

Ἐτσι ἡ Γένοβα ἀπέτρεψε τούς πολίτες της, πού ζοῦσαν στὴ συνοικία τοῦ Πέραν, νὰ ἐμπλακοῦν στὴ διαμάχη, ἐνῶ ἡ Βενετία καὶ ὁ πάπας ἄρχισαν νὰ ἐτοιμάζουν ἕναν μικρὸ στόλο, πού ποτέ δέν ἔφτασε στὴ Βασιλεύουσα καὶ ὁ Ἀλφόνσος τῆς Ἀραγωνίας στὴν πιὸ ἀκατάλληλη χρονικὴ στιγμή ἀπέσυρε τὰ δέκα πλοῖα πού διατηροῦσε στὸ Αἰγαῖο.

Ἡ φυγὴ τοῦ Πατριάρχου δημιούργησε σοβαρά προβλήματα τόσο στὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ὅσο καὶ στίς σχέσεις τῆς Αὐτοκρατορίας μέ τὸν πάπα, ὁ ὁποῖος ἀντελήφθη τὴν παρελκυστικὴ πολιτικὴ τοῦ Κωνσταντίνου στὸ θέμα τῆς ἐνώσεως καὶ μέ ἐπιστολὴ του ζητοῦσε τόσο τὴν ἀλλαγὴ τῶν θέσεων τοῦ αὐτοκράτορα στὸ ζήτημα τῆς ἔνωσης τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅσο καὶ τὴν ἐπιστροφὴ καὶ ἀποκατάσταση τοῦ Πατριάρχου Μελισσηνοῦ.

Ὅμως ἡ ἀπαίτηση τοῦ πάπα Νικολάου, γιὰ ἄμεση ἐνεργοποίησι τῶν ὄρων τῆς Συ-

νόδου τῆς Φλωρεντίας πέρα ἀπὸ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ λατινοφρονα πατριάρχη Γρηγορίου Μελισσηνοῦ ἦταν αὐτὴ πού, οὐσιαστικά ναρκοθέτησε κάθε καλὴ πρόθεση στὴ Δύση γιὰ παροχὴ βοήθειας στοὺς Ἕλληνες.

Ἡ προσδοκία στρατιωτικῆς βοήθειας, πού παρὰ τίς ὑποσχέσεις ποτέ δέν ἔφτασε ἀπὸ τοὺς Λατίνους καθὼς καὶ ἡ μεγάλη αἴσθησι εὐθύνης γιὰ τὴν τύχη τῆς αὐτοκρατορίας ὀδήγησαν τὸν Αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου στὸ λάθος, νὰ μὴν ἀξιολογήσει σωστά τὸ ἔμψυχο δυναμικὸ πού βρισκόταν στὴ Βασιλεύουσα. Δέν πίστεψε στὴ δύναμι τοῦ λαοῦ, στὸ ἀξιόμαχο φρόνημά του, πού περιγράφεται στὸ Ρωσικὸ χρονικὸ τοῦ Νέστορα Ἰσκεντέρη² καὶ φάνηκε περὶτρانا στὴ μεγάλη μάχη τῆς 29ης Μαΐου καὶ, ἰδιαίτερα, μετὰ τὴν ἐπαίσχυντη φυγὴ τοῦ Λατίνου Ἰουστινιάνη.

Στίς ἀρχές τοῦ 1452, πού ἔφτασε στὴν Κωνσταντινούπολη ὁ καρδινάλιος καὶ παπικός λεγάτος Ἰσίδωρος, μέ μιὰ μικρὴ δύναμι διακοσίων τοξοτῶν, ἀναζωπυρώθηκε τὸ θέμα τῆς ἔνωσης τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐπιτροπές λαϊκῶν καὶ ἀρχόντων συζήτησαν μέ προτροπὴ τοῦ Αὐτοκράτορα τίς προϋποθέσεις αὐτῆς τῆς ἔνωσης. Ἡ κατάληξι ὄλων αὐτῶν τῶν συζητήσεων, μέ ἀπαίτηση τοῦ Αὐτοκράτορα ἀποτυπώθηκε σὲ κείμενο πού συνέταξαν τὰ μέλη τῆς Σύνταξης τοῦ Πατριαρχείου, πού συνήλθε στὸ παλάτι στίς 15 Νοεμβρίου τοῦ 1452. Στὸ κείμενο αὐτὸ τονίζονταν οἱ θεολογικὲς διαφορές μέ τούς Λατίνους καὶ ἐν τέλει, γιὰ ποιούς λόγους διαφωνοῦν μέ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας. Τέλος, τὰ συμπεράσματα αὐτῆς τῆς Συνόδου κατέληγαν σὲ πρόταση σύγκλισης νέας Συνόδου στὴν Πόλη.

Μέσα στὴν ἀγωνία του γιὰ τὴ σωτηρία τῆς Αὐτοκρατορίας αὐτὸς ὁ Ἕλληνας, «... ὁ κύρης Κωνσταντίνος, ὁ φρένιμος, ὁ δυνατός, ὁ περισσὰ ἀνδρειωμένος, ὁ πράγος, ὁ καλόλογος, ἡ φήμη τῶν Ρωμαίων...»³ πήρε μιὰ ἀπόφασι πού ξεπέρασε τὰ ὅρια τοῦ δόγματος τῆς Οἰκονομίας, δόγμα πού ὑπὸ ὀρισμένες προϋποθέσεις ἐπιτρέπει τὴν προσωρινὴ καὶ μόνιμη

ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν «ἀκριβεία», «*χάριν μείζονος ὀφειλείας τινῶν ἢ τῆς καθ' ὅλου Ἐκκλησίας*»⁴ ἐφόσον ὁμως παραμένει ἀλώβητη ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ ἀκεραιότητα τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος. Πέντε μόλις μῆνες πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποφράδα ἡμέρα, στίς 12 Δεκεμβρίου τοῦ 1452, ἐνεργοποίησε τὸ ναυαγισμένο σχέδιο τῆς ἔνωσης τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ διακήρυξε, μέσα στὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας τὴν ἔνωση, τελώντας λειτουργία κατὰ τὸ ρωμαϊκὸ τυπικὸ, στήν ὁποία χοροστάτησε ὁ ἀρνησιθρησκος, πρῶην μητροπολίτης Κιέβου καὶ νῦν καρδινάλιος Πελοποννήσου Ἰσιδωρος.

Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ ἀπόφαση διατάραξε τὴν κλονισμένη ἀπὸ καιρὸ ὁμόνοια καὶ συνοχὴ τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινούπολης.

Οἱ συνέπειες αὐτῆς τῆς ἀπόφασης ἦταν ἐξαιρετικὰ μεγάλες. Ἡ προσβολὴ τοῦ θρησκευτικοῦ φρονήματος τοῦ λαοῦ ὀδήγησε σὲ διαμάχες καὶ διαίρεσε τοὺς ἄρχοντες. Στὴ Μονὴ τοῦ Παντοκράτορος συγκεντρώθηκαν οἱ ἀνθενωτικοὶ καὶ τέλεσαν τὴ Θεία Λειτουργία. Τὸ μένος τους ἐναντίον τῶν Παπικῶν δὲν ἐκπῆγαζε μόνο ἀπὸ τίς διαφορὰς τοῦ δόγματος. Ἡ λαϊκὴ ψυχὴ δὲν εἶχε ξεχάσει τὴν ἀπίστευτη βαρβαρότητα τῶν Λατίνων σὲ βάρος τοῦ λαοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας, μετὰ τὴν κατάκτηση τῆς Κωνσταντινούπολης τὸ 1204 οὔτε καὶ οἱ Κωνσταντινουπολίτες ἀγνοοῦσαν τὸ πῶς ζοῦσαν οἱ ὁμόδοξοὶ τους σὲ λατινοκρατούμενες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος καὶ γι' αὐτὸ κάθε συζήτηση γιὰ τοὺς Λατίνους ὄξυνε τὰ πνεύματα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ σημειωθοῦν κινητοποιήσεις καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη στὸ πρόσωπο τοῦ Αὐτοκράτορα νὰ κλονισθεῖ. Ἔτσι, ὅταν τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1453 κάτω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινούπολης συγκεντρώθηκε ἓνα ἰσχυρὸ στράτευμα, ἐνωμένο ὑπὸ τὴ σιδηρὰ ἐξουσία τοῦ Μωάμεθ Β', μέσα στὴ Βασιλεύουσα ὁ λαὸς ἦταν δυσανεστήμενος μὲ τὸν Αὐτοκράτορα, ἐνῶ οἱ Γενουάτες, πού ζοῦσαν στὴ συνοικία τοῦ Γαλατᾶ, λειτουργοῦσαν, μέσα στὴ Βασιλεύουσα ὡς πέμπτη φάλαγγα γιὰ τοὺς Τούρκους.

Ἡ τελικὴ ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Κωνσταντινούπολης ἀποφασίσθηκε ἀπὸ τὸν Μωάμεθ νὰ γίνῃ στίς 29 Μαΐου τοῦ 1453.

Στὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας τελέστηκε λειτουργία καὶ ὁ Κωνσταντῖνος κοινώνησε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Λατίνου Καρδινάλιου Ἰσιδωρου.

Ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος-Δραγάσης «*ἡ γενναιότητα καὶ τὸ ἦθος τοῦ ὁποίου σπανίως συναντᾶται στὴν Παγκόσμια Ἱστορία*»⁵, μὲ 5000 Ἑλληνες πολεμιστὲς καὶ 2000 Λατίνους, τὸ κύριο σῶμα τῶν ὁποίων ἀποτελοῦσαν οἱ 700 μισθοφόροι τοῦ γενουάτη Ioannes Iustinianus Loungus, ἀντιστάθηκε στίς ὀρδὲς τῶν Ὀθωμανῶν καὶ ἡ πρῶτη ἐπίθεσή τους ἀποκρούστηκε μὲ ἐπιτυχία.

Λίγο νωρίτερα ἀπὸ τὴν ἀποφράδα ἡμέρα, πρεσβευτὲς τοῦ Κωνσταντῖνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου, διεμήνυσαν στὸν Μωάμεθ, ὡς ἀπάντηση στὸ αἴτημά του (21 Μαΐου) νὰ τοῦ παραδοθεῖ ἡ πόλη, ἀπάντησε ὑπερήφανα πῶς: «*Ἐάν μὲν θέλῃς καὶ σύ νὰ ζήσης μὲ μᾶς εἰρηνικά, ὅπως ἔζησαν καὶ οἱ πρόγονοί σου, θὰ ὀφείλουμε χάρι στὸ Θεό... Τὸ νὰ σοῦ δώσω ὁμως τὴν Πόλι, οὔτε δικαίωμά μου εἶναι οὔτε κανενὸς ἄλλου ἀπὸ τοὺς κατοίκους της. Γιατί ἀπὸ κοινοῦ θὰ πεθάνουμε ὅλοι μὲ τὴ θέλησί μας καὶ δὲν θὰ λυπηθοῦμε τὴν ζωὴ μας*»⁶.

Ἡ ἐπίθεση τῶν πυροβόλων ὄπλων τῶν Ὀθωμανῶν ἐναντίον τῶν τειχῶν τῆς πόλης τὸ πρωὶ τῆς 29ης Μαΐου τοῦ 1453 ἦταν ἰδιαίτερα σφοδρὴ. Στὰ τείχη τῆς Πόλης ὁ τελευταῖος αὐτοκράτορας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ὡς ἴσος μὲ τοὺς ὀρθόδοξους πολεμιστὲς καὶ τοὺς Λατίνους στρατιῶτες, ἀμυνόταν γενναῖα. Ὅμως ὁ τραυματισμὸς τοῦ Ἰωάννη Ἰουστινιάνη ἀπὸ θραῦσμα πυροβόλου ὄπλου καὶ ἡ ἀποχώρησή του ἀπὸ τοὺς προμαχῶνες, ἦταν ἓνα μεγάλο πλήγμα στὴν ἄμυνα τῆς πόλης, μεγαλύτερα καὶ ἀπὸ αὐτὸ πού οἱ Ὀθωμανοὶ τῆς κατάφεραν μὲ τὴν ὑπερνεώλκηση 70 τουρκικῶν πλοίων ἀπὸ τὸ Βόσπορο στὸν Κεράτιο στίς 23 Ἀπριλίου τοῦ 1453. Ἔτσι: «*ὁ τοσαῦτα ἀνδρείας δείγματα προαποδειξέμενος*

Ίουστινιανός, καταβληθείς υπό του ἐκ τῆς πληγῆς πόνου, ἀπό δειλία, μικροψυχεῖ καί ἐν τοιαύτῃ κρισιμωτάτῃ στιγμή ἐγκαταλιπὼν τὴν θέσιν φεύγει»⁷, παρὰ τίς παρακλήσεις τοῦ Αὐτοκράτορα.

Ἡ ἐπαίσχυντη ἀποχώρηση τοῦ τραυματισμένου Ἰωάννη Ἰουστινιάνη, μείωσε τίς δυνάμεις τῶν ἀμυνομένων γιατί οἱ Λατίνοι μαζί μέ τόν ἀρχηγό τους ἐπιβιβάσθηκαν σέ πλοῖα καί ἔφυγαν γιά τή Χίο, ὅπου ὁ Ἰουστινιάνης πέθανε μέ σύντροφό του τή ντροπή. Ὅμως ἡ ζημιὰ εἶχε γίνει. Οἱ ὑπεραπιστές τῆς πόλης τὴν πιό κρίσιμη στιγμή στερήθηκαν ἕναν μεγάλο ἐμπνευστή τοῦ πολεμικοῦ τους φρονήματος.

Ὁ ἀγώνας τοῦ Αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ἐκεῖ στην Πύλη τοῦ Πέμπτου, δέν μειώθηκε καί: «... μέγας τῷ ὄντι ἐν τῇ δυστυχίᾳ αὐτοῦ γενόμενος, ἐπεδείξατο ἀνδρείαν ἀπαράμιλλον καί ἡρωισμόν ἐφάμιλλον τοῦ Λεωνίδα καί τῶν Σπαρτιατῶν»⁸. Ἀγωνίστηκε ὁ Αὐτοκράτορας, χωρίς τά αυτοκρατορικά του ἐμβλήματα, μαζί μέ τούς ἐναπομείναντες Ἑλληνες στίς ἐπάλλξεις ἕως καί τὴν τελική πτώση τοῦ ἴδιου καί τῆς Βασιλεύουσας τῶν Πόλεων.

Οἱ Ὀθωμανοὶ «λυκοφεγγούσης τῆς ἡμέρας»⁹ βρῆκαν ἀνοιχτή μιὰ μικρὴ πόρτα στό κάστρο, τὴν Κερκόπορτα, μπῆκαν στήν Πόλη καί: «Τέλος πάντων τὴν 29ῃ Μαΐου 1453 εἶδεν ἡ Δύσις ἐκπληρούμενον τόν σκοπόν, τόν ὁποῖον πρό ἐξακοσίων ἐτῶν λυσσωδῶς ἐπεδίωκεν»¹⁰.

Ἡ Κερκόπορτα, ἕνας κόκκος ἄμμου, ἔκρινε τὴν ἱστορία τοῦ κόσμου¹¹.

«Ἡ Πόλις τῆς οἰκουμένης... τῆς καλλονῆς ἢ ἐστία, τό πρόσκαιρον τῆς τρυφῆς χωρίον... τοῦ ἡμετέρου γένους τό ἔδαφος, τό τῶν ἀγαθῶν πρυτανεῖον ὁμόροις τό θέλημα, καί ἀλλογενέσιν ἠδύτατον λάλημα... ἡ κοινή πατρίς καί μήτηρ καί τροφός τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν»¹² ΕΑΛΩ! ΕΑΛΩ Η ΠΟΛΙΣ καί ἀπό τότε παραμένει σκλαβωμένη.

Ὁ Μιχαήλ Δούκας, μέ ἀπλότητα, διη-

γεῖται τίς τελευταῖες στιγμές τοῦ αὐτοκράτορα: «Ὁ βασιλεύς οὖν ἀπαγορεύσας ἑαυτόν, ἰστάμενος βαστάζων σπάθην καί ἀσπίδα, εἶπε λόγον λύπης ἄξιον «οὐκ ἔστι τις τῶν χριστιανῶν τοῦ λαβεῖν τὴν κεφαλὴν μου ἀπ' ἐμοῦ; ἦν γάρ μονώτατος ἀπολειφθείς, τότε εἶς τῶν Τούρκων δούς αὐτῷ κατά πρόσωπον καί πλήξας, καί αὐτός τῷ Τούρκῳ ἐτέραν ἐχαρίσατο τῶν ὀπισθεν δ' ἕτερος καιρίαν δούς πληγὴν, ἔπεσε κατά γῆς οὐ γάρ ἤδεισαν ὅτι ὁ βασιλεύς ἐστιν, ἀλλ' ὡς κοινόν στρατιώτην τοῦτον θανατώσαντες ἀφήκαν». Ὁ ἴδιος συγγραφέας ὑποστηρίζει πῶς, ὁ Μωάμεθ ζήτησε τό σῶμα τοῦ αὐτοκράτορα καί οἱ Ὀθωμανοὶ: «πλείονας κεφάλας τῶν ἀναιρεθέντων ἔπλυναν, εἰ τύχοι καί τὴν βασιλικὴν γνωρίσωσι, καί οὐκ ἠδυνήθησαν γνωρίσαι αὐτήν, εἰ μὴ τό τεθνεὺς πτώμα τοῦ Βασιλέως εὐρόντες ὃ ἐγγώρισαν ἐκ τῶν βασιλικῶν περικνημίδων, ἢ καί πεδίλων ἔνθα, χρυσοὶ ἀετοὶ ἦσαν γεγραμμένοι, ὡς ἔθος ὑπῆρχε τοῖς βασιλεῦσι». Κανένας ἀπό τούς ἱστορικούς τῆς Ἀλώσεως δέν εἶδε τό ἱερό σκῆνωμα τοῦ Αὐτοκράτορα, πού τάφηκε σέ τόπο μυστικό.

Ὁ ἡρωϊκὸς θάνατός του μετατράπηκε ἀπό τόν Ἑλληνικὸ λαὸ σέ οἶστρο ἐθνικῆς ζωῆς, πού μπολιάστηκε μέ θρύλους, σύμφωνα μέ τούς ὁποῖους ἄγγελος Κυρίου ἄρπαξε τό βασιλιά μέσα ἀπὸ τά χέρια τῶν Τούρκων καί τόν ἔκρυψε σέ μιὰ σπηλιά ὅπου καί παραμένει «Μαρμαρωμένος», γιά νά ξανάρθει στό πλήρωμα τοῦ χρόνου καί, μέ τό σπαθί του, νά διώξει τούς Τούρκους ἀπὸ τὴν Βασιλίδα τῶν Πόλεων.

Ὁ τελευταῖος Αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντίνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος, ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιάς, γιά τόν Ἑλληνικὸ λαὸ δέν πέθανε!

Ἡ πίστη αὐτὴ τροφοδοτοῦσε τίς ἐλπίδες τοῦ γένους, γιά μιὰ ἐπανάκτηση τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπὸ τούς Τούρκους, ὅπως τότε, τό 1261 πού τὴν ξαναπήραμε ἀπὸ τούς Λατίνους. Τό Ἔθνος, μέ τὴν ἡρωϊκὴ ἀντίσταση τοῦ Αὐτοκράτορά του εἶχε ἐλπίδες ἀνα-

γέννησης και, ακριβώς, τό τέλος τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Παλαιολόγου, ἀντάξιο Ἑλληνα στρατηλάτη, καί ἡ ἄρνησή του νά παραδοθεῖ ἀποτελέσαν τό ἰδεολογικό ὑπόβαθρο τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821, ὅπως μαρτυροῦν ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης: «Μίαν φοράν ὅταν ἐπήραμεν τό Ναύπλιον, ἦλθεν ὁ Ἄμιλτον νά μέ ἰδεῖ· μοῦ εἶπε ὅτι: πρέπει οἱ Ἑλληνες νά ζητήσουν συμβιβασμόν, καί ἡ Ἀγγλία νά μεσιτεύσῃ ἐγὼ τοῦ ἀπεκρίθηκα, ὅτι αὐτό δέν γίνεται ποτέ, ἐλευθερία ἢ θάνατος· ἐμεῖς καπιτάν Ἄμιλτον, ποτέ συμβιβασμό δέν ἐκάμαμε μέ τούς Τούρκους ἄλλους ἔκοψε, ἄλλους ἐσκλάβωσε μέ τό σπαθί καί ἄλλοι, καθὼς ἐμεῖς, ἐξούσαμεν ἐλεύθεροι ἀπό γεννεά εἰς γεννεά· ὁ Βασιλεύς μας ἐσκοτώθη, καμμία συνθήκη δέν ἔκαμε, ἡ φρουρά του εἶχε παντοτινόν πόλεμον μέ τούς Τούρκους καί δύο φρούρια ἦτον πάντοτε ἀνυπότακτα· - μέ εἶπε, ποῖα εἶναι ἡ βασιλική φρουρά του, ποῖα εἶναι τά φρούρια; - ἡ φρουρά τοῦ Βασιλέως μας εἶναι οἱ λεγόμενοι Κλέφται, τά φρούρια ἡ Μάνη καί τό Σούλι καί τά βουνά».

Ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ ἀγῶνα γνήσιος ἐκφραστής τῆς ἐθνικῆς συνείδησης ἔλεγε πῶς: «Ἐχομε βασιλιά τόν Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο στήν Πόλη», ἐνῶ εἶναι στερεά ἡ πίστη τοῦ λαοῦ πῶς, τά λόγια τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαήλ καί Γαβριήλ πρὸς τὴν Παναγία Μητέρα τοῦ Κυρίου: «Σὴν κυρία Δέσποινα, μὴν κλαίης, μὴ δακρῦξῃς, πάλε μέ χρόνους, μέ καιρούς, πάλε δικά μας θά ἔναι», ἀνυπερθέτως θά ἐπαληθευτοῦν στό πλήρωμα τοῦ χρόνου.

Υποσημειώσεις:

1. Θεοδώρου Νικολάου: Αἱ περὶ πολιτείας καί δικαίου ἰδέαι τοῦ Γ. Πλήθωνος Γεμιστοῦ, Κέντρο Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν, 1974, σ. 38.

2. Μ. Ἀλεξανδρόπουλος, Ἡ πολιορκία καί ἡ ἄλωση τῆς Πόλης. Τό Ρωσικὸ χρονικὸ τοῦ Νέστορα Ἰσκεντέρη, Ἔκδοση Κέδρος, 1978, σ. 88.

3. Ἡ ἄλωση τῆς Πόλης, «Τραγούδια καί θρηνοὶ γιὰ τὴν ἄλωση», Ἔκδοση Ἀκρίτας, 1994, σ. 346.

4. Ἰερωνύμου Κοτσώνη, Προβλήματα «Ἐκκλησιαστικῆς Οἰκονομίας», Ἀθήνα 1957, σ. 209.

5. Στῆβεν Ράνσιμαν, Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἔκδοση Μπεργαδῆ, 1979, σ. 11.

6. Μιχαήλ Δούκα, Τό χρονικὸ τῆς ἀλώσεως, Πάπυρος, 1971, σ. 130.

7. Α.Δ. Μορτμάνου, Πολιορκία καί ἄλωσις Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1453, Ἀθήνα 1859, σ. 42.

8. Ὁ. π. σ. 41.

9. Μιχαήλ Δούκα, Ὁ. π.

10. Κ. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, 1453-1821, Ἔκδοση Καμαρινόπουλου, 1962, σ. 1.

11. Στέφαν Τσβάιχ, Ἡ τελευταία λειτουργία. Στῆβεν Ράνσιμαν, Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔκδοση Μπεργαδῆ, 1979, σ. 40.

12. Ν. Τωμαδάκη, Περί Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, «Ἰ. Βρυέννιου, Δημογορία περὶ τοῦ τῆς πόλεως ἀνακτίσματος», Ἔκδοση Πουρνάρα, 1993, σ. 243.

ΑΓΙΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΕΣ ΔΗΛΩΣΕΙΣ
ΜΑΡΙΑΣ ΡΕΠΟΥΣΗ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΑΣ ΓΑΪΤΑΝΗ,
ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΜΑΣ

Ἡ κυρία Μαρία Ρεπούση, βουλευτὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου ἀκόμα καὶ στὴ συζήτηση γιὰ τὸν προϋπολογισμό κατὰ τὴν 10η Νοεμβρίου 2012, εὐρισκόμενη ἐκτός θέματος θέλησε νὰ ὑποστηρίξει τὶς ἀπόψεις της γιὰ τὸ «συνωσιτισμὸ τῆς Σμύρνης».

Φυσικὰ πῆρε ἀπάντηση μὲ κομπόχτητα δηκτικὴ ἀλλὰ ἀποστομωτικὴ ἀπὸ τὸν ὑπουργὸ Παιδείας κ. Ἀρβανιτόπουλο. Νὰ τί τῆς εἶπε: «Τὸ θέμα δὲν εἶναι ἂν ἔχει κανεὶς μιὰ προοδευτικὴ ἢ συντηρητικὴ ἀντίληψη γιὰ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Τὸ θέμα εἶναι ἂν ἡ μεθοδολογικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ του προσέγγιση εἶναι ἐπαρκὴς καὶ ἀκριβὴς, ἂν ἡ τεκμηρίωσή του τέτοια, ὥστε νὰ ἀποδίδει σωστὰ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Λυπᾶμαι νὰ τὸ πῶ ὅτι πέρα ἀπὸ τὰ ἀριστερά καὶ δεξιά, ἢ καταστροφὴ τῶν ἐπιμαχῶν γεγονότων ἀπὸ τὴν κ. Ρεπούση δὲν εἶναι ἀπλῶς λανθασμένη, εἶναι κακὴ ἱστορία, εἶναι τσαπατσούλικη ἱστορία».

Σὲ ἄλλη συνεδρίαση τῆς Βουλῆς ἡ ἴδια κυρία ἔκανε ἐπερώτηση πρὸς τὸν Ὑπουργὸ Παιδείας, μὲ τὴν ὁποία ζητοῦσε κατάργηση τῶν παρελάσεων, ἐπειδὴ «εἶναι ἀναχρονιστικὴς» καὶ θέλει ὁ τρόπος πού γιορτάζουμε τὶς ἐθνικὲς ἐπετείους νὰ εἶναι περισσότερο «ἀναστοχαστικὸς». Τώρα τί ἐννοεῖ μὲ αὐτὰ τὰ ἀόριστα καὶ νεφελώδη κανένα δὲν ἀντιλαμβάνεται.

Πιὸ σαφὴς ἦταν ὅταν δήλωσε ὅτι οἱ ἀναπαραστάσεις ἱστορικῶν μαχῶν, ὅπως ἡ ἀναφερόμενη στὴν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγίου, εἶναι «ἐθνικιστικὸ κίτς», δηλαδή κακόγουστες.

Τὸ τελευταῖο προκάλεσε τὴν δίκαιη ὀργὴ τοῦ Δημάρχου Μεσολογγίου, πού τὴν χαρακτήρισε «ἀνίστορητο πολίτη» καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸν πρόεδρο τοῦ κόμματος στό ὁποῖο ἀνήκει «νὰ τὴν μαζέψει πρὶν εἶναι πολὺ ἄργά».

Κλείνοντας τὸ σχόλιό μας νὰ ἀναφέρουμε καὶ τί δήλωσε μιὰ ἄλλη κυρία τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου, ἡ Ἰωάννα Γαϊτάνη, σὲ συνέντευξή της στὴ «Nova Makedonija» τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 2012: «Ἡ διαφορά μας (ἐννοεῖ τῆς Ἑλλάδας μὲ τὴν FYROM) γιὰ τὴν ὀνομασία ὀφείλεται στοὺς Ἕλληνες καπιταλιστές καὶ ὄχι στόν σκοπιανὸ ἀλυτρωτισμὸ !!!

Ὅταν ἀκούγονται τέτοιες ἄκρως ἀντεθνικὲς καὶ ἀνίστορητες ἀπόψεις ἀπὸ βουλευτὲς Ἕλληνες, πῶς περιμένουμε νὰ ἔχουμε πρόοδο στὰ ἐθνικὰ μας θέματα καὶ ἱκανοποίηση τῶν δικαίων διεκδικήσεων;

Καημένε ἑλληνικὲ λαέ, πληρώνεις ἀδρά σὲ ἀνθρώπους γιὰ νὰ ὑπερασπίζονται τὰ ἐθνικὰ σου θέματα κι αὐτοὶ σοῦ σκάβουν τὸ λάκκο σου!

Γ. Στ. Μ.

ΥΠΟΚΡΥΠΤΕΤΑΙ ΕΝΤΕΧΝΗ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ ΜΕ ΤΙΣ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ

Εἶναι λυπηρόν ὅτι πολλοὶ στὴν Ἑλλάδα παρακολουθοῦν μὲ πάθος τουρκικὲς ταινίες, πού προβάλλονται σὲ ἑλληνικὰ κανάλια. Λέγεται ὅτι οἱ καναλόρχες τὰ προτιμοῦν, γιὰ τὸς στοιχίζου φτηνά! Δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει φαίνεται τὸ θέμα τῆς προπαγάνδας πού ἀσκεῖται στό λαὸ μας ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν ἔτσι νὰ γίνουν συμπαθεῖς καὶ νὰ δείξουν ὅτι τάχα τρέφουν φιλικὰ αἰσθήματα πρὸς τὸ λαὸ μας.

Μακάρι νὰ ἦσαν ἀγνές οἱ προθέσεις τους. Ὅμως ἡ Ἱστορία ἔχει καταδείξει ὅτι στοὺς Τούρκους σάν ἄλλους Δαναούς (φοβοῦ τοὺς Δαναούς καὶ δῶρα φέροντας) πρέπει νὰ εἴμαστε ἐπιφυλακτικοὶ καὶ κουμπωμένοι. Καί μόνο τὸ πογκρόμ πού ἐξαπέλυσαν οἱ τοῦρκοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Σμύρνης τὸ 1955 νὰ ἀναφέρουμε, ἀποδεικνύει τὸ ἀληθές τοῦ ἰσχυρισμοῦ

μας.

Δέν έχουμε παρακολουθήσει καμιά σκηνή από τά προβαλλόμενα φίλμς, αλλά από όσα λένε όσοι τά παρακολουθοῦν είναι φανερό ότι εξιδανικεύονται οί ήρωές τους καί παρουσιάζεται μόνο ή καλή πλευρά τους.

Άς πάρουμε ως παράδειγμα τόν Σουλεϊμάν τόν Νομοθέτη, θά ήθελα νά αποφύγω τόν χαρακτηρισμό «Μεγαλοπρεπής» όπως συνηθίζεται, γιατί ή σκοτεινή του πλευρά δείχνει ότι καθόλου μεγαλοπρεπής δέν ήταν, αφού ὑπῆρξε δολοφόνος αίμοσταγής καί τρομερός παιδοκτόνος.

Διαδέχτηκε τόν πατέρα του Σελίμ τόν Α΄, πού γιά τήν σκληροκαρδία του ονομάστηκε λέοντας. Στήν ἀρχή πιστεύθηκε ότι ήταν «*άκακον άρνιον*», στή συνέχεια όμως φάνηκε ή λεοντή πού φοροῦσε. Κατά τό 1553 δολοφόνησε κοντά στή σουλτανική σκηνή στό Ποντοηράκλειο τόν γιουί του Μουσταφά πασά μαζί μέ τό παιδί του, πού ακόμα ἐθήλαζε «*μεθ' ενός έπιμαξιου τέκνου του*». Τό 1561 στή Τεμπρίζ τῆς Περσίας, όπου εἶχε καταφύγει ο γιουός του Βογιαζίτ πασάς γιά νά σωθεῖ από τήν ὀργή τοῦ πατέρα του καί τίς ραδιουργίες τῆς σουλτάνας Ρωξελάνης, τῆς ὁποίας ὑποχείριος κατέστη ο Σουλεϊμάν, δολοφονείται μέ τά 4 παιδιά του. Ὁ σάχης πού ἐνήργησε τή δολοφονία ἀμείφθηκε γενναῖα από τόν δολοφόνο πατέρα του. Άλλο παιδί του ο Δξιχαγκίρ πέθανε από λύπη (!) γιά τό φόνο τοῦ ἀδελφοῦ του Μουσταφά.

Θά ήταν παράξενο, αφού δέν λυπήθηκε τά δικά του παιδιά, νά λυπηθεῖ τούς ξένους. Ἐτσι ἀναφέρονται δύο δολοφονίες του ακόμα. Τοῦ μεγάλου Βεζύρη Ἀχμέτ πασά καί ή θανάτωση τοῦ ἐπίσης Μεγάλου βεζύρη καί γαμβροῦ του Ἴμπαχίμη πασά.

Κλείνοντας νά ποῦμε ότι ο Σουλεϊμάν ο Α΄ ήταν ικανός στρατηγός μέ λαμπρά ἐπιτυχία στήν Εὐρώπη καί τήν Ἀσία, καλός νομοθέτης ήταν, αλλά ἀνθρώπινα αἰσθήματα δέν εἶχε, διεύψευσε ὅσους στήν ἀρχή τόν θεώρησαν «*άκακον άρνιον*», ἀποδείχτηκε σκληρότερος από τόν πατέρα του Σελίμ τόν Α΄ τόν λέοντα.

Εὔχομαι αὐτή ή σύντομη ἐνημέρωση νά βοηθήσει, ὥστε κάποιοι νά σκεφτοῦν σοβαρότερα τό πράγμα καί νά σταματήσουν νά βλέπουν τίς προπαγανδιστικές τουρκικές ταινίες, ὅσο δελεαστικές κι ἄν φαίνονται.

Γ. Στ. Μ.

ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ ΓΚΙΝΤΕΡ ΓΚΡΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ἐνῶ τό ἔτος 2012 κόντευε νά τελειώσει, ή Ἑλλάδα στήν ἀνηφορική της πορεία στό δρόμο, πού τῆς χαράχτηκε από εὐρωπαϊκά οἰκονομικά κέντρα ἀποφάσεων, προκειμένου μέσω τῶν μνημονίων, πού ὑπέγραψε, νά αποφύγει τήν διαφαινόμενη χρεωκοπία καί νά ἐπιστρέψει στήν ἐπιδικώμενη οἰκονομική ἀνάκαμψη, κινδύνεψε νά ἐκδιωχθεῖ από τήν Εὐρωζώνη, νά ἐπιστρέψει στή δραχμή μέ ἀπρόβλεπτες καταστροφικές συνέπειες γιά τό μέλλον της. Σήμερα (25-3-2013), ἡμέρα τῆς ἐπετείου τῆς ἐθνικῆς μας παλιγγενεσίας τοῦ 1821, ή Κύπρος μας, πολυβασανισμένη καί μαρτυρική κόρη τῆς Ἑλλάδας, μέ ἀπόφαση τῶν ἴδιων εὐρωπαϊκῶν οἰκονομικῶν κέντρων, ὡς μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης ἀρχίζει νά ἀνεβαίνει τόν δικό της Γολγοθά, πού προσδοκᾶται ότι θά τήν ὀδηγήσει στή σωτηρία παρακάμπτοντας τήν ἐπαπειλούμενη δική της χρεωκοπία. Κοινή μοῖρα, λοιπόν, ἐνώνει μητέρα καί κόρη.

Στό πρόσφατο παρελθόν δέν ήταν λίγοι ἐκεῖνοι οἱ ξένοι (εἰδικοί καί ἄσχετοι), πού κινούμενοι ἴσως από κάποια σύνδρομα αἰσθημάτων μειονεξίας ἀπέναντι στήν Ἑλλάδα, στήν ἱστορία της καί στήν ἀναμφισβήτητη προσφορά της στή δημιουργία τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἄφησαν νά χυθεῖ μέ μανία ὄλη τους ή πικρή χολή πρὸς ὃ,τι ἑλληνικό μέ ἀφορμή τήν οἰκονομική δυσπραγία, πού ταλανίζει τόν τελευταῖο καιρό τόν τόπο μας.

Ἀλλά ὑπάρχουν, εὐτυχῶς, καί οἱ ἠχηρές φωτεινές πολυσήμαντες καί συμβολικές ἐξαιρέσεις, πού δέν εἶναι λίγες. Μία ἀπ' αὐτές εἶναι καί ή φωνή τοῦ Γερμανοῦ συγγραφέα Γκίντερ Γκράς, πού σ' ἓνα του ποίημα μέ τίτλο «Ἡ Ντροπή τῆς Εὐρώπης» ἀφήνει νά ἀκουστεῖ. Τό ποίημα αὐτό δη-

μοσιεύτηκε στις 25 Μαΐου του 2012 σέ παγκόσμια αποκλειστικότητα ταυτόχρονα στήν ἔφημερίδα «Καθημερινή» καί στή μεγάλη κυκλοφορία γερμανική ἔφημερίδα «Sueddeutsche Zeitung» («Ἐφημερίδα τῆς Νότιας Γερμανίας») τοῦ Μονάχου. Ὁ Γκίντερ Γκράς, κορυφαῖος συγγραφέας, βαθύς μελετητής τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου καί κάτοχος τοῦ βραβείου Νόμπελ τῆς Λογοτεχνίας τοῦ ἔτους 1999, χρησιμοποιώντας φόρμα ἀρχαιοελληνικῆς ᾠδῆς, ἀπευθύνεται στήν Εὐρώπη καί τήν προειδοποιεῖ ὅτι κινδυνεύει μέ πνευματική πενία, ἄν ἀποπέμψει ἀπό τίς ἀγκάλες τῆς τῆ χώρα, πού τήν δημιούργησε. Μέ ἀναφορές στήν «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις» τοῦ Γκαίτε, στόν μῦθο τῆς Ἀντιγόνης καί στό ἔργο τοῦ φιλέλληνα Γερμανοῦ λυρικοῦ ποιητῆ Χέλντερλιν ὁ Γκράς διατρέχει τήν ἑλληνική ἱστορία ἀπό τήν ἀρχαιότητα ὡς τήν δικτατορία τῶν συνταγματαρχῶν. Καί καταλήγει μέ τήν ἀπειλή ὅτι ἡ ἀπληστία τῶν τραπεζῶν, τῶν ἐπιτρόπων καί τῶν ἐγκαθέτων τους θά προκαλέσει τήν ὀργή τῶν ἴδιων τῶν θεῶν. Δίχως τήν Ἑλλάδα ἡ Εὐρώπη θά εἶναι φτωχότερη, μία ἥπειρος φθαρμένη καί στερημένη ἀπό ὁποιαδήποτε πνευματικότητα.

Διαβάστε, παρακαλῶ, τό ποίημα τοῦ Γκίντερ Γκράς μεταφρασμένο ἀπό τήν γερμανική στήν ἑλληνική γλῶσσα ἀπό τήν Πατρίτσια Ἀδαμοπούλου, ὅπως δημοσιεύθηκε στήν ἔφημερίδα «Καθημερινή» στις 25-5-2012.

Ἡ Ντροπή τῆς Εὐρώπης

Στό χάος κοντά, γιατί δέν συμορφώθηκε στις ἀγορές· κι Ἐσύ μακριά ἀπό τή Χώρα, πού σοῦ χάρισε τό λίκνο.

*Ὅσα Ἐσύ μέ τήν ψυχή ζήτησες καί νόμισες πῶς βρῆκες
τώρα θά καταλυθοῦν καί θά ἐκτιμηθοῦν σάν σκουριασμένα παλιοσίδερα.*

Σάν ὀφειλέτης διαπομπευμένος καί γυμνός ὑποφέρει

μία χώρα κι Ἐσύ, ἀντί γιά εὐχαριστῶ, πού τῆς ὀφείλεις, προσφέρεις λόγια κενά.

Καταδικασμένη σέ φτώχεια ἡ Χώρα αὐτή, πού ὁ πλοῦτος τῆς κοσμεῖ· ἡ λεία, πού Ἐσύ φυλάττεις.

Αὐτοί, πού μέ τή δύναμη τῶν ὄπλων εἶχαν ἐπιτεθεῖ στή Χώρα τήν εὐλογημένη μέ νησιά,

στό στρατιωτικό τους σάκο κουβαλοῦσαν τόν Χέλντερλιν.

Ἐλάχιστα ἀποδεκτῆ χώρα, ὅμως οἱ πραξικοπηματίες τῆς, κάποτε, ἀπό Ἐσένα ὡς σύμμαχοι ἔγιναν ἀποδεκτοί.

Χώρα χωρίς δικαιώματα, πού ἡ ἰσχυρόγνωμη ἐξουσία ὀλοένα καί περισσότερο τῆς σφίγγει τό ζωνάρι.

Σ' Ἐσένα ἀντιστέκεται φορώντας μαῦρα ἡ Ἀντιγόνη καί σ' ὅλη τή χώρα πένθος ντύνεται ὁ λαός, πού Ἐσένα φιλοξένησε.

*Ὅμως ἔξω ἀπό τή Χώρα, τοῦ Κροίσου οἱ ἀκόλουθοι καί οἱ ὅμοιοι του ὅλα ὅσα ἔχουν
τή λάμψη τοῦ χρυσοῦ στοιβάζουν στά δικά σου θησαυροφυλάκια.*

*Πιές ἐπιτέλους, πιές! κρानγάζουν οἱ ἐγκάθετοι τῶν Ἐπιτρόπων ὅμως
ὁ Σωκράτης μέ ὀργή Σοῦ ἐπιστρέφει τό κύπελλο γεμάτο ὡς ἐπάνω.*

Θα καταραστοῦν ἐν χορῶ ὅ,τι εἶναι δικό σου οἱ θεοί, πού τόν Ὀλυμπό τους ἡ δική σου θέληση ζητάει ν' ἀπαλλοτριώσει.

*Στερημένη ἀπό πνεῦμα ἐσύ θά φθαρεῖς χωρίς τή χώρα,
πού τό πνεῦμα τῆς Ἐσένα, Εὐρώπη, ἐδημιούργησε.*

X.N.X

Ἐπετειακές ἐκδηλώσεις γιά τή συμπλήρωση 100 χρόνων ἀπό τήν ἀπελευθέρωση τῆς πόλης τῶν Σερρών καί τῆς περιοχῆς τῆς

Ἡ τοπική μας Ἐκκλησία μέ ἀφορμή τήν ἐπέτειο συμπληρώσεως ἑκατό χρόνων ἀπό τήν ἀπελευθέρωση τῆς πόλης μας ἀπό τή διπλή σκλαβιά, στούς Τούρκους καί τούς Βουλγάρους, στίς 29.6.2013, στό πλαίσιο τῶν ἐπετειακῶν ἐορτασμῶν πραγματοποίησε ἐκδήλωση τιμῆς καί μνήμης μέ κεντρικό πρόσωπο ἀναφορᾶς τόν ἀειμνηστο Μητροπολίτη Σερρῶν Ἀπόστολο Χριστοδούλου (1909-1917).

Ἡ πρώτη ἐκδήλωση πραγματοποιήθηκε τήν Τετάρτη, 26 Ἰουνίου, στό προαύλιο τοῦ Ἱεροῦ Προσκυνηματικοῦ Ναοῦ Ἁγίων Θεοδώρων Σερρῶν, καί ἔλαβαν μέρος οἱ χορωδίες τῆς Βυζαντινῆς καί τῆς Παραδοσιακῆς Μουσικῆς τοῦ Μαξιμείου Ἰδρύματος. Τά μουσικά σύνολα τῶν χορωδιῶν παρουσίασαν ἕνα ἁρμονικό

ἀπάνθισμα ὕμνων τῆς Ἐκκλησίας μας καί παραδοσιακῶν καί πατριωτικῶν τραγουδιῶν ἀπό τήν πολύτιμη ἐθνική καί πολιτιστική μας παράδοση. Ἰδιαίτερη καί ξεχωριστή ἦταν ἡ ἀναφορά στόν κορυφαῖο πρωταγωνιστή τῆς περιόδου ἐκείνης, τό Μητροπολίτη Σερρῶν Ἀπόστολο, τοῦ ὁποῦ ἔγινε μία περιεκτική σκιαγράφηση τοῦ ἔργου του καί ἀκούστηκαν ὀρισμένα ἀποσπάσματα ἀπό τό προσωπικό του ἡμερολόγιο, γιά τήν κρίσιμη ἐκείνη περίοδο.

Στό τέλος τῆς ἐκδήλωσης ὁ Σεβασμιώτατος ἀναφέρθηκε στά συγκλονιστικά γεγονότα πού διεδραματίστηκαν κατ' ἐκείνο τό χρόνο στήν πόλη. Οἱ Βούλγαροι κατακτητές ἄφησαν πίσω τους μόνο καπνίζοντα ἐρείπια, πόνο καί ἑκα-

τοντάδες νεκρούς. Κλείνοντας ὁ Σεβασμιώτατος στήν προσλαλιά του ἐξέφρασε τίς θερμές του εὐχαριστίες πρὸς τούς συντελεστές τῆς ἐκδήλωσης.

Ἀκολούθως τήν Παρασκευή, 28 Ἰουνίου, τό ἀπόγευμα, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης μας κ. Θεολόγος χοροστάτησε στόν Ἀρχιερατικό Ἐσπερινό πού τελέσθηκε στόν ἱστορικό Ἱερό Ναό τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Κρυονερίτη Σερρῶν, ὅπου πρῖν ἀπό 100 χρόνια ἀκριβῶς ἔγινε ἡ ὑποδοχή τοῦ ἀπελευθερωτῆ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἀπό τούς ἀειμνήστους πατέρες μας μέ ἐπικεφαλῆς τόν τότε Μητροπολίτη Σερρῶν Ἀπόστολο Χριστοδούλου.

Τό Σάββατο, 29 Ἰουνίου, ἐορτή τῶν Πρωτοκορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καί Παύλου, ἡμέρα πού συμπληρώθηκαν 100 χρόνια ἀπό τήν ἀπελευθέρωση τῆς πόλης τῶν Σερρῶν τελέσθηκε πολυαρχιερατική θ. Λειτουργία στόν Ἱ. Ναό Ἁγίων Θεοδώρων. Στή θ. Λειτουργία συλλειτουργήσαν προσκεκλημένοι τοῦ Σεβ. Ποιμενάρχου μας κ. Θεολόγου, οἱ Σεβ. Μητροπολίτες Ἐλευθερουπόλεως κ. Χρυσόστομος, Ἱερισσοῦ, Ἁγ. Ὅρους καί Ἀρδαμερίου κ. Θεόκλητος καί ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Θεουπόλεως κ.

Παντελεήμων. Τό θεϊό λόγο κήρυξε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἐλευθερουπόλεως κ. Χρυσόστομος. Ἀμέσως μετά τελέσθηκε ἡ Δοξολογία γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς πόλης στήν ὁποία ἐκτός τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν πού συλλειτουργήσαν, ἔλαβε μέρος καί ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σιδηρο-

κάστρου κ. Μακάριος. Τόν πανηγυρικό τῆς ἡμέρας ἐκφώνησε, ἡ φιλόλογος τοῦ Γ΄ Γυμνασίου Σερρών κ. Ἐλένη Κατσαρίδου.

Μετά τό τέλος τῆς Δοξολογίας πραγματοποιήθηκαν τά ἀποκαλυπτήρια τῆς μαρμαρίνης προτομῆς τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Σερρών Ἀποστόλου (Χριστοδοῦλου) στό προαύλιο τοῦ Ἱεροῦ Προσκυνηματικοῦ Ναοῦ Ἁγίων Θεοδώρων. Προηγούμενος ὁ Σεβ. Ποιμενάρχης μας ἀναφέρθηκε στήν προσωπικότητα καί τό ἀπαράμιλλο θρησκευτικό καί ἐθνικό ἔργο τοῦ αἰοιδίμου Μητροπολίτου Ἀποστόλου. Ἀκολούθησαν τά ἀπολυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου ἀπό τό Σεβ. Μητροπολίτη μας κ. Θεολόγο, τόν Ὑπουργό Μακεδονίας - Θράκης κ. Θεόδωρο Καράογλου καί

τόν Ἀρχηγό Γ.Ε.ΕΘ.Α. Στρατηγό κ. Μιχαήλ Κωσταράκο. Μετά τελέσθηκε ἐπιμνημόσυνη δέηση ὑπέρ μακαρίας μνήμης καί αἰωνίου ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Ἀποστόλου.

Τούς ἐφετινούς λαμπρούς ἑορτασμούς τῆς πόλης τῶν Σερρών λάμπρυναν μέ τήν παρουσία τους, ἐκτός ἀπό τούς προαναφερθέντες Σεβ. Μητροπολίτες, ὁ Ὑπουργός Μακεδονίας - Θράκης κ. Θεόδωρος Καράογλου, ὁ Ἀρχηγός Γ.Ε.ΕΘ.Α. κ. Μιχαήλ Κωσταράκος, ὁ Ἀρχηγός τοῦ Γ΄ Σώματος Στρατοῦ, ὁ Ταξίαρχος Δ/τῆς τῆς Χ Ταξιαρχίας, ὁ Περιφερειάρχης Κεντρικῆς Μακεδονίας κ. Ἀπόστολος Τζιτζικώστας, ὁ Ἀντιπεριφερειάρχης Σερρών, ὁ Δήμαρχος Σερρών, καί ὄλες οἱ ἀρχές τῆς πόλης καί πλῆθος λαοῦ.

Όμιλία του Σεβ. Μητροπολίτου Σερρών και Νιγρίτης κ. Θεολόγου
κατά τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Σερρών
Ἀποστόλου Χριστοδούλου

Σεβασμιώτατοι Ἅγιοι Ἀρχιερεῖς,
Ἐξοχώτατε κ. Ὑπουργέ,
Ἐνδοξώτατε Στρατηγέ, Ἀρχηγέ Γ.Ε.ΕΘ.Α.,
Ἐντιμώτατοι κ. Βουλευτές,
Ἀξιότιμε κ. Περιφερειάρχᾳ Κεντρ. Μακεδονίας,
Ἀξιότιμε κ. Δήμαρχε,
Διακεκριμένοι λοιποὶ ἐκπρόσωποι τῶν τοπικῶν
ἀρχῶν,
Ἀγαπητοὶ μου ἀδελφοί,

Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγῶνας ὑπῆρξε μία ἀπὸ τίς
σημαντικότερες καὶ ἡρωϊκότερες ἐξάρσεις τοῦ
Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου καὶ τίς ἀρχές
τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Οἱ πατέρες μας, οἱ ἔνδοξοι Μα-
κεδονομάχοι, ἀγωνίσθησαν ἤδη ἀπὸ τὸ 1821, μὲ
κορυφαῖο τότε ἀρχηγέτη τὸν συντοπίτη μας
Ἀρχιστράτηγο Ἐμμανουὴλ Παπᾶ, γιὰ τὸ ὑπερμέ-
γιστο ἀγαθὸ τῆς ἐλευθερίας. Καθὼς ἐφέτος συμ-
πληρώνονται ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρω-
ση τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοχῆς μας ἀπὸ τὴν
διπλὴ σκληρὴ σκλαβιά, πρωτίστως στοὺς Τούρ-
κους γιὰ 530 χρόνια καὶ ἀργότερα στοὺς Βουλ-
γάρους, κλίνουμε νοερώς μὲ εὐλάβεια καὶ σεβα-
σμὸ τὸ γόνυ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός μας
ἐνώπιον τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς θυσίας τῶν
ἡρωϊκῶν ἀγωνιστῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν,
νέων καὶ γερόντων, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, πού
βασανίσθησαν, διώχθηκαν καὶ θυσιάστηκαν γιὰ
τὴν ἐλευθερία τῆς ἑλληνικωτάτης Μακεδονίας
μας, καταθέτοντας τὴν εὐγνωμοσύνη καὶ τὸν σε-

βασμὸ μας στὴν μνήμη των. Ἡ λαμπρὴ αὐτὴ ἐπέ-
τειος μᾶς δίνει ἐπίσης τὴν ἀφορμὴ νὰ ἐμβαθύ-
νουμε μὲ γόνιμο τρόπο στὰ γεγονότα καὶ κυρίως
νὰ διδαχθοῦμε ἀπὸ αὐτά. Ἡ ἀναγνώριση, ἡ
ἔκφραση καὶ ἡ ἀπονομὴ τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης
πρὸς ὄλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι, στίς κρίσιμες στιγ-
μές τοῦ ἔθνικοῦ μας βίου, ἐπετέλεσαν μὲ συναί-
σθησι ὑψηλῆς εὐθύνης καὶ ἀπαράμιλλο ἡρωϊ-
σμὸ τὸ χρέος τους πρὸς τὴν Πατρίδα, ἀποτελεῖ
ἐπιβεβλημένο καθῆκον ὄλων μας, πού σήμερα
ἀπολαμβάνουμε τὸ μέγα ἀγαθὸ τῆς ἐλευθερίας,
χάρη στίς ἰδικές τους θυσίες. Ἕνας ἀπὸ τοὺς κο-
ρυφαίους πρωταγωνιστές αὐτοῦ τοῦ ἔπους, στόν
ὁποῖον ὀφείλεται ἰδιαίτερη τιμὴ καὶ εὐγνωμοσύ-
νη, γιὰ ὅσα ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος
ἔπραξε, εἶναι καὶ ὁ ἀείμνηστος προκάτοχός μας,
Μητροπολίτης Σερρῶν Ἀπόστολος Χριστοδού-
λου (1909 - 1917), πού ὡς ὁ κορυφαῖος τοῦ
ἀγῶνος ἀλλὰ τῆς ὀδύνης καὶ τῆς μεγάλης θλίψεως
τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, παρέμεινε ὡς τὸ τέλος ὁ
καλὸς ποιμένας, κοντὰ στό βασανισμένο ποίμνιο
τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ αἰοίδιμος Μητροπολίτης Σερρῶν Ἀπόστολος
Χριστοδούλου, γεννήθηκε στό χωριὸ Ἅγιοι Θεό-
δωροι τῆς Ἰμβρου τὸ 1856. Ὁλοκλήρωσε τίς
ἐγκύκλιες σπουδές στὴν πατρίδα του καί, ὑπὸ
τὴν ἐγγύηση τοῦ Μητροπολίτου Ἰμβρου Νικη-
φόρου, ἔγινε δεκτὸς στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς
Χάλκης τὸ 1874. Μετὰ τὴν φοίτησή του στὴ

Σχολή, όπου διακρίθηκε για τήν φιλοπονία και σεμνότητά του, τό 1881 χειροτονήθηκε διάκονος. Ἐπί ἓνα ἔτος ἐδίδαξε τά θρησκευτικά μαθήματα στό Ζάμπειο Παρθεναγωγεῖο. Τό 1882 ἐσπούδασε στή Θεολογική Ἀκαδημία τοῦ Κιέβου καί μετά τήν εὐδόκιμη ἀποφοίτησή του ἔγινε καθηγητής στήν περιώνυμο Σχολή τῆς Χάλκης, τῆς ὁποίας τήν διεύθυνση ἀνέλαβε τό 1899. Ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐκτιμήσασα τό σύνολο τῆς προσφορᾶς του, τό 1901 τόν ἐξέλεξε Μητροπολίτη Σταυρουπόλεως καί τό 1906 τόν προήγαγε σέ Μητροπολίτη Βεροίας. Στίς 28 Αὐγούστου τοῦ 1909 ἀνήλθε μέ κανονικές ψήφους στόν Μητροπολιτικό θρόνο τῶν Σερρών, διαδεχόμενος τόν ἐν ἀκμῇ ἡλικίας ἀδοκίμως θανόντα, Μητροπολίτη Ἀθανάσιο Πιπέρα.

Ὁ ἀείμνηστος Ποιμενάρχης ὀργάνωσε κατ' ἐκείνες τίς δραματικές ὥρες τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1913 τήν ἄμυνα τῆς πόλεως, προστατεύοντας ὡς φιλόστοργος πατέρας τούς Ἑλληνες ἀλλά καί τούς Τούρκους πολίτες τῶν Σερρών ἀπό τίς ἄγριες ἐπιθέσεις τῶν Βουλγάρων. Μέ ἀπαράμιλλη τόλμη προσεπάθησε νά ἀποτρέψει τήν καταστροφή τῆς πόλεως ἀπευθυνόμενος ἐγκαίρως στίς βραδέως δυστυχῶς προελαύνουσες Ἑλληνικές δυνάμεις καί ἐθρήνησε ὡς ἄλλος Ἱερεμίας στά ἐρείπια τῆς ἀγαπημένης του πόλεως, ἀνάμεσα στά ὁποία περιλαμβανόταν ὁ περικαλλέστατος παλαιός Μητροπολιτικός Ναός τῶν Ἁγίων Θεοδώρων καί ἄλλες 18 ἐκκλησίες, καί τέλος ὑπεδέχθη ὡς ἐπικεφαλῆς τῆς πόλεως, τόν ἔνδοξο καί ἐλευθερωτή Ἑλληνικό στρατό μετά ἀπό 530 χρόνια ἀπαράκλητης σκλαβιάς στούς Τούρκους καί ὀλιγόμηνης κατοχῆς στούς Βουλγάρους.

Λίγα χρόνια ὅμως μετά καί πάλι ἡ πόλη μας ἀναστατώνεται ὅταν τά τύμπανα τοῦ Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ἤχουν. Οἱ πυρπολητές τῶν Σερρών στίς 29 Αὐγούστου τοῦ 1916 ξαναγυρίζουν. Εἶναι τό ἴδιο σκληροί καί ἀπάνθρωποι, ὅπως καί στήν πρώτη περίοδο τῆς κατοχῆς τους. Ὁ Μητροπολίτης περιορίσθηκε φρουρούμενος στήν ἔδρα τῆς ἐπισκοπῆς του καί δέν τοῦ ἐπετρέπετο ἡ ἔξοδος στήν ἐπαρχία. Ἡ ἀντικειμενική ἀδυναμία του νά βοηθήσει τούς χριστιανούς του, μαράζωνει τήν ψυχή του καί στίς 14 Ἰανουαρίου τοῦ 1917 ὁ σεπτός Ποιμενάρχης τῶν Σερρών παρέδωσε τήν ψυχή του στά χέρια τοῦ Πλαστουργοῦ του.

Ὁ Μητροπολίτης Ἀπόστολος Χριστοδούλου

ὄλα αὐτά τά χρόνια πού ἐποίμανε τήν περίβλεπτο Μητρόπολη τῶν Σερρών ἦταν, μέ ὄλο τό σθένος τῆς ψυχῆς του, ὁ στοργικός ποιμένας, ὁ φρυκτωρός τῶν ἰδανικῶν τοῦ Γένους μας, ὁ ἄγρυπνος φρουρός τῶν δικαίων τοῦ Σερραϊκοῦ λαοῦ τά χρόνια τῆς μεγάλης του δοκιμασίας. Ἀναθεωρώντας κανεῖς τήν ἔκβαση τῆς ἀναστροφῆς καί τῆς προσφορᾶς τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Ἀποστόλου στά πέτρινα ἐκείνα χρόνια, μποροῦμε νά διακρίνουμε εὐχερῶς τό μεγαλεῖο, τό πνευματικό, ἠθικό καί ἐθνικό εὖρος τοῦ ἀνδρός, στόν ὁποῖο ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐπεφύλαξε τήν μεγάλη εὐλογία νά ὑποδεχθεῖ ὡς ἐπικεφαλῆς ὀλοκλήρου τοῦ Σερραϊκοῦ λαοῦ, τήν 29ῆ Ἰουνίου 1913, τόν ἐλευθερωτή, ἔνδοξο Ἑλληνικό Στρατό πού προήλανε νικητής, δυστυχῶς ὅμως μέσα στά καπνίζοντα ἐρείπια τῆς πυρκαϊστοῦ μαρτυρικῆς καί ἑλληνικωτάτης αὐτῆς πόλεως. Ἡ Ἐκκλησία τῶν Σερρών καί ἡ πόλις κατά λόγον δικαιοσύνης ὀφείλει αἰώνια εὐγνωμοσύνη στόν μεγάλο αὐτόν Ἱεράρχη, τοῦ ὁποίου ἡ προτομή, ἔργο τῆς φιλοκάλου σμίλης τῆς Σερραϊκῆς γλύπτριας κ. Μαρίας Χαλβατζῆ, θά κοσμεῖ ἐφεξῆς τόν περίβλεπτο αὐτό Βυζαντινό Ναό τῶν Θείων Θεοδώρων καί θά ὑπενθυμίζει σέ ὄλους μας τό χρέος μας πρὸς τήν Ἐκκλησία καί τήν πατρίδα.

Ἀγαπητοί μου,

Ὁ Ἑλληνικός λαός στήν ἱστορική του πορεία ἔχει γνωρίσει πολλούς κατακτητές, ἔχει ἀποκτήσει συνείδηση τί θά πεῖ σκλαβιά καί ἔχει χύσει πολύ αἷμα γιά τήν πολυπόθητη κάθε φορά ἐλευθερία του. Ἔτσι γνωρίζει τή μεγάλη σημασία καί ἀξία τῆς εἰρηνικῆς καί ἐλεύθερης ζωῆς. Ἡ πίστις μας στήν πρόνοια τοῦ ἁγίου Θεοῦ καί στά προτερήματα τοῦ Γένους μας, ἡ προσεκτική μελέτη καί ὁ σεβασμός τῆς ἱστορίας μας, ἡ ἐπαγρύπνηση, ἡ ἐθνική μας ἐνότητα καί ὁμοψυχία, ἡ ἐργώδης προσπάθειά μας, ἀποτελοῦν καί σήμερα τά πιό ἀποτελεσματικά ὄπλα, γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ποικίλων ἐθνικῶν, κοινωνικῶν καί πνευματικῶν προκλήσεων καί κρίσεων τῆς σύγχρονης ἐποχῆς.

Τοῦ ἀοιδίμου καί γενναϊόφρονος Ποιμενάρχου τῆς Ἐκκλησίας τῶν Σερρών ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ, αἰωνία ἡ μνήμη.

†Ὁ Σ.Ν.Θ

Τό ψυχροσάββατο
πρό τῆς ἑορτῆς τῆς Πεντηκοστῆς

Τοῦ Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ
Ἀναπλ. Καθηγητῆ Λειτουργικῆς
Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Κατά παλαιά παράδοση κάθε Σάββατο εἶναι ἀφιερωμένο στους κεκοιμημένους, καθόσον τὴν ἡμέρα αὐτὴ ὁ Θεὸς κατέπαυσε ἀπὸ τοῦ ἔργου τῆς δημιουργίας¹, ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστός, τὸ ὑπερευλογημένο Σάββατον «ἐν τάφῳ σαββατίζει, καινὸν ἡμῖν παρέχων σαββατισμόν»². Αὐτὴ δηλαδή τὴν τῆς ἀναπαύσεως ἡμέρα «κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς κατὰ θάνατον οἰκονομίας, τῆ σαρκὶ σαββατίσας καὶ εἰς ὃ ἦν πάλιν ἐπανελθὼν, διὰ τῆς ἀναστάσεως, ἐδώρῆσατο ἡμῖν ζωὴν τὴν αἰώνιον»³. Εὐχαριστία τῆς δημιουργίας, κατὰ τὸν ἅγιο Συμεὼν Θεσσαλονίκης, τὸ Σάββατο, καὶ ἡ Κυριακὴ ὑπόμνημα τῆς ἀναστάσεως. «Ὁ καὶ πιστουμένη ἡ Ἐκκλησία ἐν ἐκάστῳ Σαββάτῳ τὰ ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων ἐνεργεῖ»⁴.

α). Στὸ πλαίσιο ἀκριβῶς τῆς ὡς ἄνω παράδοσης ἡ Ἐκκλησία ἐξαίρει καθ' ὅλο τὸ λειτουργικὸ ἔτος δύο Σάββατα τὰ ὁποῖα ἀφιερώνει στὴν κοινὴ μνήμη ὄλων τῶν κεκοιμημένων⁵. Πρόκειται γιὰ τὸ Σάββατο πρό τῆς Ἀπόκρεω κατὰ τὸ ὁποῖο «μνήμην ἐπιτελοῦμεν τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων, ὀρθόδοξων χριστιανῶν, πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν», καὶ γιὰ τὸ Σάββατο πρὶν ἀπὸ τὴν Πεντηκοστὴ κατὰ τὸ ὁποῖο «μνήμην ἐπιτελοῦμεν πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος κοιμηθέντων εὐσεβῶς ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου»⁶. Αὐτὴ ἡ συνήθεια τῆς Ἐκκλησίας, μαρτυρεῖται καὶ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸν ἅγιο Θεόδωρο τὸ

Στουδίτη ὁ ὁποῖος χαρακτηριστικὰ σημειώνει ὅτι τὸ Σάββατο τῆς Πεντηκοστῆς «εἰς τὸ ἐξαποστειλᾶριον ψάλλομεν "ἡ μνήμη τῶν κεκοιμημένων, Κύριε" καὶ τοῦτο ψάλλοντες κατερχόμεθα εἰς τοὺς τάφους τῶν ἀδελφῶν, καὶ εἰς τὰς ἐκκλήσιας ψάλλομεν τὰ τῆς ἡμέρας στιχηρά· καὶ ἀπολύει ὁ ὄρθρος· τοῦτο δὲ ποιούμεν καὶ τῷ Σαββάτῳ τῆς Ἀπόκρεω»⁷. Ἀνάλογη πληροφορία καὶ μαρτυρία ἔχουμε καὶ ἀπὸ τὸν ἅγιο Ἀθανάσιο τὸν Πάριο, ὁ ὁποῖος ἐκφράζοντας τίς θέσεις τῶν φιλοκαλικῶν πατέρων τοῦ κολλυβαδικοῦ κινήματος κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, γράφει ὅτι «κατὰ πᾶν Σάββατον ὑπὲρ πάσης ψυχῆς ἢ πάντων μήτηρ ἁγία Ἐκκλησία δέεται καὶ ἐξαιρέτως τὸ Σάββατον τῆς Ἀπόκρεω καὶ τῆς Πεντηκοστῆς»⁸.

β). Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ θέμα μας παρουσιάζει ἡ ὅλη Ἀκολουθία τοῦ Σαββάτου πρό τῆς Πεντηκοστῆς, ἡ ὁποία κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο αἰτιολογεῖ τὸ χαρακτῆρα τοῦ ὡς ψυχροσάββατον.

Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ ἔχει σαφὴ ἀναφορὰ στὸ θάνατο καὶ τὴν ἀνάστασι τῶν κεκοιμημένων μέ δάνεια μάλιστα ἀπὸ τὴ γνωστὴ νεκρώσιμη - ἐπιμνημόσυνη Ἀκολουθία. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα εἶναι τὸ «θρηνῶ καὶ ὀδύρομαι, ὅταν ἐννοήσω τὸν θάνατον...», νεκρώσιμο ἰδιόμελο, ποίημα Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, πού ψάλλεται ὡς δοξαστικὸ τοῦ Ἑσπερινοῦ τὴν Παρασκευὴ Ἑσπέρας, πρό τοῦ ψυχροσάββατου. Δεύτερο παράδειγμα, εἶναι τὸ

νεκρώσιμο ιδιόμελο· «ὡς ἄνθος μαραίνεται, καὶ ὡς ὄναρ παρέρχεται...» πού ψάλλεται ὡς δοξαστικό τῶν Αἰνῶν τοῦ Ὁρθρου τοῦ ψυχουσαββάτου. Τρίτο παράδειγμα πού ψάλλεται κατὰ τὴν Ἀκολουθία τῆς Παννυχίδος, Παρασκευὴ πρὸς Σάββατο, μετὰ τὸν Ἑσπερινό.

Στὰ τροπάρια τοῦ Ἑσπερινοῦ, τὴν παραμονὴ τοῦ ψυχουσαββάτου, γίνεται ἀναφορὰ τόσο στὸ ἑορτολογικὸ περιεχόμενον αὐτῆς τῆς ἡμέρας, ὅσο καὶ στὴν ἐν Χριστῷ λύτρωση, ζωὴ καὶ ἀνάστασις τῶν κεκοιμημένων καθόσον «οὐκέτι ὁ θάνατος κυριεύει τῶν θανόντων εὐσεβῶς»⁹. Αὐτοὺς λοιπόν, πού ἔζησαν εὐσεβῶς, «τούς ἐξ Ἀδάμ μέχρι σήμερον»¹⁰, τιμᾶ ἡ Ἐκκλησία καὶ εὐχεται «ἐν ὥρᾳ τῆς κρίσεως ἀπολογία ἀγαθὴν δοῦναι αὐτῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, τῷ πᾶσαν κρίνοντι τὴν γῆν, τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ παρουσιάσεως τυχόντας ἐν χαρᾷ, ἐν μερίδι δικαίων, καὶ ἐν ἀγίων κλήρῳ φωτεινῷ, καὶ ἀξίους γενέσθαι τῆς οὐρανοῦ βασιλείας αὐτοῦ»¹¹.

Ἡ Παννυχίδα (Ἀκολουθία Μνημοσύνου) πού ἀκολουθεῖ διασώζει τὸ παλαιόν ἔθος τῆς νεκρωσίμου Παννυχίδος, ὅπως διαμορφώθηκε ἀπὸ τὸ 13ο αἰ.¹² καὶ τὸ περιεχόμενό της, ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὸν 90ο ψαλμό· «Ὁ κατοικῶν ἐν βοήθειᾳ τοῦ ὑψίστου...», τὰ Ἀλληλούϊα, τὰ τροπάρια «Ὁ βάθει σοφίας...» καὶ «Σέ τείχος καὶ λιμένα ἔχομεν...», τὰ νεκρώσιμα εὐλογητάρια, τὸν Ν΄ ψαλμό, τὸ νεκρώσιμο Κανόνα, ποίημα Θεοφάνους, «Ἐν οὐρανόις θαλάμοις διηνεκῶς...», τρισάγιο, τὰ τροπάρια «Ὁ βάθει σοφίας...» καὶ «Σέ καὶ τείχος καὶ λιμένα ἔχομεν...», καὶ Ἀπόλυση¹³.

Ὁ Ὁρθρος ἐπίσης τοῦ ἐν λόγῳ ψυχουσαββάτου ἀφοῦ στὰ πρῶτα μαρτυρικά καθίσματα ἀναφέρεται στὸν ἀθλητικὸ ἀγῶνα καὶ τὰ βραβεῖα τῆς νίκης τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἀγίων, στή συνέχεια τόσο στὸν Κανόνα, ὅσο καὶ τὰ ἄλλα τροπάρια μνημονεύει τίς ψυχῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ εὐχεται γιὰ τὴν ἀνάπαυσή των· «Τούς ἐν πίστει θανέντας χριστιανούς, πατέρας προπάτορας, πάππους δέ καὶ προ-

πάππους τε, ἀδελφούς καὶ φίλους, πλουσίους καὶ πένητας, βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας, ὁμοῦ καὶ μονάζοντας, ὅπου καὶ δικαίων καὶ ἀγίων σου πλήθη, ἀπάντων ἡ οἰκησις, δυσωποῦμεν ἀνάπαντι, ὡς Θεὸς εὐδιάλλακτος»¹⁴. Στὰ τροπάρια δέ τῶν Αἰνῶν γίνεται λόγος γιὰ τὸ φοβερὸ τέλος τοῦ θανάτου¹⁵, τὴν ἀπάτη τοῦ κόσμου¹⁶ στὸν ὁποῖον «ὡς ὄναρ τῶν ἀνθρώπων παροδεύει ὁ βίος»¹⁷, τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως¹⁸ καὶ τὴν ἐπιστροφή τῶν δικαίων ψυχῶν «εἰς τὰ σκηνώματα τὰ ἀγαπητὰ καὶ ποθοῦμενα»¹⁹.

γ). Ἀφοῦ εἶδαμε τὸ ἱστορικὸ καὶ θεολογικὸ πλαίσιο διαμόρφωσης τοῦ πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς ψυχουσαββάτου, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑμνογραφικὸ περιεχόμενον τοῦ ἑορτολογικοῦ αὐτοῦ γεγονότος, μποροῦμε στή συνέχεια νὰ ἀναδείξουμε πῶς καὶ γιατί συνδέεται μὲ τὴν ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς ἡ κοινὴ μνήμη ὄλων τῶν ἀπ' αἰῶνος καὶ μετὰ πίστεως ζησάντων νεκρῶν.

Ἡ Πεντηκοστὴ δὲν εἶναι τυχαία ἑορτή. Παρελήφθη μὲν ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, ἀλλὰ ἀποκτᾶ ἐντελῶς διαφορετικὸ περιεχόμενον καθόσον ἀναδεικνύεται «ἐπαγγελίας συμπληρώσεις καὶ προθεσμίας· ἐν ταύτῃ γὰρ τὸ πῦρ, τοῦ Παρακλήτου εὐθύς κατέβη ἐπὶ γῆς, ὡσπερ ἐν εἴδει γλωσσῶν, καὶ μαθητὰς ἐφώτισε καὶ τούτους οὐρανομύστας ἀνέδειξε»²⁰. Ἡ παντέλεια αὐτῆ, ἐσχάτη, μεγάλη καὶ σωτήρια ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς κατανοεῖται ὡς ἀνακεφαλαίωση τοῦ προαιωνίου σχεδίου τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ κόσμου. Ἐκπληρώνεται ἡ υπόσχεσή Του γιὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Παρακλήτου στὸν κόσμο²¹ ὡς φῶς, ἐλπίδα καὶ ζωὴ, χορηγῶν τὰ πάντα καὶ συγκροτῶν «τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας»²². Ἀποκαλύπτεται ὅλη ἡ παναγία Τριάδα κατὰ τὴν γενέθλιο αὐτῆ ἡμέρα τῆς Ἐκκλησίας, προδιαγράφεται ἡ ἐνότης τοῦ σώματος τῶν πιστῶν καὶ μὲ τὴν ἐκ τοῦ Πνεύματος παραμυθία ἀναπτερώνεται ἡ ἐλπίδα στίς

ψυχές τῶν ἀνθρώπων²³.

Ἡ Πεντηκοστή πράγματι ἐγκαινιάζει μία νέα ἀνθρωπότητα²⁴, μία νέα ἀρχή γιά τόν ἀνθρωπο καί τόν κόσμο, τήν ἀπαρχή τῆς «ὀγδόης ἡμέρας». Μετά τό Πάσχα, γράφει ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας, «τὴν Πεντηκοστήν ἐν ἑβδομάσιν ἐπτά τελείες ἐορτάζομεν... ὑπερακοντίσας τὰς ἐπτά ἑβδομάδας μονάδι τῇ μετὰ ταῦτα ὑστάτῃ τὴν πανέορτον ἡμέραν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀναλήψεως ἐπισφραγίζεται. Εἰκότως ἄρα ἐν ταῖς τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς ἡμέραις τὴν μέλλουσαν ἀνάπαισιν διαγράφοντες, τὰς ψυχὰς γανύμεθα...»²⁵. Ἡ χαρά τῶν ψυχῶν στήν ὁποίαν ἀναφέρεται ὁ Εὐσέβιος, ὀφείλεται ἀσφαλῶς στό γεγονός ὅτι ἡ Πεντηκοστή ὡς τύπος τῆς αἰωνιότητος, ὡς ἀναφορά στήν ἄπαιση, κατά τό Μ. Βασίλειο, ἡμέρα, τὴν ἀνέσπερον καί ἀδιάδοχον²⁶, παιδαγωγεῖ τοὺς πιστοὺς πρὸς τὴν ἀνάσταση. Κατά τὴν ἐορτὴ αὐτὴ «τῆς δ' ἐλπίζομένης ἐν οὐρανοῖς ἀναπαύσεως τὴν εἰκόνα φέρειν διδασκόμεθα»²⁷.

Ὁ ἐσχατολογικὸς χαρακτήρας τῆς ἐορτῆς τῆς Πεντηκοστῆς καί ἡ ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως πού καλλιεργεῖται μέσα ἀπὸ αὐτὴν φαίνεται ἰδιαίτερα καί στίς εὐχές τῆς Γονυκλισίας πού γίνεται κατά τὸν Ἑσπερινὸ ἀνήμερα τῆς Ἑορτῆς. Οἱ εὐχές αὐτές πού εἶναι παλαιότητες, ἀποδιδόμενες στό Μ. Βασίλειο²⁸, ἔχουν ἰλαστήριο χαρακτήρα καί ἰδιαίτερος ἡ τρίτη ἀναφέρεται στήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν. Ὁ Χριστὸς διέορθε, σύμφωνα μέ τὴν εὐχὴ αὐτὴ, τὰ κλεῖθρα τοῦ Ἄδου, εἶναι «ὁ τὰ παρόντα χρησίμως οἰκονομῶν καί τὰ μέλλοντα λυσιτελῶς διοικῶν ὁ τοὺς θανάτου κέντρο πληγέντας, ἀναστάσεως ἐλπίσι ζωογονῶν». Γι' αὐτὸ καί τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, τὴν ἐορτὴ τῆς ἐλπίδος καί τῆς ἀφέσεως, δεόμεθα στόν ἀρχηγὸ τῆς ἀναστάσεως τὰ ἐξῆς: «Δέξαι οὖν, Δέσποτα, δεήσεις καί ἰκεσίας ἡμετέρας καί ἀνάπαισον πάντας τοὺς πατέρας ἐκάστου καί μητέρας, καί ἀδελφούς καί ἀδελφάς καί τέκνα καί εἴ τι ἄλλο ὁμογενές καί ὁμόφυλον

καί πάσας τὰς προαναπαυσάμενας ψυχὰς ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου καί κατάταξον τὰ πνεύματα αὐτῶν καί τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς, ἐν κόλποις, Ἀβραάμ, Ἰσαάκ καί Ἰακώβ, ἐν χώρᾳ ζώντων, εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, ἐν παραδείσῳ τρυφῆς».

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γέν. 2,2.
2. Τροπᾶριο τῶν Αἵνων Ὁρθρου τοῦ Μ. Σαββάτου.
3. Δοξαστικὸ τῶν Αἵνων Ὁρθρου τοῦ Μ. Σαββάτου.
4. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Διάλογος...*, Κ', PG 155, 101B. Γενικότερα γιά τό Σάββατο ὡς ἡμέρα τῶν κεκοιμημένων καί τελέσεως τῶν μνημοσύνων βλ. Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ (Ἀρχιμ.), *Ἡ θεία Εὐχαριστία καί τὰ προνόμια τῆς Κυριακῆς κατά τὴν διδασκαλίαν τῶν Κολλυβάδων* [Σειρά: Κανονικά καί Λειτουργικά 7], ἐκδ. «Μυγδονία», Θεσσαλονίκη 2008, σσ. 492-599.
5. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Τὰ ἱερά μνημόσυνα», ἐν *Τελετουργικά Θέματα*, τόμ. Γ' [Σειρά «Λογικὴ Λατρεία» 16], Ἀθήνα 2007, σ. 35.
6. Βλ. Γ. ΡΗΓΑ (Οἰκονόμου), *Τυπικόν* [Λειτουργικά Βλατάδων, 1] ἐπιμελεία Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ - ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΣΚΡΕΤΤΑ, Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 737-740.
7. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ, *Ἐπιτύψεις καταστάσεως τῆς μονῆς τῶν Στουδίου*, PG 99, 1708 AB. Βλ. καί Ν. ΣΚΡΕΤΤΑ (Ἀρχιμ.), ὁ.π., σ. 565.
8. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΡΙΟΥ, *Φραγγέλιον*, Χφ Ἱερᾶς Μονῆς Εὐαγγελιστρίας Σκιάθου, ὑπ' ἀριθμ. 43, σσ. 140-141.
9. Τρίτο τροπᾶριο Ἑσπερινοῦ τοῦ ψυχοσαββάτου.
10. Τρίτο τροπᾶριο Ἑσπερινοῦ τοῦ ψυχοσαββάτου.

11. Πρώτο τροπάριο Ἑσπερινοῦ τοῦ ψυχουσαββάτου.
12. Βλ. Γ. ΑΝΔΡΕΟΥ, «Ἡ νεκρώσιμος παννυχίδα στό Τυπικό Paris gr. 402 τῆς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου στό Κοντζουβέντη τῆς Κύπρου (γ' αἰώνας)», ἐν *Γηθόσυνον Σέβασμα. Ἀντίδωρον τιμῆς καί μνήμης εἰς τόν μακαριστόν καθηγητήν τῆς Λειτουργικῆς Ἰωάννην Μ. Φουντούλην* († 2007), τόμος Α', Ἐκδοτικός οἶκος Ἀδελφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2013, σσ. 205-231.
13. Ι.Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Ἀκολουθία τοῦ Μνημοσύνου», ἐν *Κείμενα Λειτουργικῆς, τεῦχος Β', Θέματα Εὐχολογίου*, Θεσσαλονίκη ἄ.ἔ., σσ. 397-448.
14. Κάθισμα μετά τήν τρίτη ὠδή τοῦ Κανόνα τῆς Ἑορτῆς.
15. Πρώτο τροπάριο τῶν Αἵνων.
16. Δεύτερο τροπάριο τῶν Αἵνων.
17. Τρίτο τροπάριο τῶν Αἵνων.
18. Τέταρτο τροπάριο τῶν Αἵνων.
19. Πρώτο τροπάριο τῶν ἀποστίχων τῶν Αἵνων.
20. Κάθισμα τοῦ Ὁρθρου μετά τήν πρώτη στιχολογία.
21. Ἰω. 14, 16-20· 15, 23-26· 16, 7-16. Πράξ. 1, 4-8.
22. Τρίτο στιχηρό τροπάριο Ἑσπερινοῦ τῆς Ἑορτῆς.
23. Βλ. τόν οἶκο μετά τήν ἕκτη ὠδή τοῦ κανόνα τῆς Ἑορτῆς.
24. Β. ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΥ, *Ἡ Πεντηκοστή* (Πρ. 2, 1-13), Θεσ/νίκη 1979, σσ. 319-322.
25. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Περί τῆς τοῦ Πάσχα Ἑορτῆς*, ε', ΒΕΠΕΣ 24 (1960) 87 (35)-88(5).
26. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, *Περί Ἁγίου Πνεύματος* κζ', 66, PG 32, 192 ABC. Βλ. καί Γ.Ν. ΦΙΛΙΑ, *Ἡ ἔννοια τῆς «ὀγδόης ἡμέρας» στή Λατρεία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2001, σσ. 244-245, Μ.Α. ΣΙΩΤΟΥ, «Ἡ Θεολογία τῆς Πεντηκοστῆς», ἐν *Συμπόσιον Πνευματικόν ἐπί χρυσῶ Ἰωβηλαίῳ Ἱερωσύνης τοῦ Μητροπολίτου Πατρῶν Νικοδήμου 1939-1989*, Ἀθήναι 1989, σσ. 120-121.
27. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, ὁ.π., ΒΕΠΕΣ 24(1960) 87(27).
28. Βλ. π. Θ. Ι. ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ, «Οἱ Ἑορτές τῆς Ἀναλήψεως καί τῆς Πεντηκοστῆς», ἐν *Ἡ Πανελλήνιον Λειτουργικόν Συμπόσιον Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, Ἱερά Μητροπόλις Δημητριάδος, 18-20 Σεπτεμβρίου 2006*, Ἀθήνα 2007, σσ. 222-233.

ΟΤΑΝ Η ΓΟΝΙΚΗ ΑΓΑΠΗ ΜΕΤΑΠΗΓΕΙ ΣΤΗΝ ΥΠΕΡΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Τοῦ Φιλοκτήμονα Χ. Φάκα
Θεολόγου-Φιλολόγου

Ἀφορμή γιά νά γραφεῖ τό ἄρθρο αὐτό ἀποτέλεσε ἡ μητροκτονία, στήν ὁποία προέβη ὁ δεκαεπτάχρονος νέος ἀπό τό Ἄργινο, κατά τήν διάρκεια τῶν φετινῶν πανελλαδικῶν ἐξετάσεων, ὅταν κατά τή 2η μεταμεσονύκτια ὥρα ἡ μητέρα του τοῦ εἶπε νά κλείσει τήν τηλεόραση καί νά πάει γιά ὕπνο, ἐφόσον τό ἐπόμενο πρωί θά συμμετεῖχε στίς πανελλαδικές ἐξετάσεις.

Δέ γνωρίζουμε λεπτομέρειες γιά τήν ψυχική ὑγεία καί κατάσταση τοῦ νέου αὐτοῦ, γιά τίς σχέσεις του μέ τούς ἐκπαιδευτικούς γονεῖς του καί γιά τίς συγκεκριμένες συνθήκες κάτω ἀπό τίς ὁποῖες διαπράχθηκε ἡ μητροκτονία. Ὑποθέτουμε ὅτι ὑπῆρχε πρόβλημα σχέσεων γονιῶν καί παιδιοῦ. Καμιά φορά παρατηρεῖται τό φαινόμενο μερικοί νέοι ἀπό τήν ἐφηβική τους ἡλικία καί ὕστερα νά μέφονται μέ σκληρότητα τούς γονεῖς τους γιά καταπιεστική συμπεριφορά ἀπέναντί τους. Δέν ὑπαινισσόμεθα, πρὸς Θεοῦ, ὅτι κάτι τέτοιο συνέβαινε στήν συγκεκριμένη τραγική περίπτωση τοῦ θλιβεροῦ συμβάντος, στό ὁποῖο ἀναφερόθήκαμε.

Εἶναι γενικά παραδεκτό ὅτι τή λυδία λίθο στίς διανθρώπινες σχέσεις καί ἐιδικότερα στίς σχέσεις γονέων καί παιδιῶν ἀποτελεῖ ἡ ἀγάπη. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέγει ὅτι ὑπέριστα παιδαγωγική ἀρχή στίς σχέσεις γονιῶν καί παιδιῶν, δασκάλου καί μαθητῶν, εἶναι «τό φιλεῖν καί φιλεῖσθαι», τό νά ἀγαπᾶς καί νά ἀγαπιέσαι.

Θά κάνουμε λόγο γιά τήν γονική ἐιδικά ἀγάπη καί γιά τό πῶς ἡ ἀγάπη αὐτή μπορεῖ νά μεταπέσει στήν ὑπερπροστασία, μέ τά ὁλέθρια ἀποτελέσματά της.

Εἶπαν πῶς ἡ γονική ἀγάπη καί ἰδιαίτερα ἡ μητρική δέν μπορεῖ νά ὑποκατασταθεῖ ἀπό καμιά ἄλλη παιδαγωγική ἀρχή. Ὁ ἀείμνηστος Ἄριστ. Ἀσπιώτης, διευθυντής τοῦ Ἰνστιτούτου Ἰατρικῆς Ψυχολογίας καί Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς, ἔλεγε ὅτι ὁσαδήποτε πειράματα κι ἄν ἔγιναν σέ πρότυπα ἰδρύματα γιά τήν ἀνατροφή καί διαπαιδαγώγηση παιδιῶν ἀπό ἐπιστημονικά συγκροτημένο καί εἰδικευμένο προσωπικό, ἀπέδειξαν ὅτι ἡ μητρική ἀγάπη εἶναι ἀναντικατάστατη. Ἡ πηγαία τρυφερότητα τῆς μάνας πρὸς τό παιδί πού γέννησε, τό ἀνεπιτήδευτο χαμόγελό της πρὸς αὐτό, ἡ ἀπόλυτη ἱκανοποίηση καί εὐχαρίστηση πού βιώνει τό βρέφος τήν ὥρα τοῦ θηλασμοῦ καί ἡ εὐαρέσκεια πού ἐκδηλώνει μέ τήν ἔκφραση τοῦ προσώπου του καί τοῦ βλέμματός του δείχνουν ξεκάθαρα τό βάθος καί τό μεγαλεῖο τοῦ δεσμοῦ μάνας καί παιδιοῦ.

Πάμπολλα εἶναι τά θετικά στοιχεῖα τῆς γονικῆς ἀγάπης πού συντελοῦν τά μέγιστα στή σωστή διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα τοῦ παιδιοῦ καί στή μετέπειτα συναισθηματική του ὠρίμανση. «Τοῦ προσφέρει σιγουριά, ἀσφάλεια καί ψυχική ἡρεμία», γράφει μεταξὺ τῶν ἄλλων σέ σχετικό ἄρθρο του πού δημοσιεύτηκε στήν «Ἑλληνοχριστιανική Ἀγωγή», τ. 696, ὁ σύμβουλος τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου Χρ. Τανός. Ἡ θαλπωρή τῆς γονικῆς ἀγάπης ἐλαχιστοποιεῖ τήν ἐμφάνιση ψυχοσωματικῶν διαταραχῶν, ἐνισχύει τήν προσαρμοστική του ἱκανότητα, ὀπλίζει τό παιδί μέ αἰσιοδοξία καί ἀγωνιστική διάθεση γιά τή ζωή, δημιουργεῖ ἓνα πλούσιο ἀπόθεμα ἀγάπης στόν ψυχικό του κόσμο, ἀπό τό ὁποῖο μπορεῖ νά ἀντλεῖ καί νά προσφέρει ἀργότε-

ρα και στους άλλους.

«Παιδί που δεν αγαπήθηκε, που δεν ένοιωσε τη στοργή, είναι σχεδόν αδύνατο ή πολύ δύσκολο να αγαπήσει, όταν μεγαλώσει», λέγει ο παιδίατρος πανεπιστημικός καθηγητής και ακαδημαϊκός Ν. Ματσανιώτης.

Όλα όμως τα θετικά στοιχεία της γονικής αγάπης μπορούν να αμαυρωθούν ή και να εκλείψουν, όταν κατά την εκδήλωσή της οι γονείς και ιδιαίτερα οι μητέρες προβαίνουν σε υπερβολές και ακρότητες, όποτε η αγάπη τους καθίσταται άκρως επιζήμια για τα παιδιά. Τέτοια φαινόμενα που ώθουν την ευεργετικότητα για τα παιδιά γονική αγάπη στην υπερπροστασία τους, με όλα τα θλιβερά επακόλουθα της, έχουμε, όταν η μάνα παραχαϊδεύει το παιδί της, το υπερφροντίζει, δεν το αποχωρίζεται ούτε στον ύπνο, διακατέχεται από μία διαρκή ανησυχία για την υγεία του, το παραφορτώνει με φάρμακα όταν αρρωσταίνει, παρεμβαίνει αυταρχικά στη διεύθυνση των συγκρούσεών του με τους συνομηλίκους του, δεν του αφήνει περιθώρια για πρωτοβουλίες, δεν του επιτρέπει να κάνει σχεδόν τίποτε, λέγοντάς του «*άστο έσύ αυτό, δεν μπορείς να τό κάνεις, θά τό κάνω εγώ*», έλέγχει όλες τις επιθυμίες του, τις σκέψεις του, τις ενέργειές του, τό εγκλωβίζει κυριολεκτικά και αποκλειστικά στην μητρική εξάρτησή του και τό υποβάλλει σε μία όδυνηρή καταδυνάστευση.

Γιατί άραγε να φθάνει μία μάνα στό σημείο να δείχνει μία τέτοια υπερπροστατευτική και άρρωστημένη «αγάπη» στό παιδί της; Ένας Άμερικανός έρευνητής, ό Levy, γράφει ό Χρ Τανός, διατείνεται ότι αυτό συμβαίνει: α) όταν μία μάνα αποκτήσει παιδί μετά από μία δύσκολη έγκυμοσύνη ή όταν τό παιδί της περάσει μία σοβαρή ασθένεια, β) όταν ή ίδια έχει στερηθεί την μητρική αγάπη και ζεστασιά κατά την παιδική της ήλικία, γ) όταν στερείται την συζυγική αγάπη, όποτε προσπαθεί

νά την αναπληρώσει με την υπερβολική αγάπη προς το παιδί της και δ) όταν ή ίδια αντιμετώπιζει κάποια ψυχική άναταραχή, που την ώθει σε μία μή φυσιολογική ανάγκη εξάρτησης του παιδιού της άπ' αυτήν.

Καλό είναι να έχουν υπόψη τους οι γονείς ότι, υπερπροστατεύοντας τα παιδιά τους μέ τον παντελώς άπαράδεκτο και άνεπίτρεπτο τρόπο, στόν όποιο άναφερθήκαμε, είναι ένδεχόμενο να τά καταστήσουμε άνίκανα να παίρνουν όποιαδήποτε πρωτοβουλία, φορτωμένα μέ συμπλέγματα κατωτερότητας, ντροπαλότητας και ένοχής, άδέξια, άβουλα, χωρίς έμπιστοσύνη στόν έαυτό τους, άνήμπορα να προσαρμοστούν στην κοινωνική πραγματικότητα και να κοινωνικοποιηθούν.

Ό Μέγας Βασίλειος συνιστούσε να παίρνουμε μαθήματα συμπεριφοράς προς τους συνανθρώπους μας και προς τά παιδιά μας από τό βασίλειο των πουλιών και γενικότερα των ζώων. Τά μικρά ζώακια, όταν μέ τή φροντίδα της μάνας τους μεγαλώσουν κάπως, αυτή τά πιέζει και τά εξαναγκάζει να απομακρυνθούν άπ' αυτήν, για να εξασκηθούν στην αυτοπροστασία τους και στην περαιτέρω επιβίωσή τους.

Στην διδακτική δεοντολογία ισχύει ή άρχή: «*δέν λέγει ποτέ ό διδάσκων ό,τι δύναται να είπει ό μαθητής*». Θά λέγαμε, έπεκτείνοντας την ισχύ της ρήσης αυτής και στην οικογενειακή άγωγή: «*δέν κάνει ποτέ ό γονιός ό,τι δύναται να κάνει τό παιδί*». Τότε τό παιδί, όταν ιδιαίτερα άκούσει και κάποιο επαινετικό σχόλιο για ό,τι έκανε, παρά τις ένδεχόμενες άτέλειες του έπιτελεσθέντος έργου του, και ίκανοποίηση νιώθει και αυτοπεποίθηση αποκτά.

Ίδού λοιπόν ένας τρόπος για την άποφυγή μεταπτώσεως της γονικής αγάπης σε υπερπροστασία.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ «ΦΩΤΙΣΤΩΝ» ΤΩΝ ΣΛΑΒΩΝ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΟΥ

Τοῦ κ. Κωνσταντίνου Β.Χιώλου
Διδάκτορος Νομικῆς-Προέδρου Ἐθνικῆς Ἐνώσεως Βορείων Ἑλλήνων

Οἱ Σκοπιανοί, ἐνεργοῦντες δολίως καί συστηματικῶς καί παραχαράσσοντες καί πλαστογραφοῦντες βάνουσα καί ἀσύστολα τήν ἱστορική ἀλήθεια καί πραγματικότητα, ἀφοῦ ἐξέδωσαν Χάρτες τῆς Μακεδονίας ἀπό τὰ Σκόπια ὡς τήν Κατερίνη καί ἀπό τή Φλώρινα ὡς τή Χαλκιδική, τίς Σέρρες καί τή Θάσο, μέ ἔμβλημα τόν Ἥλιο τῆς Βεργίνας καί συγγράμματα, ἔκοψαν νομίσματα, ἀνήγειραν ἀνδριάντες τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, μετονόμασαν τό ἀεροδρόμιό τους σέ Ἀεροδρόμιο Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καί προπαγανδίζουν ἀδιάκοπα, ὅτι οἱ Μακεδόνες δέν εἶναι Ἕλληνες, προβάλλοντας συγχρόνως καί διάφορες ἐδαφικές καί ἄλλες διεκδικήσεις, κατασκευάσαντες τήν «θεωρία» γιά τήν ὑπαρξη «Μακεδονικῆς Ἐθνότητος» καί «Μακεδονικῆς Γλώσσης». Τελευταίως ἔφθασαν μέχρι τοῦ σημείου νά ἰσχυρισθοῦν, διά στόματος τοῦ σχισματικοῦ Ἀρχιεπισκόπου τους Στεφάνου, σέ μνημόσυνο πού ἔγινε τό Σάββατο 26 Μαΐου ἐ.ἔ. στό Ναό τοῦ Ἁγίου Κλήμεντος στή Ρώμη, ὅπου βρίσκεται ὁ τάφος τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου, ὅτι οἱ δύο ἀδελφοί Θεσσαλονικεῖς ἱεραπόστολοι Κύριλλος καί Μεθόδιος εἶναι Σλάβοι καί ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη ἀνήκει στούς Σλάβους.

Συγκεκριμένως ὁ «Ἀρχιεπίσκοπος» Στέφανος τῶν Σκοπίων, μεταξύ ἄλλων, εἶπε:

«Ἅγιε Κύριλλε, σήμερα τό ἔργο σας εἶναι πέτρινο στή δικιά σας καί τή δικιά μας Θεσσαλονίκη. Σήμερα ὅλα εἶναι στάχτη καί σκόνη στή γενέτειρά σας, χωρίς καμμιά ἐλευθερία γιά ἕνα βιβλίο, μιά λέξη, μιά ἐπιστολή στή δική σας καί δική μας γλώσσα. Στήν περιο-

χή, ὅπου ὁ καθένας μιλοῦσε, ὅπως ἐσεῖς καί ὅπως μιλάμε σήμερα ἐμεῖς, αὐτή τή στιγμή ὄχι μόνον ἀπαγορεύεται νά μιλοῦν καί νά προσεύχονται σ' αὐτή τή γλώσσα, ἀλλά (ἀπαγορεύεται) ἀκόμη καί ἡ ὑπαρξη της. Σήμερα τό καθετί πού θυμίζει ἐσᾶς καί ἐμᾶς ἔχει καταστραφεί στή Θεσσαλονίκη, τό Κιλκίς, τή Φλώρινα, τήν Καστοριά. Ὅχι μόνον οἱ ζῶντες, ἀλλά καί οἱ νεκροί δέν μποροῦν νά βροῦν ἐκεῖ εἰρήνη».

Σημειωτέον, ὅτι ὁ μέν Κύριλλος (Κωνσταντίνος), ὁ λεγόμενος Φιλόσοφος, ἐγεννήθη περί τό 827, ὁ δέ Μεθόδιος τό 825. Ὁ Μεθόδιος ἐγένετο ἐπίσκοπος Μοραβίας καί Παιονίας, ἐνῶ ὁ Κύριλλος περιελθὼν σέ διένεξη πρὸς Γερμανούς Ἀποστόλους, ἐκλήθη στή Ρώμη, ὅπου καί ἀπέθανε.

Οἱ δύο Θεσσαλονικεῖς ἀδελφοί Κύριλλος καί Μεθόδιος, ἀπεστάλησαν ὑπό τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Μιχαήλ τοῦ Γ' εἰς τόν ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας Ρατισλαῦον, κατόπιν αἰτήσεώς του, γιά νά κηρύξουν τόν Χριστιανισμό.

Εἰδικότερα ὁ ἐκχριστιανισμός τῶν Σλάβων ξεκίνησε τόν 9ο μ.Χ. αἰῶνα, ἀπό τήν Μακεδονία, ὡς ἀφετηρία, ἀπό τοὺς Θεσσαλονικεῖς ἀδελφούς ἱεραποστόλους Κύριλλο καί Μεθόδιο, οἱ ὅποιοι διαμόρφωσαν καί διδάξαν στούς Σλάβους τό σλαβικό ἀλφάβητο, τή λεγόμενη «Κυριλλική Γραφή» (πού ἦταν δικῆς τους ἐμπνεύσεως καί δικό τους δημιούργημα), μετέφρασαν τὰ λειτουργικά βιβλία καί μέγα μέρος τῆς Ἁγ. Γραφῆς στή Σλαβική γλώσσα καί διέδωσαν στούς Σλάβους τόν Χριστιανισμό, διό καί ἀποκαλοῦνται «φωτισταί» τῶν Σλά-

βων. Γενικότερα δέ, τό ἔργο τῶν ἱεραποστόλων Κυρίλλου καί Μεθοδίου, ἐπέδρασε ἐπί τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Σλάβων πολλαχῶς.

Ἀπό τήν Μακεδονία, ἐπίσης, κατά θείαν Πρόνοια, ἄρχισε τό ἱεραποστολικό του ἔργο στήν Εὐρώπη καί ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος, ὁ ὁποῖος κήρυξε τόν θεῖο λόγο στά Ἑλληνικά, καθ' ὅσον ἀπευθύνετο σέ Ἑλληνες καί ἔγραψε στήν ἑλληνική γλώσσα καί τίς τρεῖς θεόπνευστες ἐπιστολές του, τίς δύο πρός τοὺς Θεσσαλονικεῖς καί τήν μία πρός τοὺς Φιλιππησίους.

Τέλος, ὁ πρόην Ὑπουργός κ. Νικόλαος Μάρτης, στό βιβλίο του «*Ἡ Συνθήκη τοῦ Ἄμστερνταμ καί ὁ ρόλος τῶν Μακεδόνων στόν Χριστιανισμό, τήν ἱστορία καί τόν Πολιτισμό*», γράφει, μεταξύ ἄλλων, ὅτι ὁ Πάπας Ἰωάννης Παῦλος, ὁ ὁποῖος τό 1980 ὀνόμασε τοὺς δύο Ἑλληνες ἀδελφούς Μεθόδιο καί Κύριλλο, Οὐρανίους Προστάτες τῆς Εὐρώπης, ὀμιλῶν τήν 22α Ἀπριλίου 1990 στό Welehrad τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἐνώπιον 700.000 πιστῶν, πρό τοῦ τάφου τοῦ Μεθοδίου, δήλωσε: «*Τόν ἀκρογωνιαῖο λίθο τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης δέν τόν συναντοῦμε μόνο στό Μόντε Καζίνο, ὅπου ὁ Ἅγιος Βενέδικτος ἀφιερώθηκε στήν ἐδραίωση τῆς Λατινικῆς Εὐρώπης, ἀλλά καί ἐδῶ στή Μοραβία, ὅπου οἱ δύο Ἰσαπόστολοι Κύριλλος καί Μεθόδιος ἀπό τήν Θεσσαλονίκη τῆς Μακεδονίας χάραξαν τήν Ἑλληνική καί Βυζαντινή παράδοση στήν ἱστορία τῆς Εὐρώπης. Τό ὅτι ἡμεῖς, οἱ Σλάβοι, εἴμεθα χριστιανοί, τό ὀφείλουμε σ' αὐτούς*».

Περαιτέρω, στό ἴδιο ὡς ἄνω λίαν ἀξιόλογο

βιβλίο του, ὁ κ. Νικόλαος Μάρτης, ἀναφέρει καί τά ἀκόλουθα:

1. Ὁ Πάπας Ἰωάννης-Παῦλος Β', στήν ἐγκύκλιό του τοῦ ἔτους 1985 πρός τοὺς Ἐπισκόπους, τοὺς ἱερεῖς καί πρός ὄλους τοὺς χριστιανούς, μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐνδεκάτης Ἑκατονταετηρίδος τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος τῶν ἀγίων Κυρίλλου καί Μεθοδίου, εἰς τό κεφάλαιον «*Τό Εὐαγγέλιον καί ἡ Παιδεία*», εἰς τήν παρ. 21 γράφει:

«*Οἱ ἀδελφοί τῆς Θεσσαλονίκης ἦταν οἱ κληρονόμοι ὄχι μόνο τῆς πίστεως, ἀλλά καί τῆς Παιδείας ἐπίσης, τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, πού συνεχίστηκε ἀπό τό Βυζάντιο. Γνωρίζουμε δέ τί σπουδαιότητα ἔχει αὐτή ἡ κληρονομιά γιά ὀλόκληρη τήν Εὐρωπαϊκή κουλτούρα καί ἄμεσα ἢ ἔμμεσα γιά τήν Παγκόσμια κουλτούρα*».

2. Ὁ Πάπας Ἰωάννης-Παῦλος, διαψεύδων τόν Γκλιγκόρφ, στήν ὡς ἄνω ἐγκύκλιό του σαφῶς ἀναφέρει, ὅτι «*οἱ Σλαβικοὶ λαοὶ ἀνεγνώρισαν, ὡς πατέρες τῆς Παιδείας καί τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τους τοὺς δύο ἀδελφούς μοναχοὺς Μεθόδιο καί Κύριλλο*».

3. Ὁ Πάπας Ἰωάννης-Παῦλος, σέ συνέντευξή του στήν ἀπεσταλμένη τῆς ἐφημερίδος «Ἐλευθεροτυπία» Μαίρη Πίνη, δημοσιευθεῖσα στό φύλλο τῆς Κυριακῆς 21 Ἰουνίου 1992, δήλωσε, παρουσία Ἀξιωματούχων τοῦ Βατικανοῦ, μεταξύ ἄλλων, ὅτι: «*Ἡ Μακεδονία εἶναι ἡ Πατρίδα τοῦ Φιλίππου, τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τοῦ Μεθοδίου καί τοῦ Κυρίλλου*» καί ὅτι «*Ἡ Μακεδονία εἶναι Ἑλληνική*».

Βιβλιο παρουσίαση

Του Χαράλαμπου Βουρουτζίδη

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΕΡΡΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ 1909-1917

Ἡ Ἱερά Μητρόπολις Σερρῶν καί Νιγρίτης, στή σειρά «Ἱστορικά Μελετήματα» τοῦ Ἐπικοινωνιακοῦ καί Ἐπιμορφωτικοῦ Ἰδρύματος «Ἅγιος Νικήτας ὁ Νέος» κυκλοφορεῖ ἐπ' εὐκαιρία συμπληρώσεως ἑκατό χρόνων ἀπό τήν ἀπελευθέρωση τῆς πόλης τῶν Σερρῶν (1913-2013) τήν ἐπετειακὴ ἔκδοση «Τό ἡμερολόγιον τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν Ἀποστόλου Χριστοδούλου 1909-1917».

Ἡ ἐξαιρετικὰ φροντισμένη ἔκδοση τοῦ «Ἡμερολογίου...» τοῦ Μητροπολίτου Α. Χριστοδούλου ἀρθρώνεται σέ τρεῖς ἐνότητες, μέ πρόταξη «Εἰσαγωγικὸν» λόγου τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν καί Νιγρίτης κ. Θεολόγου. Στό «Εἰσαγωγικόν» ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης ἀναπτύσσει τό σκεπτικὸ τῆς ἐκδόσεως καί εἰσάγει τὸν ἀναγνώστη στὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα πού συγκροτοῦν τό πλαίσιο τῶν χρόνων πού ἐξῆσε ὁ Μητροπολίτης Ἀπόστολος Χριστοδούλου.

Ἀκολουθεῖ τό Βιογραφικὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἀποστόλου Χριστοδούλου, ὁ ὁποῖος ποίμανε τό χριστεπώνυμο πλήρωμα τῆς μαρτυρικῆς Μητροπόλεως Σερρῶν ἀπὸ τίς 28 Αὐγούστου τοῦ 1909 ἕως καί τίς 14 Ἰανουαρίου τοῦ 1917.

Τοῦ βιογραφικοῦ ἔπεται ἀναλυτικὸ ἱστορικὸ πλαίσιο τῶν χρόνων τῆς δοκιμασίας τοῦ Σερραϊκοῦ λαοῦ καί στή συνέχεια δημοσιεύεται, σέ πιστὴ ἀντιγραφή τὸ «Τό ἡμερολόγιον τοῦ Μητροπολίτου Ἀποστόλου Χριστοδούλου».

Τό ἡμερολόγιον ἄρχισε νά γράφεται ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Ἀπόστολο Χριστοδούλου ἀμέσως μὲν ἄρχισε ὁ πρῶτος Βαλκανικὸς πόλεμος καί τελειώνει μέ τήν ἀπελευθέρωση τῶν Σερρῶν στίς 29/06/1913.

Στίς σελίδες τοῦ ἡμερολογίου καταγράφονται μέ γλαφυρὸ ὕφος καί ἀντικειμενικότητα γεγονότα πού σχετίζονται μέ τήν πολιτικὴ τῶν Τούρκων στὰ Σέρρας

ἀμέσως μετὰ τὴν ἔναρξη τοῦ Α΄ Βαλκανικοῦ πολέμου, περιγράφονται μέ πόνο ψυχῆς τὰ ὅσα ἔπαθαν οἱ Τούρκοι τῶν Σερρῶν μέ τὴν εἴσοδο τῶν Βουλγαρικῶν στρατευμάτων στήν πόλη, εἴσοδο πού ματαίως προσπάθησε νά ἀποτρέψει ὁ Μητροπολίτης προτείνοντας στοὺς Τούρκους τὴν παράδοση τῆς πόλης

στόν καπετάν Γιανκλή. Ἀκολουθοῦν σελίδες πού περιγράφουν τὴν ἀγωνία τοῦ Μητροπολίτη γιὰ τὴν τύχη τοῦ ποιμνίου του ἀμέσως μετὰ τὴν κήρυξη τοῦ Β΄ Βαλκανικοῦ πολέμου, περιγράφονται τὰ ὅσα ὑπέστησαν οἱ Σερραῖοι ἀπὸ τοὺς νέους κατακτητὲς καί στή συνέχεια τίς ἀγωνιώδεις του προσπάθειες νά πείσει τὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ νά προελάσει στήν πόλη ἀφοῦ ἦταν σχεδὸν βέβαιο πὼς οἱ Βούλγαροι θά τὴν καταστρέφανε μέ τὴν ἀποχώρησή τους.

Ἡ πυρπόληση τῆς πόλης περιγράφεται ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη μέ λόγους ιδιαίτερα συγκινητικούς: «Αἱ οὐρανομήκεις φλόγες

τῆς καιομένης πόλεως Σερρῶν ἀπὸ τῆς προμεσημβρινῆς ὥρας τῆς Παρασκευῆς μέχρι τῆς πρωίας τοῦ Σαββάτου, μεγαλοπρεπῶς ἀνήγγελλον οὐ μόνον εἰς τοὺς Σερραῖους, ἀλλὰ καί εἰς τοὺς περιοίκους, ὅτι τελεῖται τὸ Ἐθνικὸν τῶν Πάσχα, ὅτι ἐκπληροῦνται οἱ προαιώνιοι πόθοι τῶν, καταργουμένης διὰ παντός τῆς δουλείας εἰς τοὺς ἄλλοφύλους».

Οἱ πενήντα δύο σελίδες τοῦ βιβλίου στολιζονται μέ σπάνιο φωτογραφικὸ ὕλικό, καθὼς καί μέ δύο πορτρέτα τοῦ αἰοιδίμου Μητροπολίτου Ἀποστόλου Χριστοδούλου.

Ἡ ἐκτύπωση τοῦ βιβλίου καί οἱ διορθώσεις τῶν δοκιμίων ἔγιναν στίς Γραφικὲς Τέχνες «Μέλισσα» στήν Ἀσπροβάλτα Σερρῶν, ἐνὸς τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Μητροπολίτου Ἀποστόλου Χριστοδούλου ἐκδόθηκε μέ ἄδεια τῆς Ἱστορικῆς καί Λαογραφικῆς Ἑταιρείας Σερρῶν καί Μελενίκου.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Τοῦ Πανοσ. Ἀρχιμ. Καλλίστρατου Λυράκη

β. Νοσηρά φαινόμενα τῆς «ὕγιους» κοινωνίας. Ἐπιθετικότητα καί ἔγκλημα

Στήν κοινωνία τῆς ἀφθονίας στήν ὁποία ὄλοι ζοῦμε, καί μόνο σ' αὐτήν, βρίσκονται πολλές ἀπό τίς σημαντικότερες αἰτίες τῶν νοσηρῶν φαινομένων τῆς, ὅπως τό ἄγχος, ἡ ἐπιθετικότητα, ἡ ἔλλειψη ἀνθρώπινης ἐπικοινωνίας, οἱ ποικίλες μορφές νευρώσεων, ἀλλά καί ὁ ψυχικός κλονισμός καί τό ἔγκλημα. Ὅσο καί ἂν φαίνεται παράδοξο ἢ λεγόμενη «κοινωνία τῆς ἀφθονίας» καί ὁ ὑπερκαταναλωτισμός ἀποδυναμώνουν τά ἀναχώματα ἐκεῖνα, πού κρατοῦσαν τήν ἐγκληματικότητα ἔξω ἀπό τή χώρα μας. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὁ γκαγκστερισμός εἶναι μιά μορφή ἐγκλήματος, πού ἀνθεῖ ἀκριβῶς στίς κοινωνίες ἐκεῖνες πού τό «ιδεῶδες» τῆς κατανάλωσης προωθεῖται ὡς ὑπέρτατη ἀξία. Ἡ «κοινωνία τῆς ἀφθονίας» καί τοῦ ὑπερκαταναλωτισμοῦ λειτουργεῖ ἐξουθενωτικά πάνω στίς δυνάμεις ἀναστολῆς καί αὐτοσυγκράτησης. Καί εἶναι πρωταρχικός στόχος κάθε παιδαγωγικοῦ συστήματος ἡ ἀσκηση τῆς αὐτοκυριαρχίας. Ἔτσι ἄλλωστε ἐξηγεῖται ὅτι νεαρά ἄτομα, κατά κανόνα, υἰοθετοῦν μορφές ἔκνομης δράσης, μέ ἀποτέλεσμα τήν αὔξηση τῆς ἐπιθετικότητας, τήν παροξυνση τῆς ἀνταγωνιστικότητας μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, τήν ἐπίταση τῆς βίας, τό «σκληρό» ἔγκλημα.

Δυστυχῶς, διαπιστώνουμε τήν ἀλματώδη αὔξηση τοῦ εἶδους ἐκείνου τῆς ἐγκληματικότητας, πού ἐάν δέν ἦταν τελείως ἄγνωστο, πάντως ἦταν σπάνιο στή χώρα μας. Ἡ ληστεία, τό περίφημο χόλντ-απ (κράτα γερά) τῶν Ἀμερικανῶν. Ἔνα εἶδος ἐγκληματικότητας, πού δείχνει ὅτι καί στήν Ἑλλάδα ἀναπτύσσονται βῆμα πρὸς βῆμα ποικίλες ξενόφερτες μορφές ἀντικοινωνικότητας. Τό γεγονός αὐτό - σέ συνδυασμό μέ τήν κατακόρυφη αὔξηση τῆς ἐπιθετικότητας, πού διαπιστώνουμε κάθε στιγμή στήν καθημερινή ζωή - μᾶς

προβληματίζει ὄλους βαθειά. Ἐσπείραμε ἀνέμους, θερίζουμε θύελλες. Δέν ὑπάρχει καμία ἀμφιβολία γι' αὐτό. Ἡ σύγχρονη ζούγκλα ἐπεκτείνεται μέ ταχύτατους ρυθμούς καί τό «σκληρό» ἔγκλημα γίνεται πιά στοιχεῖο τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς.

Ἄρνηση καί τῆς Πατρίδος

Ἐπί πλέον στόν αἰῶνα μας ὁ ἄνθρωπος ἀναζητεῖ εὐκαιρία γιά νά δεῖξει μέ λόγο καί μέ πράξη, πόσο ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τή φύση του καί μέ τόν ἑαυτό του. Ἔνα ἀπό αὐτά εἶναι ἡ ἀμφισβήτηση τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου τοῦ ὄρου καί τῆς ἔννοιας τῆς «πατρίδας».

Ἀπό αὐτή τήν παιδική ἡλικία γεννᾶται μέσα στόν ἄνθρωπο ἕνα σύνθετο βίωμα, συναισθηματικό καί καθαρά ὑπαρξιακό, τό βίωμα τῆς πατρίδας.

Ὁ δυναμιστής ὅμως ἄνθρωπος τοῦ καιροῦ μας, ὁ ἄνθρωπος πού ἠδονίζεται μέ τήν ἄρνηση καί τό γκρέμισμα - κατατρώγοντας τόν ἑαυτό του, φθείροντας τήν ψυχή του, μισώντας κάποτε τήν ἴδια του τή φύση - κτυπᾶ, ἀρνεῖται, λησμονεῖ καί τήν ἴδια του τήν πατρίδα.

Ὅμως πατρίδα δέν εἶναι μονάχα ὁ τόπος πού γεννιέται. Εἶναι καί ὁ τόπος ὅπου ἔζησε, πού ἀνατράφηκε τό σῶμα καί τό πνεῦμα του, πού ἔγινε ζωή του καί πού μέ ὄλες τίς φανερές καί μυστικές δυνάμεις τῆς ὑπαρξίης του τόν αἰσθάνεται καί τόν γνωρίζει. Ἀκόμη καί τά ὄστα πού βαστάζουν τό ἄνθισμα ἢ τά γηρατεῖα τοῦ κορμιοῦ του καί αὐτό εἶναι ὑλικό τῆς πατρίδας του· ἀπό τούς καρπούς τῆς, τό νερό τῆς, τόν ἀέρα τῆς πλάσθηκαν, στερεώθηκαν καί τόν ὑψωσαν ἄνθρωπο ὑπερήφανο.

Ἀλλά ἡ πατρίδα δέν ἀποτελεῖ μόνο ὑλική

πραγματικότητα. Είναι και πραγματικότητα ηθική. Και ως τέτοια γεννά στον άνθρωπο μία βεβαιότητα συνυφασμένη με την ιστορία του έθνους όπου ανήκει.

Βέβαια, δέν είναι δυνατόν να αποκρύψει κανείς ότι σήμερα αυλακώνουν τον κόσμο και κατακαίνουν ένα τμήμα της νεολαίας ιδεολογίες, που διδάσκουν την αποκοπή από την πατρίδα, τὸ μίσος πρὸς αὐτή, τὴν ἄρνηση νὰ συγκροτηθεῖ μία ἐθνική συνείδηση πού νὰ κυβερνάει τίς πράξεις τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ κατανικήσει καί ὑπερβεί τὸ ἀτομικό τους συμφέρον ἢ τὴν πολιτική στράτευση.

Τὸ οἰκολογικό πρόβλημα

Πῶς ἀλήθεια, ὁ ἀρνητισμός καί ὁ μηδενισμός τοῦ καιροῦ μας στρέφει τὸν ἄνθρωπο ἐναντίον τοῦ ἴδιου του τοῦ ἑαυτοῦ; Ἀκόμη καί ἐναντίον τῆς πατρίδας του! Αὐτή ἡ ἐναντίωση, ἡ ἄρνηση, ἡ ἐχθρότητα ἐκδηλώνεται εἴτε μέ τὴν καταστροφή τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος εἴτε μέ τὴ διαμόρφωση καί ἀνάπτυξη μιᾶς ζωῆς κλειστής καί ἐγωιστικῆς, ὅπου ὁ ἀτομισμός εἶναι ἡ κινητήρια δύναμή της καί τὸ ἀτομικό συμφέρον ὁ ὕψιστος συντελεστής της.

Καί ἔτσι δημιουργεῖται ἡ τρομακτική ἀντίφαση πού ἔγκειται στό ὅτι, ὅσο πληρέστερα καί ὑπερβολικότερα «ικανοποιεῖται» τὸ ἄτομο, τόσο περισσότερο ὑποβαθμίζονται καί καταστρέφονται τὰ συλλογικά ἀγαθὰ τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς. Τὰ δάση χάνονται, οἱ θάλασσες καί οἱ ποταμοὶ γίνονται βοῦρκοι, ἡ ἀτμόσφαιρα μολύνεται, οἱ πόλεις γίνονται ἀφιλόξενες, ἀφόρητες, ἀσφυκτικές, πιεστικές. Τὸ ἄτομο-συνεργατικῆς, γιὰ νὰ λειτουργήσῃ «σωστά» στήν οἰκονομία τοῦ κέρδους, πρέπει νὰ «ἀπεκδυθεῖ» κάθε ἀντίληψη συλλογικοῦ ἀγαθοῦ.

Σήμερα ὁ ἄνθρωπος δέν θέλει πιά νὰ παραδειγματισθεῖ οὔτε καί ἀπό τὰ ζῶα. Διότι καί τὰ πουλιά ἔχουν τὴ δική τους φωλιά καί τὰ ζῶα τὴ δική τους, τὰ ἔντομα, ἀκόμη καί τὰ ἀγρίμια κάπου φωλιάζουν καί ἐκεῖ ξαναγυρίζουν. Γνωρίζουν τὰ χελιδόνια τὸν τόπο τους, συνδέονται μέ τὸν τόπο, τὸν θυμούνται, τὸν σέβονται, τὸν ἀγαποῦν.

Ἀντίθετα, γιὰ τὸ σημερινό ἄνθρωπο ἡ ὁμορφιά τῆς ζωῆς περιορίζεται στήν ἀκόρεστη καταβόθρα μιᾶς καταναλωτικῆς καί ἀποκτηνωτικῆς βουλημίας. Ὅχι τὸ «εἶναι» τῆς ζωῆς μας, ἀλλὰ τὸ

«ἔχειν», ἔλεγε ὁ Ἑρῖχ Φρόμ, εἶναι ὁ νόμος τῆς ὑπαρξῆς μας στό σύγχρονο κόσμο. Ὅμως, ὅσο διογκώνεται τὸ «ἔχειν», τόσο συρρικνώνεται τὸ «εἶναι», τόσο ὀλιγότερο ἱκανοὶ γινόμαστε νὰ βιώσουμε πολυδιάστατα τὴν ζωὴ μας.

Ἀκριβῶς, γι' αὐτὸ συμβαίνει σήμερα νὰ διαπιστώνουμε ὅτι ἡ εὐημερία μας δέν συνοδεύεται μέ ἀντίστοιχη πνευματικὴ ἀνάπτυξη καί ψυχικὴ ὀλοκλήρωση.

Τὸ τίμημα τῆς ἄρνησης τοῦ ἀνθρώπου

Ὅλα τὰ προαναφερθέντα ἀποτελοῦν σημεῖα τῶν καιρῶν, ἐνδεικτικὰ μιᾶς καθολικῆς ἀναταραχῆς. Ἀναμφισβήτητα καί τὸ τίμημα πού πληρώνει ὁ καθένας μας ἀτομικά καί ἡ κοινωνία στό σύνολό της εἶναι πολὺ μεγάλο γιὰ νὰ τὸ ἀγνοήσουμε.

Ναρκωτικά, ἀκατάλληλα φιλμς, ἔντυπα, ἐκχυδαίστικα πρότυπα «ἐπιτυχίας» πού προβάλλονται ἀπὸ τὰ μέσα ἐπικοινωνίας καί τὸν τύπο, ἡ τηλεόραση, ἡ ἀποθέωση τῆς βίας, τῆς ἀποκτήνωσης καί τῆς συναισθηματικῆς ψυχρότητας σ' ὅλους τοὺς τόνους καί σ' ὅλες τίς ἀποχρώσεις. Καί ὅλα αὐτὰ, στό ὄνομα μιᾶς ὑποθετικῆς ἐλευθέρης πολυχρωματικῆς, πολυδιάστατης καί πολυφωνικῆς κοινωνίας, τὴν ὁποία - προσπαθοῦν νὰ μᾶς πείσουν - ἔχομε τὸ τεράστιο προνόμιο νὰ ἀπολαμβάνομε! Νὰ ἀπολαμβάνομε μέ τίμημα τὴν πνευματικὴ, τὴν ψυχικὴ, ἀλλὰ καί τὴ σωματικὴ ἀπονέκρωση μεγάλων μερίδων τοῦ πληθυσμοῦ καί βέβαια τῆς νέας γενιᾶς, πού ζεῖ ἕνα ἐντελῶς πλαστό ὄνειρο «εὐτυχίας» καί «ἡδονῆς», τὸ ὁποῖο διαμορφώνει μιὰ ψεύτικη συνείδηση καί ἀκόμη μιὰ ψεύτικη «ιδεολογία».

Συμπερασματικά μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ μυστηριώδης καί θαυμαστή συνάμα ὑπαρξη, πού ὀνομάζεται ἄνθρωπος, γίνεται «ρόδον τῶν βιαιῶν ἀνέμων τῆς ιστορίας» καί ἀνέστιος καί πένης ἠθικά φθάνει στήν ἀκραία ἀπόγνωση, στόν προθάλαμο τῆς καταστροφῆς. Καταντᾷ ὁ ἄλλοτριωμένος, ὁ ἀποξενωμένος, ὁ ὑπερπροστατευόμενος καί ταυτόχρονα ὑπεραπειλούμενος, πού ψάχνει γιὰ λύτρωση ἐκεῖ, ὅπου δέν ὑπάρχουν παρὰ μόνο θανάσιμες παγίδες. Καί θά ψάχνει ὅλο καί περισσότερο, ὅσο τὰ ψεύτικα ὑποδείγματα τῆς ζωῆς, πού τοῦ ὑποβάλλονται, μειώνουν ἀντὶ νὰ αὐξάνουν τὴν ἱκανότητα νὰ ζεῖ καί νὰ χαίρεται ἀληθινὰ καί γνήσια.